5920

دامیر کروړ سور ی دولس سوه پنځو سم تلین
١٥٤ ـ ١٤٠٤ هـ ق

دژبښوونې مسائلې

لیکوال

محمد صدیق روهی

١٣٦١

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

5920

دژبښوونې مالې

ليکوال

څېړندوی محمدصديق روهي

څېړونکي

دافغانستان دعلومو اکاډيمۍ

دژبو اوادبياتو علمي اوتحقيقي مرکز

پښتو ټولنه

د زيري جريده

۱۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

په (۱۳٤۸) هل * کال کی مـی(دژب ښوونی مسالی) تر عنوا ن
لاندی یوه رساله لیکلی وه او پــــه‌هغه کې میِ د هماغه وخت پرتعلیمی
نصاب په تیره دلوست پرکتا بونو انتقاد کړی و . دا رساله چی
تر اوسه پوری د افغانستا ن ددمو کراتیك جمهوریت د علومو داکاډ-
یمی په‌کتا بخانه کی خوندی وه دیوه علمی کمیسیون په سپار ښتنه
ما ته راوسپار له شوه چی د مطلب‌داساسی ټکو په پام کی نیولوسره
نوموړی رساله داوسنیو علمـــــی اړتیاو سره عیاره کړم او له‌سره‌یی
ولیکم.

د(ژب ښوونی مسالی) په سر یزه‌کی درسالی دلیکلو انگیزه‌داسی
ښودل شوی وه : ((تر اوســـــه‌پوری د ژب ښوونی په‌باب زموږ په
هیواد کی ښایسته زیاتی مقالی اورسالی لیکل شوی یا ترجمه شوی
دی مگر دغسی لیکنی غالبا دافغا نستان له عینی شرایطو سره اړخ
نه لگوی ... د دی‌دپاره چی دژب ښوونی اصول زموږ دمحیط پـــه
شرایطو کی تطبیق شی دلته یـــولوموړنی کوشش شوی دی‌چی په
هیواد کی‌دژب ښوونی پر اوسنیولارو رڼا واچوله شی ، نیمگړ تیاوی

* ــ هل د (هجری لمریز) لنډه‌بڼه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی په گوته شی ،او له هغی‌وروسته‌دحل لاری وپلټل شی . د دی لیکنی بنیادی هدف په افغانستان کی د ژب ښوونی مسالو ته یوه لنډه کتنه اود هغو مشکلا تواوپرابلمونوڅیړنه ده چی زمونږ ښوو نکی او زده کوونکی ورسره مخامخ دی .که‌څه‌هم دارساله دژب ښوونی دپر - نسیپونو په رڼا کی لیکل شوی ده‌لیکن اصلی مطلب د ژب‌ښوو نی د اصو لو څیړ نه او ګروین نه‌نه ده.سره له دی دژبی د څرنګوا لی پــه باره کی په لنډ ډول ځینی عمـــده‌ټکی وړاندی شوی دی چی ښایی د ژب ښوونی د متخصصانو دپاره‌هم داستفادی وړ وی .))

په دی اثر کی‌هم‌پور تنی روحیه‌په‌نظر کی نیول شوی ده . سره له دی په دی‌رساله‌کی‌د مضمـــو ن اومحتوا په لحاظ ځینی مهم تغییرا ت او تعدیلات مینځ ته راغلی دی :

لومړی دا چی د (د ی)کلمه په‌(وو) بدله شوی ده - یعنی پـــــر تعلیمی نصاب چی کوم انتقادو نـه‌شوی دی هغه ټول اوس په ماضی پوری اړه لری .د (۱۳۵۷)کال‌دثور پرتمین انقلاب د ښوو نی او روزنی زوړ فیوډالی سیستم چی دیـــــوه‌مفتخور استثمار وونکی اقلیت ګټی ی ی‌ساتلی د تل دپاره دتاریخ‌کندی‌ته وغور ځاوه . نور نو ددی‌ا مکان نشته چی د ښوو نی او روز نـــی‌زوړ او تاریخ وهلی سیستم بیر ته په‌پښو ودریږی خو په عین زما ن‌کی باید دغه اصل هم له یاده ونه باسو چی د ټولنیز انقلاب په بریا لیتوب سره پخوانی ارزښتو نــه ، زړی روبنایی موسسی او مفکور ی‌په اتوماتیك ډول او بی له کـــو م ځنډ او خنډه صحنه نه خوشی کوی‌حتی دا هم باید وویل شی چی د فرهنګك دمو کرا تیك ، سپیڅلی اووده کوونکی ار زښتو نه نه‌یواز ی داچی له‌مینځه نه‌ځی بلکه د هغو دانکشاف او پایښت دپـــاره لاره آوار یږی . له دی امله ،په ښوونه اوروزنه‌کی دډیالکتیکی‌اړیکو پیژندنه داړوڼو او څرخولودپاره دمناسبی‌شیبی ټاکنه ، او له ټولنیزی سا- یکالوجی څخه سمه او منطقی ګټه‌اخیستنه د تعلیمی تګلا ری اوتر - بیتی سترا تیژی دپاره خاصـــــــس‌ارزښت لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه دا چې د ښو هدفو نـــودرلودل هر و خت د ښو امکا ناتوله درلودلو سره متراد ف نه وي.له‌دی‌امله داو لتیو نو دانتخاب مساله‌راـ مینځ ته کیږي . په دی برخه کی چی‌هر څومره زیاته پاملرنه وشي په‌پای کی به یې ګټوري نتیجي تـرلاسه شي . په تعلیمي‌نصا ب کی ډیر ځله پیښیږي چی د اولیـــت‌ټاکنه زیات غور او سوچ غواړي. دمثال په‌توګه فرضا دلوست په‌یوه‌کتاب کی ځینی داسی مطا لب راغلی دی چی د فیوډا لیزم ارز ښتونه‌منعکسوی اودفزیك په یوه درسی کتاب کی دنونسمی پیړ ی قوانین چی‌دنن ور ځی په تناسـب له موږه لو ید لی او په سا ینس‌او ټکنا لوجی کی په دردنه خـوري ، راغلی دی ، ښه ، نو اوس بایدله‌ځان سره پریکړه وکړو چی د کوم کتاب نوی کتنه او خپرونه دلومړ یتوب حق لري . البته که امکـــان ولري درسی کتابونه او تعلیمـــی‌نصاب باید ډیر ژر نوی شی خوله بده‌مرغه دهدفونو او هدفونو ته‌درسیدو دامکاناتو ترمینځ همیشه‌یو واټن پروت وي .

انکشاف همیشه تګلا ره غوا ړی‌اود تګلا ری د ټاکنی دپاره دمعیارـ ونو او لیتو نو مساله رامینځ‌ته‌کیږي.

ښایی یو څوك پوښتنه وکړ ي‌چی دا یادونه دژب ښوونی‌له‌مسالو سره څومره اړه لري ؟ ربښتیا خبره‌داده چی لاتر اوسه زمونږ دلوست ځینی کتابونه په هماغه پخوانـــی‌حال پاتی دی او په دی رساله کـی ځینی تخنیکی انتقاد ونه د (ماضی‌بعید) ښه نه‌لري. یا په بله ژبه ،له همدی رسالی څخه لاتر اوسه پـــه‌ځینو تطبیقی مواردو کی ګټــــــه اخیستل کیدی شی .

دریمه دا چی په دی پامفلیټ کی‌راغلی مطالب، دلیکونکی په عقیده یوتر بله اوز ګانیك پیوستون لری‌دژب ښوو نی دمسالو د څیړ لو په ترڅ کی باید د ژبی ماهیت ، دزده‌کړی سایکالوجی ، اود درس‌محتوا (دهغی د حیاتی ار ځښت له نظره) په‌علمی توګه تشریح شی . کله‌چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه تدریس کیږي باید ژبه‌وپیژ ندل شي . لیکن مجرده ژبه وجود نه لري ـ یوازې مشخصې ژبـــې‌شته لکه پښتو، دري ، ازبیـــکي ، روسي ، انګریزي او داسې نورې .له‌دې امله هر وخت چې د ژبې پـــر ښووونه باندې خبرې کوو بایـــــدمشخصه ژبه‌او دهغې مشخصا ت دپاملرنې په مرکز کې پرا ته وې .دزده کړې دسایکا لوجۍپرنسیپونه عمومي دي لیکن تراوسه پــــورې‌هیڅیر نه دزده کــړ ې داسې سا ـ یکالوجي نشته چې د ټولو دپاره دمنلو وړ وي . سره له‌دې ،په دې برخه‌کې ډېر کار شوی دی‌اودعلمي‌تجربو په اساس ځینې ارزښتنا ك پرنسیپونه لاس ته را غلي دي چې‌په‌خپله موقع به تشریح شي .

د درسي محتوا باید سر بیره‌پر تخنیکي اړخونو د ټولنیزو ارز ـ ښتونو له‌نظره وڅیړل شي.دزده کړې سایکالو جي مونږ ته داراښیي چې څنګه یو مطلب په آسانه طر یقه ، په ارزانه توګه ، په لږوخت ، او موثر ډول زده کیدی شي او په‌دې‌پروسه کې څه ډول میکانیزم په کار لویږي . لیکن دا یوازې تخنیکي‌اړخ دی .

د درسي کتاب لیکونکي باید په‌دې هم وپوهیږي چې څه ډول‌مطا ـ لب په زده کولو ار ځیږي. دلته‌د درسي موادو حیاتي ارزښت تـــر ځیړنې لاندې نیول کیږي .

په دې اساس ، د رسالې‌ډیزاین‌داسې جوړ شوی دی چې لومړی د ژبې په‌باره کې ، بیا د زده کړې ،دراوا پوهنې په‌برخه کې اوورپسې دتدریس د هدفونو او میتود په‌باب‌معلومات وړاندې کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو سړی برخه

ژبه

دژبی پیژندنه :

د ژبی پر موضوع باندی د بیلا بیلو پوهنو له لاری او مختلفو جهاتو څخه بحث کیدی شی .

سمیو تیك ، بشر پیژندنه (انتروپالوژی) ، ټولنپو هنه (سوسیو — لوژی) ، فیزیو لوژی (د غړو ددندوپوهنه) ،او ژبپو هنه د ژبــی د موضوع بیل بیل اړخونه مطا لعه‌کوی . په دی وروستیو وختو کی‌د سیما نتیك فلسفی (چی عمومـــی‌سیمانتیك یی هم بولی) د ژبی‌په باره کی ژوری څیړنی پیل‌کړی‌دی.اوس به‌په لنډه توگه ژبه‌د مختلفو پوهنو او فلسفی له‌نظره وڅیړو :

دبشر پیژندنی (انترو پالوژ ی)له‌نظره ژبه‌د ثقافت د انتقال عراده ده او له‌کلتور سره خورا نژ د ی‌اړیکی لری . د ځینو بشر پیژند — ونکو په پوهه ، ژبه او ثقافت‌دیوی‌سکی د وه مخونه دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ملیت خپلی کلتوری ځانګړ تیاوی د ژبی پهوسیله څرګند وی او لههمدی امله له یوی ژبی څخهوبلی ژبی ته دادبی آثارو اړونه (ترجمه) یو سخت اوستونزه ور کار دی. پهیو زیات شمیر مواردو کی د یــوه ملیت متلونه ، ټوکی ټکالی ،طنزونه‌او کنایی ، ادبی ښکلا وی او نزا ـ کتونه په لفظی صنایعو کی انعکاس‌مومی چی په بله ژبه کی بیا هــغه خوند او رنګک نه لری. سر بیره‌پردی ، په ژبه کی‌د یوه قوم ټولنیزه سایکا لوجی (احساسات، هیجانات‌خویونه ، مفکوری ، انګیز ی ، ارـ مانونه ، ارزښتونه ، او نــور ی ځانګړ تیاوی)هم په یوه یابله بڼــه ځان څرګند وی . دمثال په‌توګه ،کله چی د (هوپی) قبیلی یومشـــر خپل زوی له‌ناوړه کار څخه منـع کوی نو ور ته وایی : (داد هوپــی لارنه ده!) په‌داسی مواردو کـــــی‌جرمنی مشر وایی : ((زویه ، پـــر لیکه سم ځه!)) او پښتون سپین ږیری داسی وایی : ((ګوره زویه، چی شمله می ټیټه نه‌کـــړی)) اوداسی نور .

دټولنپو هنی له نظره ، ژبه یوه‌ټولنیزه پدیده ده چی د ګډ کار او تولید په‌ترڅ کی د ټولنیزواړتیاوودپوره کولو په منظور مینځ ته راغلی ده . دټولنپوه په عقیده ،ژبه‌دټولنی‌محصول ده او د ژبی موجود یت له ټولنی څخه‌دباندی نشی تصـــورکیدی . البته په اوسنی عصر کی ، دبشر حقوق او انسانی عوا طـــف‌هیڅ‌چاته د دی اجازه نه ور کوی چی مثلا یوماشوم دی د تجربی په‌غرض‌له‌ټولنی څخه بیل کړی شی . اماپه لرغونی تاریخ‌کی مونږداسی‌مثالونه‌پیدا کولی‌شو چی ځینی‌ماشومان‌دی له‌خپلی ټولنی څخه په تجر ید اوانزوا محکوم شوی وی .دمصر د فرعو نانو له‌وخت نه رانیولـــی دسکا ټلینډ د (شپږم) جیمز تــر وخته پوری داسی وا قعی ډیـــری‌لیدل شوی دی . په اوسنی عصـر کی دوی مهمی پیښنی چی د ژ بی‌پرمساله باندی هم رڼا اچوی دیا ـ دولو وړ دی .

لومړی پیښنه: په‌کـــال (۱۹۲۰)کی‌د هند په کومه سیمه کی یــوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنځې د کور په شاو خوا کې کالي‌مینځل او دوی وړی لوښی یې‌آزادی پرابنسې وی چې په ځنګله کې لوبې‌وکړي . په دی وخت کې یو لیوه راغلی دی او دواړه نجونې یې خپل‌غار ته وړې دی . ډیره موده ورو - سته دواړه نجونې دلیوه‌په‌غار کې‌وموندل شوی . یوه نجلی دوه کلنه او بله اته کلنه وه . کوچنی نجلی‌چې (امیلا) نومیده پس له څومیا - شتو مړه شوه او دو همه نجلـــی(کمیلا) تر ۱۹۲۹ پوری ژوندی وه د (کمیلا) دژوند جریان چی دتو لنپوهانو له خوا په دقیق ډول ثبـت شوی دی داځر ګندوی چې‌د نو موړې نجلی په‌سلوك کې هیڅ ډول انسانی خصو صیت او وصف نـه‌لیدل کیده . (کمیلا) به‌په‌څلور بولی تله .د لیوه په‌شان آواز ونه‌به‌یې‌له‌خولی ایستل مګر خبری یې نشوی کولی او نه د بل چا په خبروپو هیده . نوموړې نجلی چی تـــر روزنی لاندی ونیول شوه داجتماعي‌ژوند له نویو شرایطو سره یې‌پوره توافق ونکړ . دی فقط یو څو ډیر ی‌ساده جملی زده کړی . دکالیـــو اغوستلو اود خوړلو د عادت په‌زده‌کولو یې چندانی مو فقیت په برخه نشو .

دلته دا پوښتنه مینځ ته را ځی.ددی ماشوم د دماغ په جوړ ښت‌کی چی کومه نیمګړ تیا هم نه وه ولی‌یې سمی خبری نشوی کولی ، او ولی‌یې دانسان په شان سلوك نـه‌کاوه ؟ داسی ښکار ی چی ګویا د انسانی شعور دلر لو دپاره یوازی‌دسالم دماغ در لودل کفایت نه‌کوی بلکه انسان باید په ټولنه کی ژوندوکړی څودنورو انسانانو په شا ن فکرو کړی اود دوی په‌شان خبری‌وکړی. اجتماعی شعور اوژبه لـــه ټولنی څخه دباندی وجودنه لری.

دا پیښه د ودی دسایکا لو جی‌یوه بله مهمه مساله هم توضیـــح کوی او هغه داچی د زده کړی‌دپاره‌دسن ځرنګوالی هم باید په نظرکی ونیول شی . دځینو کارو د زده کولو دپاره یو ټاکلی مونګــــــك (سن) زیات اهمیت لری او که‌دهغه‌کار زده کړه ناوخته شروع شـــی مثبته نتیجه نه ور کوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دی پیښنی څخه بله مهمـــــه نتیجه لاس ته راځی او هغه داچی ژبه غریزه نه ده بلکه له ټولنی څخه زده کیږی .

دوهمه پیښه : دا وا قعه دامریکی په متحدو ایالتو نو کی پیښه شوی ده . یوه امریکایی نجلی چی پـــه اصطلاح ، په نامشروع ډول دنیاته راغلی وه د شپږو میاشتو په عمر داجتماعی دودونو او قیودو په جرم په یوه کوټه کی بندی شوه او هلتـــه یی تر پنځو کلو پوری له انسانـــی نړی نه لیری دانزوا په توگه ژوندکاوه . د دی دپاره چی له لوږی ا و تندی څخه مړه نشی یو څه به دخو راك او څښاك په نامه ور کول کیده. داله نورو انسانانو نه جلا ساتـــل شوی وه او له هیچا سره یی تماس نه در لود. په ۱۹۳۸ کـــی د دی((مجرم)) ماشوم د موجودیت له راز پرده پور ته شوه . ټولنپو هانو اواروا پوهانو د خپلو علمی څیړنو پـــه منظور ددغه ماشوم ژوند ته پاملرنه وکړه . پوهانو پر نومو ړی نجلی باندی د (انه Ana) نـــــوم کیښود . (انه) خبری نشوی کولی دخارویو په شان به په څلور بو لـــو گرځیده ، اود خپلو همنو عانـــــو (یعنی نورو انسا نانو) په مقابـــل کی یی هیڅ ډول عاطفی او احسا ـ ساتی عکس العمل نه ښوده .

(انه) چی تر (۱۹٤۲) کال پوری ژوندی وه په دی بریالی شو ه چی ژبه او انسانی سلوك زده کړی .

له دغو پور تنیو مثالونو څخه داواقعیت په ښه توگه څرگند یږی چی ژبه یوه ټولنیزه پدیـــــده ده او داجتماعی مناسبا تو په ترڅ کی زده کیږی . همدا رنگه ددغو پیښو پـــه رڼاکی دټولنیز شعور د پیدایښت ، منبع ، او ودی په هکله یو شمیـــــر پوښتنو ته هم ځوا بونه تهیه شول اودا ثابته شوه چی انسانی شعو رله اجتماعی گډ ژوند څخه دباند ی تشکل نشی کولی . البته پخــــواعمومی ذهنیت داسی وچی دانسان شعـــــــور یـــــــوازی یـــــــوه فزیو لوژ یکی مو ضـــــــوع ده چی د عمر له زیا تښت سره مستقیم اړیکی لری او په ټولنیزو مناسباتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری اړه نه‌لري . دمثال په‌توګه ، په‌لرغونو اساطیرو کی یو شمیـــــر ماشومان چی دمرغانو یالیوانو لـــه‌خواروزل شوی د ی‌هغوی دپـــوره عقل او فراست خاوندان وو ، لـــه‌ټولنی څخه د هغوی لیری والی د دوی د ټولنیز شعور د انکشا ف‌په‌مورد کی هیڅ ډول اغیزه نه درلوده اماتر خو واقعیتونو ثابته کړه چی‌دغه ډول ذهنیت له حقایقو ســـــره سمون نه‌خوری اود افسانه جوړ وونکو د خیال زیږ نده دی. په‌نورـ مال حالت کی یعنی کله چی ماشوم‌په ټولنه کی لوییږی د ده شعـــــور (دژبی د زده کړی په ګډون) لـــــه‌فزیکی ودی سره مستقیم اړ یکـــی لری. یا په ساده ژبه څومره چـــی‌ماشوم لوییږی هماغومره یی پوهه زیاتیږی . لیکن که‌ماشوم له ټولنی‌څخه لیری وروزل شی او یواز ی خوراك او څښاك ورکړ شی‌اجتما عی شعور یی انکشاف نه کـــوی . څرنګه چی ژبه د فکر دانتقال‌عراده‌ده نو ژبه هم نشی استعما لولی .

ژبه او فلسفه :

ژبه خو په اصل کی له معنــــــالرونکو آوازونو څخه جوړه شو ی ده . دا چی معنا څه شی ده ، او څنګه یوانسان کولی شی خپــــل مقصد په الفاظو کی راو نغا ړی‌اومقابل شخص ته‌یی ور انتقال کړ ی یوه فلسفی موضوع ده . مونږ تـــراوسه په دقیق‌ډول نه‌پوهیږو چـــی ماغزه یو فکر څنګه عکاسی کوی اومعناله یوه شخص نه‌بل ته‌په څــــه ترتیب او میکا نیزم سره انتقــــال‌کوی . منطق چی د فلسفی څانګه‌ده هماغه د(نطق) له ریښی سره اړ ه‌لری، د عر بی ژبی د (لغت) لفظ هم دیونانی له(لوګوس) څخه اخیستل‌شوی دی . (لوګوس) او لوژی د (لوژیك ــ منطق) په‌ریښه پــــوری‌تړلی دی .

که څه هم د منطق او نطق تر مینځ له پخوا وختو څخه یوه‌منطقی رابطه موجوده وه خو په شلمه‌پیړی‌کی یوشمیر فیلسو فانو دژبی پـر تحلیل ډیر زور واچاوه . نن ور ځ‌داکثرو بورژوا فیلسو فانو په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه د فلسفي اساسي موضوع ده او پوزیات شمیر فلسفي مکتبو نه د ژبې د تحلیل پر محور را څرخیږي د دې کار عمده علت دادی چې د ساینس او تکنالوجي دبې ساري پرمختګ په نتیجه کې یو شمیر بورژوا ایډیالوجیستانو ته داسي ذهنیت پیدا شو چې ګویا نور د فلسفي نقش او ارزښت پای ته رسیدلی دی. که کومه موضوع د ساینس له خوا حل نشي فلسفه یې هم نشي حل کولی. د (نیوپازیټویزم) له نظره، فلسفه باید خپله عنعنوي وظیفه پریږدي او ځان د پاره بله نوي وظیفه وټاکي. د دې فلسفي پلویان وایي چې فلسفه به هیڅکله اساسي پوښتنو ته د ډاډور او قناعت بخښونکي ځواب ورنشي کړی ځکه هیڅوك دا خبره اثبات ته نشي رسولی، چې جهان قدیم دی که حادث، محدود دی که نامحدود، په نهایت کي انکشاف کوي او که د فساد خواته درومي، شعور مخکي دی که ماده، او داسي نور. د دوی په عقیده، انسان نشي کولی د علم او تجربې له مخي دغو پوښتنو ته ځواب ور کړي او لازمه نه ده چې مونږ پر نه حل کیدونکو مسایلو باندي توقف وکړو. (نیو پازیټیو یستهان) توصیه کوي چې فلسفه باید هغه نظریې او پـــر نسبیونه په ژوره توګه تحلیل کړي چې ساینس پوهان یې ور ته وړاندي کوي او په دې تحلیل کي ژبه تر هرڅه لومړی او اساسي رول لوبوي د فلسفي دنقش په نفي کولو سره (نیوپاز یټویستهان) هڅه کوي چې کار ګره طبقه او زیار ایستونکي خلك له تیوریکي وسلي څخه بــــې برخي کړي. د دوی د فلسفي پـــه ویاله کي چې کومي او به روانې دي په نهایت کي دامپر یالیزم ژرنده څرخوي.

سیمیو تیك (semiotic) : سیمیو تیك د نښو دسیستم مقایسوي څیړني ته ویل کیږي. په سیمیو تیك کي له ساده نښـــو جوړوني (signalisation) څخـــه نیولی تر طبیعی او علمي ژبو پوري ټول سیستمونه مطالعه کیږي. د سیمیو تیك علم په درو برخو ویشل شوی دی : (۱) نحو (سنټکس) چې د نښو د سیستم داخلي جوړ ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنست (بی له دی چی وظیفه یی په نظر کی ونیوله شی) تر څیړ نی لاندی نیسی ، (۲) سیما نتیکس چی د معنا د څر ګند ولو دوسیلی په توګه دنښو پرسیستم باندی بحث کوی او (۳) پـرا ګما تیکس چـی د نښو د سیستم (sign system)اود هغو داستعما لوونکو ترمینځ اړیکی په نظر کی نیسی . نحوداسی علم دی چی په یوه ټاکلی ژبه کی له کلمو څخه د جملو او عبار تونو د جوړولو بیلګی (نمونی) مطالعـــه کوی . سیما نتیك هغی پوهنی تـه ویل کیږی چی د کلمو او نـــورو ژبنیو شکلونو پر معنا او معنو ی تغییرو نو باندی بحث کوی . پدی وروستیو وختو کی سیما نتیك د (عمومی سیما نتیك) ترعنوان لاندی دیوه فلسفی مکتب بنه غوره کړی ده د(عمومی سیما نتیك) موسســـــ (کور زیبسکی) وایی چی سیما نتیك نه په ټوله معنا فلسفه ده ، نه سایکالو جی ، او نه منطق . دا یوه نوی موضوع ده چی د خلکو ترمینځ اړیکی مطالعه کوی او دانسان د عصبی سیستم داغیز ناکی او مو ـ ثری استفا دی دپاره اسا نتیاوی برابروی . (عمومی سیما نتیك)چی اوس یی دامریکی په متحدو ایا لتونو کی زیات عمومیت او نفـوذ پیدا کړی دی په حقیقت کی د ذهنی ایډیا لیزم یوه څانګه ده چـــی د انسان او عینی واقعیت ترمینـــځ رابطه په غیر علمی توګه شرح کوی (عمومی سیما نتیك) ادعا کوی چی شیان په ټوله معنا نه پیژندل کیږی او ژبه نشی کولی چی مفا هیم په سمه توګه افاده کړی . د دی نظریی پلویان وایی چی د جګړو او نړی والو بحرا نونو د مینځ ته را تلو اصلی علت دادی چی اولسو نه اوطبقی دیوبل په ژبه نه سره پوهیږی.
که صحیح تفا هم مینځ ته راشی نوستو نزی او لانجی به حل شی . د (عمومی سیما نتیك) پلویان ژبی ته خاص اهمیت ورکوی او زیـــار باسی چی طبقاتی تضادو نه د(سوءتفاهم) مرحلی ته رابښکته کړی .

یعنی د دوی په عقیده د طبقاتی تضادونو علت دادی چی استثمار ـ ونکی پانګه وال او کار ګره طبقه دیو او بل په مطلب نه سره پو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیري . په داسې حال کې چې داخبره بالکل بې اساسه او غیرعلمي ده .

دعلمي نړی لیدله نظره دا خبره اثبات ته رسیدلې ده ترڅو پورې چې د تولید پروسا یلو خصو صی مالکیت اود فرد له خوا د فرد استثمار پای ته نه وی رسیدلی انتا گونیستي تضاد و نه نشي حل کیدی . د (عمومي سیما نتیك) پلویان فکر کوی چې د ژبې څخه موثره استفاده اود هغې ما هرانه استعمال د ټولو ستونزو د حل کلي ده په داسې حال کې چې ژبه په دې برخه کې یوازې یو فرعي نقش لرې . دپکتیا د خوست خلك په دغه خا ص مورد کې یوښه متل لري او وایي : ((په جار جارمي ښمر نشي څو مې گیډه مړه نشي)) یعني په جار او قر بان ویلو سره وږی گیډه نه مړیږي او پرابلم نه حل کیږي .

د ((منطقي پاز یټویزم)) پلویان او همدا رنگه د «نیوپاز یټو یزم» زیات شمیر نور پیروان ادعا کوي چې د ساینس په خلاف ، فلسفه د ترکیب (سنتز) په بر خه کې مرسته نشي کولی اود هغې وظیفه یواز ې تحلیلي ده . دا تحلیل په عمده توگه ژبني تحلیل دی او سیما نتیکي بڼه لري . د دوی په نظر ، فلسفه نوي معلومات نشي وړاندې کولی او له ترکیب څخه (چې د علمي تجربې زیږنده دي) کار نشي اخیستلی . په دې ترتیب گوړو چې په معاصره بورژ وا نړی کې دساینس فلسفه پر ژبه او ژبني تحلیل باندې تکیه کوي .

د تحلیلي فلسفې پلویان چې زیاتره یې د امریکې په متحدوایا لتونو ، برتانیه ، سکا نډینا وي هیوادو ، فنلینډ ، استر الیا ، اتریش اود لویدیځې اروپا په نورو هیوادو کې پر میتودو لوژ یکې څیړنو بوخت دي د فلسفې مسا یلو په تحلیل کې د ژبې نقش اساسي بولي . دوی د معر فتي (اپیستیمو لوژیکي) مسایلو د څیړلو پر ځای دژبې د تحلیل وسیلې او مشخصې بڼې پلټي . په تحلیلي فلسفه کې د ننه دوه ډوله تمایلات لیدل کیږي : (۱) ځینې زیار باسي چې د یوه ټاکلي منطقي جوړ ښت له موازینو سره سم مصنو عي ((بیلگه یي model)) ژبې جوړ ې کړي اود فور مول په بڼه یې راولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(په دی ډله کې منطقي امپریسیستان نوی پراګما تیستان ، او مستقل انالیستان هم شامل دی .) (۲) ځینی نور د اوسنیو طبیعی ژبو تاریخ مطالعه کوی او ژبنی فلسفه پرمخ بیایی .

د دی پور تنیو یادو نو څخه مقصد دادی چی ژبه د فلسفی ، سایکالوجی، انترو پالوجی، فیزیو لوجی، سوسیالوجی ، ژبپوهنی ، پیدا ګوژی ، او نورو علوموله خوا دمختلفو هدفونو دپاره مطالعه کیږی . ادبیات هم له ژبی څخه زیاته استفاده کوی .

څرنګه چی ژبه له ادب سره ډیره نژدی رابطه لری او ځینی کسان پر دغو دواړو موضوعګانو باندی د مترادفو کلمو په توګه بحث کوی نو ځکه دلته لازمه ګڼله کیږی چی د ژبی او ادب تر مینځ رابطه څه ناڅه وڅیړله‌شی .

ژبه او ادب :

ځینی پوهان ادبیات ((ژبنی‌هنر)) بولی . د دی خبری یومعنا داده چی ژبه دادب میډیم اود څرګندولو ذریعه ده . هماغسی چی موسیقی د آهنګو نو ، نقاشی درنګونو ، او نڅا د حرکتونو په ذریعه ځان څرګند وی ادب د ژبی‌په واسطه تبلور پیدا کوی . اما د دی خبری بله معنا داده چی‌د ژبی‌الفاظ دآهنګو نو ، رنګونو ، حرکتونو ، اود پلاستیک هنر د موادو په‌نسبت زیات فعال دی او کله کله د ((وسیلی)) له سرحد نه په‌هاخوا اوړی اود هدف بڼه غوره کوی. د ژبی ټول الفاظ بیطرف فـه‌(نیو ټرال) او ژبی اثره نه دی . ځینی الفاظ جادویی دی ، یـو پس‌منظر یا پرداسس لری ، دانسان پر احساسا تو لوبی کوی ، له هغه‌څخه نذرانه اوحتی قربانی غواړی. کیدی شی چی په ځینو مواردو کی‌دی رنګونه او حرکتو نه هم‌سمبولیک بڼه غوره کړی لیکن په هیڅ‌صورت د لفظ مقام او مرتبی ته نـه رسیږی.

دلته زمونږ اصلی موضوع دلو مړی خبری پر محور را څرخیږی یعنی دا چی ادب ژبه نه ده خو له‌ژبی څخه دیوی وسیلی په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار اخلی . هماغسی چی یو لا یق ار کتیکت (معمار) دیوی ښکلی او پرتمینی ماڼی د ودانولو د پاره له ښښتو ، تیږو او نورو موادو څخه کار اخلی شاعر ، ډرا ماتیست ، اوادیب هم د ژبی له الفاظو او کلماتو څخه د ښکلی ادبی اثر د تخلیق دپاره استفاده کوی . طبعا معمـــار زیار باسی چی دماڼی دښکلا دپاره ډیر ښکلی ، ظریف ، او قیمتـــی مواد استعمال کړی . ادیب هم د خپل اثر دښکلو للـو د پـاره زړهـ وړونکی او تسخیر وو نکی الفا ظانتخابوی . الفا ظ باید دمضمو ن سره متنا سب وی . په ادبی ژبه کی الفاظو ته داسی تاب ور کول کیږی چی دژوند او تحرك سپر غی توری پورته شی . له یوی خوا ادبی کلمی دیوه مرموز شپول (هاله) په واسطه احاطه شوی وی او له بلی خوا په داسی قرینه کی استعما لیږی چی که ممکنه وی بایدخو اړخیزی معنا ــ وی او ابعاد پیداکړی . یو چا بـــه ویل : «دځمکنی توت هغه دا نه چی په شیریخ (آیسس کریم) کــــــی استعما لیږی له هغی دانی سره په خپل خوند کی ډیر توپیر لری چی په جلا توګه خوړل کیږی » په هغو ادبی آثارو کی چی اوس کلا سیك یعنی لومړی در جه او نه زړیدو ــ نکی آثار بلل کیږی ژبه ډیر عمده نقش لری . په دغو آثارو کی یو زیات شمیر یی پر فولکـــلو ر اوافسانو باندی بنا شوی دی خو د ژبی په قدرت یی خپل عمر اوږ دکړی دی . سره له دی ، دا خبره باید داسی تفسیر نشی چی ګو یاشکل له مضمون نه مخکی دی . دا څرګنده ده چی مضمون د شکـــل نهاکو نکی دی او فور مالیزم هیـــڅ کله پر ریالیزم باندی تفوق او برلاسی نشی در لودی خو په عیـــن زمان کی باید شکل (په عمده توګه دیوه ادبی اثر ژبی) ته لږه بهــــا ور نکړه شی . ادبی ژبه له عادی او دورځنی محا و ری له ژبی سره پوره او جوت توپیر لری . دادبی ژبی مرتبه دافهام او تفهیم نه لوړه ده . ور ځنی عادی ژبه فقط د یواو بل د پوهولو او را پوهولو دپـــاره پکار یږی خوادبی ژبه د یوه فنکاردذهن زیږ نده ده اود یوی متـــاع حیثیت پیدا کوی .

سره له دی ، بنایی دا خبره بهعقل ته ډیره نژدی وی که ووایو چی

دعادي ژبې او ادبي ژبې ترمينځ توپير د نوعيت په لحاظ نه دی بلکه د درجې په لحاظ دی . دمثال په توګه ، مونږ کولی شو چې يوه ساده جمله په مختلفو عبارتونو افاده کړو چې البته پر اوريدونکو باندې ټولې جملې يو راز اغيزه نه لري . دالاندې جملې و ګورئ .

(۱) احمد مړ شو . (۲) احمد له فاني نړۍ نه سترګې پټې کړې .

(۳) احمد په حق ورسيد .

(٤) احمد وفات شو . (٥) احمد په ابدي خوب ويده شو . (٦) احمد له دنيا نه رخصت شو .

(۷) احمد په ابدي سفر ولاړ بيا نه راغی . (۸) احمد له دنيا نه کډه وکړه . (۹) احمد له دنيا نه تير شو . (۱۰) احمد له دارا لفنانه دارالبقا ته ولاړ .... او داسې نور .

دا هم بايد ووايو چې يوه جمله هر څو مره رنګينه او په زړه پورې وي بايد د حال له مقتضا سره سمه وويله شي او که بالعکس بې ځايه بې رخته ، او په نامناسبه غاړه (لحن) وويله شي نه يوازې دا چې خپل ارزښت له لاسه ورکوي بلکه د ملنو بڼه هم غوره کولی شي .

ادبي ژبه ، لکه مخکې مو چې وويل له کلتور او فرهنګ سره ډېره نژدې اړيکې لري په داسې حال کې چې فورمالېزه شوې ژبې يا په بل عبارت علمي ژبې تر ممکنې اندازې پورې د يوه ټاکلي فرهنګ له اغيزې څخه خلاصې او ليرې دي .

د ژبې د پيدايښت په باب فرضيې: د کلتوري بشر پيژندونکو له څيړنو او ګرويږنو څخه څرګنده شوې ده چې هره ټولنه ځانته يوه ژبه لري . هره ټولنه که څه هم د تمدن په ډېره ابتدايي مرحله کې وي د يو او بل د پوهولو دپاره له ژبې څخه استفاده کوي . حتی ځينې انتروپالوجستان په دې برخه کې يوه افراطي نظريه وړاندې کوي او وايي چې د افادې د قوت او کيفيت له مخې د نړۍ هيڅ ژبه پر هغه بله ژبه تفوق نه لري . هره ژبه د دې جوګه ده چې د ويونکي مقصود په ښه توګه افاده کړي او له دې امله د نړۍ ټولې ژبې سره برابرې او انډولې دي . خو اکثر ژبپوهان او ټولنپوهان له دې نظر سره مخالف دي . د دوی په عقيده ، احتمال لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو ملیون کاله مخکې په انسانانو ژبه درلوده خو که له دې تاریخ نه لا مخکې ولاړ شو تاریخي اسناد او پاتې شوني د ژبې د موجودیت د اثبات په برخه کې له موږ سره مرسته نشي کولی .

د ژبې د پیدا ینبت په باب عمو ماً دوه ډوله نظریې لیدل کیږي . لومړی نظریه په دې ظاهري وا قعیت او قشري پدیده باندې ولاړه ده چې ټولې بشري ټولنې ژبې لري او ژبه د بشر له پیدا ینبت سره یو ځای مینځ ته راغلې ده . ځینې وایي چې ژبه غریزه ده خو دا نظریه هیڅ علمي بنسټ نه لري . غریزه فطري (ذاتي) او جهان شموله (عمومي) وي ، په داسې حال کې چې ژبه له ټولنې ځخه زده کیږي . هر ماشوم د خپلې مربوطې ټولنې ژبه زده کوي . که ژبه غریزه وای نو باید ټولو انسانانو یوه ژبه درلودې او بې له استاذاو ښوونکي څخه یې په فطري توګه خبرې کولی شوی . د دوو هندي نجونو (امیلا) او (کمیلا) داستان دغې نظریې ته خاتمه ورکړه . په همدې کټیګورۍ کې ځینې پوهان په دې عقیده دي چې ژبه یوه آسماني عطیه ده او لومړی انسان ته ورو ښودل شوه . خود دغو پوهانو په مینځ کې څو فرقې پیدا شوې . ځینو به ویل چې ژبه انسانانو نه ده جوړه کړې بلکې له پخوا نه موجوده وه چې د لومړي انسان د پیدا ینبت انتظاریې بوسنت اوده ته ور زده کړی شوه . نور وایي چې ابوا لبشر پخپله د ټولو شیانو دپاره – چې د ده په مخکې تیریدل – نومونه او الفاظ وضع کړل یوې فرقې عقیده درلوده چې دغه ژبه نیمګړې وه او وروسته بشپړه شوه په داسې حال کې چې د یوې بلې فرقې په عقیده د ژبې ټول بنسټونه او جوړ بښتونه په لومړي سر کې بشپړ شوي وو . دغو نظریو ورو سته یو څه تغییر وکړ . په اوه لسمه میلادي پیړۍ کې د (Polygenesis) نظریه ډیره عامه شوه . دا نظریه وایي چې ژبې په مختلفو سیمو کې، په بیلو بیلو وختو ، او مختلفو نژادونو کې جلا جلا مینځ ته راغلې دي . سره له دې چې د دې نظر پیروانو هغه فرضیه رد کړه چې ویل به یې لو مړی ژبه (Lingua Adamica) عبراني وه خو په عمومي ډول دوی د ژبې مبداء مافوق الطبیعي ګڼله .

له اتلسمې پیړۍ راهیسې د علومو د انکشاف سره موازي دو هم ټیپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریه مینځ ته راغله . د دی نظریـــی عمده پرنسیپ دادی چی ژبه دافرادو یاکولکتیف اختراع ده . د دی نظریی تر ټولو خامه بنه داسی وه چی ژبه دلرغونو قهرما نانو اختراع ده مګرداچی ولی ؟ ، چیرته ؟ او څنګه ؟ تر اوسه نه‌ده معلومه . ور پسی دآواز ونو دتقلید (Onomatopoeia) نظریه د روشنفکر انو په محفلونو کی باب‌شوه . د دی نظریی له‌مخی ژبه د حیوانانو د آواز ونو اود طبیـــعی آوازونو د تقلید په نتیجه کی‌مینــځ ته راغلی ده . دمثال په‌توګه ، هغــه‌وخت چی انسانانو به‌په ګډه ښکار کاوه او یاد ځنګله میوی به‌یی ټولولی‌دیوه ځیرو ونکی حیوان (لکه زمری، پړانګ او نورو) په لیدلو سره به‌یی‌دهماغه حیوان په شان آواز ونه لـــه خولی ایستل او په دی وسیله به‌یی‌نور ملګری له خطرڅخه‌خبرول.ددغو آوازونو د تکرار او اختصار په‌نتیجه‌کی قرار دادی ژبه رامینځ ته شوه. ورو ورو د (دال) او (مدلول)ترمینځ‌ضروری رابطه وشکیده اودقراردادی سګنا لونو شمیر زیات شو . د دی‌نظریی یوه بله بڼه داده چی وایی‌ژبه دطبیعی آواز ونو د تقلید په نتیجــه‌کی مینځ ته‌راغلی ده. دمثال په توګه په پښتو کی لاوس هم په‌لسګونو کلمی شته چی د طبیعی آواز ونــو څخه د تقلید په نتیجه کی وضـــــع شوی دی لکه: چرچرك ، (د دروازی) ټك ټك ، (دسپی) غپ غپ ، (دتوپو) ډزهار ، (داوبو) شرهار ، (دپښو) ترپا ، کټ کټ (خندل)، بړ بـــــړ(غړیدل)، اخ و ټو خ ، ششنیـــدل (دبزی) سوټول ، او داسی نور .دی نظریی ته په‌انګریزی ژبه کی د (bow—wow) تیوری وا یی خوداکثر وژبپوهانو په عقیـــده ، دا فرضیه سمه نه ده ځکه چی په هره‌ژبه‌کی د داسی آواز ونو شمیــــــر محدود اود ګوتو په شمار دی . خود دی نظر پلویان وایی چی بنایی د ژبی جوړښت په دی ترتیب پیـــل شوی وی . داحتمی نه ده چـــــی همدغه پروسه دی پر ټولو مواردو باندی تطبیق شی .

همدی فرضیی ته ور ته یوه بله‌تیوری شته چی دخولی ژستو نــه (Mouthgestures) په نامـــه‌یادیږی . د دی نظریی پلویان وا یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې انسان غواړی‌دمتهو ، لاسونوګوتو او نورو غړو په خو ځولوسره ځینې شیان او حالات تمثیل کړی په‌دی وخت کی خو له همد شونډو، غاښونو ، او ژبی‌په وسیله دنوموړوحرکتونو پیښی کوی او ځینی ژبنی آوازونه را باسی . دمثال په توګه،په‌انګریزی ژبه کی هغه کلمی چې د غټ ، لوی ، پراخ او آرت مفهـــوم څرګند وی په اوږده واول راځـــی لکه : high large, wide broad ار نور . همدا رنګه په انګریزی کی‌یو شمیر تیره او څوکی لرونکی نومونه‌د (Spi) په آواز سره پیـــل کیږی لکه

Spire, spine spike spin Spindle

او له‌دی څخه ښکاری چې د (Spi) آواز دنری او څوکی لرونکی شـــی مفهوم افاده کوی .

د ژبی دمبداءپه‌برخه کی یوشمیر نوری فرضیې هم شته چې د ټولـــو یادونه ضروری نه‌بریښی . اوس به‌دیوی شیبی دپاره دژبی د منشاء پر موضوع باندی د علمی نړی لیدلـــه‌نظره بحث وکړو . مترقی‌جهانبیینی دا خبره اثبات ته رسولی ده چې ژبه‌یوه ټولنیزه پدیده ده او د بشر ی ژوند د تکامل په مسیر کی دګډکاراو تولید په‌پروسه کی مینځ تـــه راغلی ده . د دی نظریی په اساس داوسنیو انسانانو ډیرو لرغو نـــو نیکونو له نورو حیواناتو څخه دبدن دجوړ ښت په لحاظ توپیر در لود او هغه‌د ا وچې دانسان د نیکه مخکینی پښی له وروستنیو دوو پښو څخـــه لاسی وی او په ولاړی به دریدلی‌شودی استعداد انسان ته د دی امکانات ور په برخه کړل چې ځینی آلـــی‌استعمال کړی . د آلاتو او افزارو استعمال په خپل وار سره دانسا نذهنی استعداد ته انکشاف ور کړ او عقل یی تکامل وموند . په لومړی‌سر کی به د انسان نیکونوافزارلکه‌کانی او لرګی کله‌کله او په تصادفی توګه‌استعما لول خو څرنګه چې د افزارو له استعما لولو نه‌به یی همیشـــه‌مثبتی او ګټوری نتیجی تر لاســـه کولی د هغو استعمال دعادت سطحی‌ته پورته شو . د افزارو پرله‌پسی استعمال دانسان د عصبی سیستم‌له بشپړولو سره مرسته وکړه . په پای کی انسانان د ګډ کاراومتقابلواړیکو په‌ترځ کی داسی پړاو تـــه ورسیدل چې هرو مرو یی باید یوبل ته‌څه ویلی وای . یاپه بل عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دطبیعي اړتیا او ټولنیزو شرا یطو زیږنده ده . ژبه دسمبو لونو د یوه سیستم په توګه دمعـلوما تو دذخیره کولو ، انتقا لولو، او په جریان کې اچولو وسیله وګر ځیده . کـوم الفاظ او کلمات چې د شیانو اوپیښو دښودلو دپاره وضع شوي وو دوخت په تیر یدو سره داصلي شیـــانو او پیښو په ځای کښینا ستل او خلکو به د هغو په مقابل کې کټ مټ لکه داصلي شیانو او پیښو غو نـــدي عکس العملونه ښکاره کړل . دمثال په توګه ، کله چې به یوه تن چیغـــې کړې : ((زمري !)) اوریدو نکي به ددغه غږ په اوریدلو سره دغســـي عکس العمل ښوده لکه په خپلــو سترګو چې یې زمري لیدلی وي .

دا هم باید وویل شي چې د کلمو له لارې د وا قعیت منعکسول یواز ې انسانی خاصه ده . نو ر حیوانات تر څو پورې چې پخپله له وا قعیت سره مخامخ نشي او د هغو نښې نښا نې مستقیما احساس نه کړی نشـــي کولی د وینا او غږونو په واسطه د واقعیت یا انګیزې په مقابل کې لـــه ځانه عکس العمل وښیي . البته ، په ځینو استثنایي حالاتو کې به روزل شوي حیوانان لکه سپي، چرګې ، اوښاروې دمشروط انعکاس له لا ر ې دآوازونو په مقابل کې عکس العمل یاغبر ګون ورو ښیي لکه د پاولوف سپي به چې د زنګ له اوریدلو سره له خپلې خولې څخه ناړې تویولې . لیکن په عمومي ډول دغسې موارد د یوې کلیي ځای نه نیسي . ژبـــه د انسان یوه ممتازه خاصه ده او لـــه عمدې امله پخوا نیو منطق پوهانــو حق درلود چې انسان یې د ((نا طق حیوان)) په توګه تعریف کړی دی . د «ناطق حیوان» څخه د هغو مـــرادزیاتره منطقي حیوان و ځکه چې نطق او منطق په لغوی لحاظ یو له بله کوم توپیر نه لري .دلغت پوهانو پـــه عقیده (منطق) میمي مصدر دی چې د نطق په معنا راځي .دمحمد هوتك په نظر ، د (کرمنا) تاج هماغه د نطـــق تاج دی چې لوی ښښتن انسان تـــه ور په برخه کړی دی او په دې وسیله یې له نورو حیواناتو څخه امتیـــاز ورکړی دی .

ژبه په حقیقت کې د فکر د مو جودیت اود هغه د ښکاره یدنی بهه ده. یاپه بله ژبه، ژبه هماغه دانسان شعور دی چې به کلماتو کې نغښتل شوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژبې ماهيت: ژبه د فزيکي طبيعت يو رمزي سيستم دی چې د بشري فعاليت په جريان کې دپو هولو او خبرولودنده تر سره کوي کيدی شي چې ژبه طبيعي او همدارنگه مصنو عي وی .

طبيعي ژبه هغه ژبه‌ده چې پـه‌ور ځنيو معمولي چارو کې تری کار اخيستل کيږی اود خلکو تر مينـځ‌ديوبل دپوهولو دپاره ديوی وسيلې په توگه استعما ليږی . مصنو عي‌ژبه دځينو خاصو اړتياو زيږ نده ده او معمولا د علمي او تخنيکـــي‌مقاصدو دپاره يکا ريږی لکه درياـ ضي سمبولو نه ، دبيلابيلو سگنا لونو سيستمو نه ، د فزيکي فرـ ضيو ژبه او نور .دمثال په‌توگه،په‌دی لاندې ف مول کې د اتو مـې فزيك يوه ډيره مهمه نظريه نغښتل شوی ده : $E=MC^2$

ژبه يوه ټولنيزه پديده ده چې‌داجتماعي توليد دانکشاف په مسير کې مينځ ته راغلي او دبشري فعاـليت د تنظيمولو يوه اغيز ناکـــه وسيله ده . که څه هم ژبه دټو لنيز توليد په پروسه‌کې‌د يـــوی اړتياپه توگه ايجاد شوی ده او دتوليدی قوتونو له پر مختيا سره‌يی يوځای پراختيا موندلی ده خو هغې‌ته‌نه زير بناويل کيدی شي او نه روبنا. ژبه د فکرد موجوديت اودهغه‌د څرگند ولو بڼه‌ده . خو پـه عين وخت‌کې‌بايد داهم وويل‌شي‌چې‌ژبه دشعور په تشکل او جوړ ښت کې هم ستر نقش لري. شعور له‌ژبې نه‌د باندی وجود نه لري او نه يې‌در لودلی شي. ژبه‌د بشـــر ی‌پوهې د ذخيري اود فرهنگ‌دساـ تنې او انتقال ډيره مهمه او عمـده‌وسيله ده . ژبه انسان ته‌د مجرد تفکر زمينه برابروی او له تعميـــم generalisation سره مرسته کوی . که څه‌هم ژبه دفکردانتقال عراده ده خو ددی معنادانه ده چې ژبه‌او فکر دی دواړه سره‌يوشی وگڼل شي . ژبه له فکر نه يوه نسبي خپلوا کې هم لـــری اوځانته جلا قوانين تعقيبوی چې د فکر له هغو سره جوت توپيرلری .

ژبه د خلاقه قوی په توگـــه :هماغسې چې انساني تفکر يـــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانیکی عمل نه دی او په خپل‌وار بیرته محیط باندی عمل کوی ژبه هم صرف میخانیکی نه ده بلکه دیوه ابداعی او تخلیقی صفت‌خاونده ده .

هغه کسان چی ژبه یــوازی دوا قعیتونو هینداره گنهی د خرافاتو داثبات دپاره هم دلایل ترا شلــی‌شی د مثال په ډول ، دوی وا یی که «عنقا» وجود نه در لودای نودغه‌نوم څنگه پخپل سر پیدا شو ؟
دوی غواړی چی د «عنقا» له‌نوم‌نه‌د هغی موجود یت استنباط کړی. که دغه دلیل درست وی نود لر غونی یونان اساطیر هم باید پــه پټو سترگو قبول کړو . مثلا په‌دی‌اساس سنتور centaur چی نیم آس او نیم انســـان و ، سفینکس (یاد مصریانو ابوالهول) چی سریی دانسان او تنه یی‌دزمری‌وه باید په رښتیا وجود ولری اویا یی وجود درلودلی وی .

دا مثالونه مود دی دپاره راو ړل‌چی ځینی تش په نامه فیلسو فان زیار باسی وا قعیتونه پرا لفا ظواو نومونو ختم کړی په داسی حال کی چی ذهنی خیالونه او ایډ یا لیستی تصو رو نه خامخا د هغوی دآفاقی او عینی موجودیت دلیل‌نشی‌کیدی . تاسو به‌لیدلی‌وی چی ځینی عوام غولوونکی یولړ بی معنا او مهمل الفاظ له‌خولی وباسی اووایی چی داپلانی ژبه‌ده او یادغه الفاظځینی خاصی معناوی افاده کوی . البته هر څوك کولی شی مهمـــل‌الفاظ جوړ کړی او ناخبره خلـــك وغولوی . مونږ کولی شوله محیطی‌موادو څخه په خپلو ذهنونو کی‌د تجرید او تعمیم په مرسته عجیبــه‌شانته خیالی نقشو نه جوړ کړ و (لکه ایډیالوی دانتی چی په ربانــی‌کمیدی کی داکار کړی دی) بی‌له دی چی دغه نقشی دی بهرنی وجودولری (دگولیور سفر یی یوبل ښه مثال دی .) دانسان شعور پاسیف‌او ماشینی نه‌دی بلکه اکتیف او فعال دی مگر د دی فعالیـــــت اوخلاقیت حدود او شرایط له پخوانه ټاکل شوی دی او په خالیگاه کــی‌تشکل نشی کولی . زمونږد ذهن دتجرید او تعمیم ملکات له زمان اومکان څخه بیخی نشی بی نیـــازه کیدی . هغه سویډنی شاعر څــه‌ښه ویلی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان

یو نا محدوده زندان دی

په دی ډول ، ننني علمی نظریات له یوی خوا میخانیکی ماتریا لیز م
اوله بلی خواد ایډ یالیزم مختلف غیر علمی شکلو نه تردید وی .ژبه
یوازی مادی شیان نه بلکه ذ هـــنی حالتونه هم شرح کوی . د ذهنـــی
حالاتو تعریف او توصیف ډیر گران کاردی په تیره بیاهغه چی له خوند
رنګ او کیف سره اړه لری .

له همدی امله کله چی ژبه د کم له معقولی څخه د کیف ومقولی ته
تیریږی اود محسو ساتول ه میډیم نه دمعقو لاتو ساحی ته ور ننسو-
زی دابهام په غبار کی پیچل کیږی او په ښکاره ډول ځان ونورو تـه
نشی څرگند ولی .

دژبی سمبو لیك خاصیت انسان ته د دی امکان ور کوی چی خپلی
اړتیاوی د واسطی په استعـــما ل سره پوره کړی . دانسان دامتیاز
مهم رمز همدغه د(واسطی)استعمال دی . دا بیله خبره ده چی ځینــــی
واسطی ښی او ځینی بدی دی خو پخپله د واسطی موجودیت د تفوق
او برتری نښه ده .

ژبه نه یوازی واسطه ده بلکه دوسایطو له ایجاد او اختراع سره
هم پوره مرسته کوی . را ځی داخبره لږه وسکنډیو(وڅیړو). دمثال
په توگه ، کله چی د کونډی نازولی پیشو مستی ووینی کوښښ کوی
مستقیما مستو ته ځان ورور سوی اوویی څټی . دا نشی کولی چی د
کورله میرمنی څخه غوښتنه وکړی لیکن دکونډی نازو لی لور له مور
څخه غوښتنه کولی شی چی مستی ور ته راوړی او حتی کولی شی
خپلی مورته ووایی چی تر بستری پوری یی ور ته راوړی . د پیشو
فارمول داسی دی :

انگیزه عکس العمل دنجلی فارمول داسی دی :

انگیزه غوښتنه (ژبه) عکس العمل یعنی په لومړی صورت کی انگیزی
ته باید مستقیما ځواب ورکړ شـــی یا په بله ژبه ، پیشو باید پخپلــه
خپله غوښتنه ترسره کړی خو په دوهم صورت کی نجلی له واسطی
(یعنی ژبی) څخه کار اخلـــی او خپل کار د بل په مرسته سر تـــه

رسوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دژبپو هانو په نظر کې:

دژبې یو ساده شانته تعریـــف داسې دی : ((هغه ټولې کلمې او جملې چې خلك یې د یو بل د پو هولو دپاره استعما لوی ، ژبه بلل کیږي .)) دغه تعریف د ژبپوهانو، ژب خیړونکې، اوژب ښوو نـــکــې دپاره د قناعت وړ نه دی . د دی تعریف ستره نیمگړ تیا داده چې دلته یو مجهول دبل مجهول پـــــه واسطه تعریف شوی دی . د(وبسټر) انگلیسي قا موس وایي چې ژبه((داوریدو وړ څرگنده انساني ویناده چې دژبې او مر بوطو غړیزو غړو په واسطه صادر یږی)) دا تعر یف په انساني فعالیت او آواز پــــوري منحصر شوی دی : یعنې حیوانا ن ژبه نه لري او په لاسونو ، پښو اونورو غړو باندی اشاره هم ژبـــــه نشي گڼل کیدي . یوبل تعریـــــف وایي : ((هره وسیله صوتي وی، که بل څه چې فکرونه او احساسات څرگند ولي او نقلولې شي ژبـــــه بلل کیږی .)) په دی وروستـــــي تعریف کې دتندی تریو والی، موسکا، په لاس او سر اشاره کول هم دژبې په قلمرو کې داخلیږي .

همدا رنگه د دی تعـــــر یــــف له مخې دماشوم ژړا چې د غذا دغوښتلو دپاره وی او د سپی غپاچې د دروازی د خلاصولو په هیله یې پر چا اوروی ژبه بللی شو . لیکن اوسنی ژبپو هان دغه تعریف نه مني او دوی اکثر په دی عقیده دی چې له انسان نه پرته نورحیوا- نات ژبه نه لري . په دی کې شك نشته چې مچې د مخصو صی نڅا په ذریعه کولی شي خپلو همنو عانو ته دگلانو ځای او دهغو لوری لودن وروښیي او حتی د فاصلې په باب یې هم معلومات ورکړی خو سره له دی ژبپو هان دی ته نه دی تیارچې دمچیو نڅاژبه وبولي . په لومړنیو فلمونو کې د (پانتو میم) په ذریعه دسینما ماهرو لوبغاړو څیني دا ــ ستانونه تمثیلولې شول خو بیا هم نوموړی فلمونه گونگ وبلل شو ل اوسني ژبپو هان په دی نظریه دی چې د ژبې یومهم خصو صیت دا دی چې باید ژبنی فعالیتو نه د آو ازپه بڼه له انساني غړیز سیستم یــــا جهاز (ژبې ، شونډی او حنجری)څخه راووزی . ددوی په عـقیده، د ژبې څیني مهم خصو صیات دا دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ ژبه رمزی (سمبو لیك) دهچی په عمومی ډول له خپل مدلو ل سره کوم منطقی او ضروری ا ړیکی نه‌لری اود وخت په تیریدو سـره نوموړی رمز ونه (سمبولونه) هم‌تغییر کوی .

۲ـ ژبه سیستما تیك ده او په‌همدی دلیل دنبودلو او زده کولو وړ ده . ژبی په‌عمومی ډول خا نته‌ځانګلی قواعد لری که څه هم چی د یوی ژبی‌قاعده د بلی ژبی‌له‌هغی سره په ټوله معنایو شانته نه ده .

۳ـ ژبه بشری ده اود حیوانا توله ((ژبی)) سره جوت توپیــــــر لری .

٤ـ ژبه یوه ټولنیزه پدیده دهچی دهغی په واسطه د ټولنی ترمینځ یوډول اجتماعی مناسبات مینځ ته‌راځی .

٥ـ ژبه غریزه نه ده بلکی‌لـه‌ټوانی څخه زده کیږی . که ژبـــه غریزه وای نو په‌ټوله بشری ټولنه‌کی به فقط یوه ژبه وای او زده‌کړی ته‌به‌یی هم ضرورت نه‌پاتی کیده .

٦ـ ژبه دفکر دانتقال وسیله ده‌خو په عین زمان کی یوه نسبـــی خپلواکی هم لری .

لنډیز : ژبه د آواز ونو یـــــورمزی سیستم دی چی د ټولنی له خوادیو بل د پوهولو دپاره وضـع‌شوی اودانسان په مخصو ص صوتی جهاز پوری اړه لری .

ژب پوهنه او ژ بپوهنه :

تر ډیره وخته پوری داکثروخلکوداخیال وچی دساینس یوه وظیفه دانه ده چی د ارزښت مساله له‌علم‌سره ګډه کړی بلکی ویل به‌یی چی دا د ارزښت پیژندنی axiology او مخصو صا داخلاقیاتو اوسیاست کار دی چی دساینس ګټور اوزیا نمن اړخونه سره جلا کړی . ددوی په عقیده ، ساینس پـــوها ن اوټکنا لوجیستان فقط د علم اوتخنیك له‌پرمخ بیولو سره علاقه لری او داپه دوی پوری هیڅ اړه نه‌لری چی دهغوی له کشفیاتو او اختر اعاتوڅخه څه ډول استفاده کیږی . د مثال په‌توګه ، دوی اتومی بمو نه‌جوړوی مګر په هیرو شیما او نا ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاساکې باندې د دغو بمونو پــــه استعما لولو کې خپل ځانونه مقصر نه‌بولی .

لیکن اوسني منطق دا خبره نه‌مني او وایي که علم بې طرفه دی عالم باید بی غرضه او بې طر فه‌نه‌وی . ساینس پوه ته‌ښایي چې د خپلو ښیرنو په ترڅ کې له خپــل‌وجدان سره هم سلا او مشـــوره وکړی او بشری سوله او نیکمرغي‌په‌نظر کې وساتی .

دا پورتني مقدماتي خبرې د ژب‌ښووني او ژبپوهنې په مورد کې هم صدق کوي . په دې معنا چې‌ژبپوهنه زیاتره تشریحي بڼه لري خو ژب ښوونه باید تجویزي او توصیوي بڼه غوره کړي . ژبپوهنه دارزښت مساله یوې خوا ته کوي‌او یوازې د ژبې اوسني او موجوده بڼه تر څیړنې لاندې نیسي . آیا دژبې ښوونکې باید د ((بـازار او کوڅې)) ژبه کټ‌مټ‌استعمال‌کړی؟ آیا د ژبې‌ښوونکې‌یوازې((استعمال)) دمعیار په‌توګه قبلوی او که‌دمختلفو«استعما لونو» ترمینځ دانتخاب‌حق هم لری :

دژب ښوو نکې کار د ژبپوهانداه‌کار سره توپیر لری . ژب‌ښو ــ ونکې بایـد د ژبـې چـاڼ شوی‌او تصفیه شوی برخې زده کوو نکوته وروښیي . دلته مونږ دیـــو ډول‌اشتباه مخه نیسو او هغه دا چې د ژبې تصفیه شوی شکلو نه عرو ــمرو دامعنانه لری چې ګویا نـــور مروج او مستعمل شکلونه غلط اوناسم دی . په داسې حال کې چې مثلا مونږ د (حقله) پر ځای (باب ، باره ، برخه)استعما لولی شو او دغو وروستیو الفاظو ته د «حقله»په‌نسبت ترجیح هم ور کوو دانه وایو چې (حقله) صحیح نه ده او غلطه‌ده . دا فیصله ځینې لیکوال پـــه لغوی منطق باندې کوی او وایي چې د (په حقله) ترکیب ناسم دی مګر په ژبه کې مخصو صا په دې‌وروستیو وختو کې ــ د لغوی‌منطق په‌ځای (استعمال) ته زیا ت وزن‌ورکول کیږی . همدا چې یوه کلمه یا ترکیب په ټولنه کې عـمو میـت پیدا کړی او د خلکو په‌خولو کـــې جاری شی بیانو پرهغه باندې د غلط حکم کول پخپله یو غلط حکـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه چې ژبه د ټولنې له خوا جوړیږي او تغییر ور کول کیږي . لیکن د ژبې ښوونکي کولی شي چې د سخیفو او مبتذلو عبارتونو له راوړلو څخه ډډه وکړي .

داد درسي کتاب د مولف او د ژبې دښوونکي وظیفه ده چې د فصیحو کلمو او بلیغو وینا څخه صیات وپیژني او زده کوونکو ته یې وروښیي . په داسې حال کې چې ژبوهاند د محلي لهجو له ثبتولو سره علاقه لري د ژبې ښوونکي باید معیاري ژبې ته پاملرنه وکړي او دتدریس دپاره یې د معیار په توګه ومني پخوا له دې چې دژب ښوونې مسالې په مفصله توګه وڅیړو ویو څو خبرې به دزده کړې دسا ـ یکالوجي په باره کې هم وکړو ځکه چې د تدریس او ښوونې موضوع دزده کړې له سا یکالوجۍ سره نه شلیدونکې اړیکې لري .

* *

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه برخه:

دزده کړې او وا پوهنه

د ښوونې او تدريس پخبله يو علم دی اوله دی امله ښوونکی ته پکار دی چی دزده کړې دسايکالوجی (اروا پوهنې) له اصو لو او پرنسيپونو سره آشنا شی او له هغو څخه دښوونی او روزنی په چارو کی گټه واخلی . پخوا له دیچی ښوونکی په تدريس پيل کوی بايد دغه لاندی پوښتنی يی په ځان سره حل کړی وی : (۱)دځه شی درس ور کوی ؟ (۲) څنگه درس ور کوی ؟ (۳) چاته درس ور کړی ؟ (٤) څومره موفق دی ؟

دلومړی پوښتنی حل د ښوو نیاو روزنی په فلسفه پوری اړه لری دښوونی او روزنی فلسفه د زده کوونکو دپاره هدفونه او ارزښتونه ټاکی او تعليمی نصاب له هغو سره عيار وی . په هره تاريخی دوره کی فيلسو فانو د خپل وخت داجتماعیاقتصادی جوړ ښت له غوښتنی سره سم په تعليمی هدفونو اوارزښتونو باندی په سيستما تيك ډول سره کار کړی دی اود هغو په رڼاکی يی تعليمی نصابونه اوپروگرامونه طرح کړی دی .ددغوفيلسوفانو په ډله کی ځينی داسی کسان هم وو چی د خپل وخت ارزښتونو ته يی په انتقادی نظر کتل او کو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښښس یی کاوه چی مترقی افکـــارخپاره کړی خو په عمومی ډو ل د ښوونی او روزنی فیلسو فان د حاکمی طبقی په‌خدمت کی وو او د محافظه کار ی خوا ته یی تمایـــل‌درلود . د دی دپاره چی له خپلی اصلی موضوع څخه لیری نشـــودومره به ووایو چی د مریی ساتنی په‌اجتماعی ـ اقتصادی فورما سیون‌کی مینځی او مریونه له زده کړ ی څخه محروم شوی وو ځکه چـــی‌بادارانو (برده دارانو)به هغو ی د«ناطق ابــزار» په نـــوم یا دول‌اودانسانانو په نوع کی یی نه‌شمیرل دیونان نامتو فیلسوف (ارستو) به‌ویل چی مریونه په فطـــری ډو ل مریونه پیدا شوی دی . نن وز ځ‌داخبره ډیره عجیبه ښکار ی اوهغه هم‌دیوه ستر مفکر له خوا ، خـــومتاسفانه چی دا د هغه‌وخت عمومی ذهنیت و . (ارستو) به ویل چـــی‌مریونه دفزیکی چارو د اجرا کولو دپاره پیدا شوی دی هغوی تـــه‌فقط باید دومره څه‌ورو ښوو لشی چی بدنی کارونه په‌ښه توگه‌سرته‌ورسوی خو هغوی له دی نه‌زیا ت دزده کړی استعداد نه لری .

څرنگه چی په لرغونی یونان اوروم کی فزیکی کارونو ته په‌سپکه سترگه کتل کیدل او ویل به‌یی‌چی‌فزیکی کارو نه‌دمادی اړتیاووسره‌اړه لری نو آزاد خلك باید آزادی‌پو هنی (لیبرال فنون) زده کړی . په نتیجه کی داسی افکار مینځ تـــه‌راغلل چی : تر ټولو ښه علم هغه دی چی مادی گټه‌یی لږ‌ه وی لکـــه‌متافزیك ، منطق او دفلسفی ځینی نوری څانگی . آزاد انسان بایـــدفزیکی کارونه کړی ځکه چی دا د غلامانو وظیفه ده . دهمدی ذهنیت په‌نتیجه کی مجرد و عقلی پوهنو ته زیاته پاملرنه وشوه او تجربی ته‌په‌سپك نظر کتل کیده . (فرا نسس ـ بیکن) په‌یوه مشهوره قصه کـــی‌لیکی چی څنگه پخوا نیو علـماوود آسس د غاښونو د معلو مولو د پاره‌شپه او ورځ کتابونه مطالعه کو ل او له دی څخه یی کرکه کوله چی‌دآسس خوله خلاصه کړی او غا ـ ښونه یی وشمیری .

دفیوډا لیزم په تاریخی دوره‌کی‌هم علم دکلیسا او فیوډ ا لانو په ـــه انحصار کی و . که له‌منځنی یا بی‌برخی طبقی څخه به یو څوك‌د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاوند شونو هغه به یاد حکومت دپاره میر زایی کوله او یابه درو –
حابیونو په قشر کې شاملیده . دعلومو دانکشاف په لحاظ ، فیوډا–
لیزم تیاره دوره وه او بیځایـــــه تعصبو نوموقع نه ور کوله چې دفکر
دآزادی مشال ولگیږی . په عمومی ډول ، تعلیمی نصاب له حیا تـــی
اړتیاوو څخه لیری شوی و اوحتی دنیوی معاملو په باره کې خبری یې
بدعت باله . بدیع او غریب افکاراودعنعنی له چوکاټ نه دباندې خبری
او نوښتونه به‌له سختو سزا ګانوسره مخامخ کیدل . چادو مره قدری
هم نشوی ویلی چی ((منځکـــــه ګرځی .))
په دغه زمانه کې د علم دانکشاف دپاره مبارزه له قربانیو ، سپکاویو
رټنو او غندنوسره ملګر ی وه .
د کپیټا لیزم په لومړی مر حله‌کې چی لا امپر یالیستی‌انحصارات
مینځ ته نه وورا غلی د صنعت له‌ترقی سره علم هم اانکشاف وکړاو
دتجارت آزادی د فکر او بیـــان‌دآزادی دپاره هم لاره خلا صه کړه .
په دی دوره کې علوم او فنون‌دسرمایی په خدمت کې ولویدل اود
زده کړی د پرو ګرا مونو اساسی‌هدف دداسی لارو چارو لټونه‌وه‌چی‌د
پانګی له زیاتولو سره مرسته‌وکړی‌په لویدیځه صنعتی نړی کـــی د
پرا ګما تیزم فلسفه وغوړ یده چی‌عمده اصل یی دا دی : ((د حقایقو
په موندلو باندی وخت مه ضایـــع کوی‌ء مهمه خبره داده چی له مو–
جوده وضعی څخه د خپل ځان پـــه‌ګټه کار واخلی‌ء . حقیقت هغه شی
دی چـــی په عـــــمل کی ستناسی په درد وخوری .)) البته نن ورځ
په پانګوالی کی د شوو نی‌اوروزنی‌دفلسفو شمیر ډیر زیات دی چی‌نه
یی دلته تفصیل ځائیږی اونه لندیز‌خو‌عمده اصل یی د داسی انسا ن
روزنه ده چی دپانګوا لی دنظام له‌باینبت سره مرسته وکړی .
دوهمه پوښتنه او وز پسی‌نوری‌پوښتنی د زده کړی له سایکا –
لوجی او پیدا ګوژیکی موضو عا توسره اړه لری .
لومړی به وګورو چی سایکالوجی(اروا پوهنه) څه شی ته وایی او
بیا به د زده کړی سایکا لوجی په‌یوځه تفصیل سره شرح کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسایکا لوجي (پسیکو لـوژی)لغت له دوو یوناني کلمو څخه جوړ شوی دی .(پسیکو (Psycho یا(پسیکي Psyche) روح یانفس ته ویل کیږي او (لو ګیـه Logia)د پوهني په معناده په دی اساس ، پسیکو لوګیـه(چې په عربي یې علم الروح ، په دري کې یې روحیات یا روانشناسي په روسي کې یې پسیخو لوګیه ، په انګریزي کې یې سایکا لوجي ، په فرانسوي کې یې پسیکو لوژي بولي) دارروا پوهني په معنا راځي . ځینې پښتانه لیکوال په دی ګومان چې (اروا) به د عربي ژبـې د (ارواح) معغن شکل وي د اروا پوهني پـه ځای (ساه پوهنی) ته ترجیح ور کوي په داسې حال کې چې (اروا) د دري ژبې د (روان) په شان آریایي ریښه لري .

دنو نسمي پیړی تر ورو ستیو وختو پوري اروا پوهني د فلسفي دیوی څانګې په حیث دروح یـا نفس د څرنګوالي په باره کې بحث کاوه . داسې ښکاري چې حتی په لرغونو ټولنو کې هم دروح مفکوره موجوده وه خو په هغه وخت کې روح (دسیوري ، وینې ، او سـاه په شان) یومادي شی تصور کیده. دزماني په تیر یدو سره روح یـو غیر مادي څیز وګڼل شو . سره له دې روح یوه معضله وه چې چانشوی کولی د هغه اصلي ماهیت وپیژ نی څرنګه چې د روح موضوع مستقیما دانسان له ژوند او مړینې سره اړه در لوده اولري یې نو ځکه د حکماو روحانیونو ، او پوهانو له خوا پدې برخه کې زیات بحثونه شوی دی . دمړیې توب په نظام کې دا عقیـده عامه شوه چې روح له بـدن نـه مستقل دی او د دواړو ترمینـځ اتحاد یوازي یوه موقتي پدیده ده . دیونان ستر فیلسوف (اپلا تون)دروح په باره کې یوه داسې نظر یه وړاندې کړه چې د زده کړي پـه سایکا لوجي کې یې زیات نفوذ وکړ ده روح یوه ابدي ایډ یا (مثـل)وګڼله او ویې ویل چې دانسان روح په ابتدا کې په هرشي پوهیده اوانسان کولی شي د ریاضت او تامل له لاري بیرته خپل هیر کړی معلو مات را په یاد کړي . په دې اساس زده کړه تداعي ده او په دې برخه کې له تجربې څخه د تامل برخه زیاته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترنو نسمي پيړۍ پورې سايکا لوجي د فلسفې يوه څانگه گڼل کيده په (۱۸۷۹) ع کې آلماني پـــوه (ويلهلم وونت) دلا ييز يگ پــه پوهنتون کې د اروا پوهنې موسسه پرانيستله اود شعور د تحليل او مطالعې دپاره يې له تجر بـــې ميتود څخه کار واخيست .

پهشلمه پيړۍ کې د سايکالوجي مختلف مکتبو نه (لکه بيهيو يريزم دگيشتالت اروا پوهنه ، فرو يديزم او نور) مينځ ته راغلل چې اکثريې ايډيا ليستي يا ميخا نيکي وو . دامريکې په متحدو ايا لتونــوکې د (بيهيو يريزم) يعـني د سلـوك داصالت تمايل ډير قوي شو . که څه هم د سلوك داصالت پلويان ادعا کوي چې د دوی فرضيې پر علمي موازينو برابرې دي او ټولې نظريې يې د تجربي ميتود په اساس را ـ ايستلي دي خو د دوی اروا پوهنه ميخانيکي بڼه لري . په شو روی اتحاد کې د مار کسيستي لينينيستي دمعرفت د تيوری په رڼا کې ارواـ پوهنه ديوه علم په توگه مينځ تـــه راغله. د دې اروا پوهنې طبيعـــې علمي بنسټ د (سچينوف) دانعکا سا نو تيوری ده چې (پاولوف)هغې تهزيات انکشاف ور کړ .

دسلوك داصالت پلويان وا يـــي چې اروا پوهنه دسلوك علم دی . د سلوك دااصالت (بـيـهـيـو ير يـزم Behaviourism) فلسفي بنسټ پرا گما تيزم دی . په (۱۹۱۳) ع کې (واټسن) امريکايـــــي پوه د (اډوارډ تارن ډايك) له تجربو څخه په استفادی سره د (بيهيو يريزم) بنسټ کښيښود .

د دې مکتب پلويان اروايي پديدې په ميخانيکي توگه دارگا نيزم پــه عکس العمل (reaction) پورې منحصر وي . (بيهيو يريزم) دسلوك او شعور تر مينځ تو پير نه کوي . دوی وايي څرنگه چې شعور هم دروح په شان دپيژ ندلو وړ نه دی او تر تجربې لاندی نه راځي نوهغه څه چې مونږ يې کولای شو داده چــــې دژوندي ار گا نيـــز م سلوك (رفتار يا کړه وړه) وڅيړو . د دغه اروا پي مکتب پلويان زياتره په حيواناتو ، مرغيو او ا نـــسا نـــا نـــو کـــــې د (محرك يا منبه) او ځوا ب(عکس ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

العمل) مختلف شکلو نه مطا لعـه کوی . هځوو نکی (انګیـــزه) او خواب (عکس العـمـل) د دی اروا پوهنی عمده پرنسیپ دی .

دمثال په توګه ، ماهی په قفس کی ایښوول کیږی . پیشو زیار ـ باسی چی د ماهی غوښه وخوری لیکن دقفس دروازه تړلی ده او پیشو نشی کولی چی هغه پرانیزی له ډیرو هلو ځلو نه وروسته پیشو په تصادفی توګه هغه تار کشوی چی د قفس د دروازی له خلاصولو سره مرسته کوی . دروازه پرا نیستل کیږی او پیشو د ماهـــی غوښه خوری .دغه تجربه بیابیـــا تکرار یږی . پیشو له یو یا دوو ـ وارو څخه وروسته په دی پوهیږ ی چی په اصطلاح ((چل یی په تسمه کی دی)) ، هر وار چی تار راکش شی د قفس دروازه خلا صیږی د دی په عکس ، که وغوا ړو چی پیشو دغه زده کړه له یاده وباسی

نو داسی چل کوو چی دا ځل د تارپه کشو لو سره دقفس دروازه نـه خلا صیږی بلکه د دی په خلا ف، پیشو د بریښنا له ټکان سره مخا ـ مخ کیږی . که وروستی تجربه څوواره تکرار شی پیشو جرأت نشی کولی چی تار راکش کړی او په نتیجه کی خپل زده کړی خو ی هیروی . له دی څخه داهم معلو میږی چی دپښتو دامتل : ((زده ـ کړی خوی په مرګ هیریږی)) په علمی لحاظ د تامل وړ دی .

د (بیهیویریزم) له نظر ه، زده کړه دارګا نیزم دمشـــــــر وط (Conditioned) عکس العمل زیږنده ده . دغه اصل پرانسان هم تطبیقیږی.

د شلمی پیړی په دیر شیزو کی د(واټسن) دتیوری پر ځای د (نو ی بیهیو یریزم) تما یل مسلط شو.

د دی تمایل مخکښان (کلار ک هل ، اډوارډ ټولمن ، او اډو یـــن ګوتری) وو . نوموړی امریکا یی پوهان د شوروی پوه (پاو لوف) د نظریی تر اغیزی لاندی ر اغلل اود (او پریشنیزم)او منطقی پاز ـ ټیویزم د فلسفی پر ځـــای یی د(پاولوف) د دکتور ین ماتریالیستی اصول ومنل . که څه هـــم دوی دمشروطو ا نعکا ساتو له تجربو څخه زیاته استفاده وکړه خو په سلوک کی یی دسترو مغزو نقش اواهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له‌نظره وغور څاوه . وروسته څینونورو پوهانو پر (بیهیویریزم) باندی
زیات کاروکړ ، تعدیلات یی پکښی‌راوستل خو د دغه مکتب ایـډیا ـ
لیستی او میخا نیکی ماهیت ته یی‌تغییر ورانه کړ .

Rashad Academy

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کړې نظريې

د دې دپاره چې د ژبې ښوونکي په خپله وظيفه کې په ښه توگه پر – مختگ وکړي او د خپلو زده کوونکو د معلوماتو او مهار تونو سويه لوړه کړي بايد د زده کړې د نظريو په باره کې تريوې اندازې پـورې جامع او اساسي معلومات تر لاسه کړي. پر معلوماتو او مهار تونو سر – بېره، له ښوونکي ځخه دا توقع هم کيږي چې د زده کوونکو په کرکتړ سلوك، او فکري قضاوت کې هم مثبت بدلون راولي. زده کړه بايد ميخانيکي بڼه ونه لري بلکې بايـد آگاهانه، انتقادي، او خلاقه وي ځو د هغې په مرسته زده کوونکي وکولی شي په نويو متحولو شرا – يطو کې سمه او اصولي لاره انتخاب کـړي. د زده کـړې د اروا – پوهنـې عمده پوښتنـه دا ده چې انسان ځنگه کولی شي په آسانه او ارزانه طريقه او لږ وخت کې د معلوماتو، مهار تونو او سلوك سطحې ته ارتقاء ور کړي ؟

د زده کړې له مسالې سره يوازې ښوونکي، ميندې او پلرونه، او لار ښوونکي کدر ونه علاقه نه لري بلکې اروا پوهان، فيزيولو جستان د بيو شيمي، او بيو فزيك پوهان، د صنايعو اداره کوونکي او نور کسان هم ورسره مينه او علاقه لري خو د دې ټولو له جملې نه د زده کړې په باره کې تخصصي څېـړنه د اروا پوه دنده ده. د دې کار لومړی دليل دا دی چې له ځنډنو وختو ځخـه اروا پوهانو د زده کړې په باره کې څېړنې کړې دي او پـه دې ځانگه کې تاريخي سابقه لري بل دليل يې دا دی چې د اروا پوهنې د تيورۍ په برخه کې (زده کړه يـا آموزش) هميشه د څېړنې د مرکزي هستې په توگه تبارز کوي او د هغې له څېړلو نه پرته يو شمير نـور اروايي مسايل او پرابلمونه نشي حل کيدی. که اروا پوهنه د سلوك علم وبولو نو سلوك هرو مرو تغيير

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی او د اروا پوهانو په عقیده د سلوك تغییر تهٔزده کړهٔوایی .که اروا پو هنه دار وا یـــــی حالاتو، کیفیتونو او شرا یطو مطا لعه وبو- لونو په دی صورت کی هم د زده٫ کړی موضوع رامینځ تهٔکیږی .

زده کړه څه شی‌ته ویل کیږی ؟ اروا پوهـان دی پـوښتنی تـهٔپـه مختلفو طریقو ځواب ور کوی .

اما پخوا تردی چی د زده کړی‌پهٔباب ((دافرادو جامع او داغیا رو مانع)) تعریف وړاندی کړو وبه گورو چی څه ډول فعالیتو نه دزده کړی په قلمرو کی را ځی .بنایی‌پهٔدی ځبره بهٔټول اتفاق ولری چی د نویو لغتونو پهٔباره کی پوهه تـــرلاسه کول ، ذیوه نظم یاترا نی پـه یادول ، اود موټر بیول ټول‌د زده کړی په کټیگور ی کی راځی.لیکن مونږ،یوازی معلومات او مهار تونهٔنه زده کوو بلکی د تلقی ډول او انگیرنی هم زده کوو . دمثال پـــهٔتوگه تعصب (نژادی ،ژبنی،مذهبی طبقاتی ، جنسی ، اونور)میـنهٔاولمانځنه ، ارزښتو نه ، او ایډیالو نه هم‌د اجتماعی مناسباتو پهٔترځ کی‌تشکل کوی او له نورونهٔپهٔمستقیمه یا غیر مستقیمه توگه زده کیږی .برسیره پر دی ، انسان ځینـــــی حرکتو نه او ژستونه (لکه پهٔچا پسی شونډی بو ځول ، تندی تر- یوول ، د تجاهل د څرگند ولودپاره‌ذخولی جوړول او اوږی پور تـــه غورځول غ دچرت وهلو په وخت‌کی‌هم‌هم‌کول، پهٔهیجانی حالت‌کی‌لاسو نه غور ځول اونور) هم‌له ټولنی څخهٔزده کوی . البته دزده کړی پـــه کټیگوری کی یوازی مثبت ، گټوراو جوړ وونکی مهار تونه او عاد - تونه نه بلکی منفی ، زیان‌رسوونکي‌او ورا نوونکی فعالیتو نه اوخویونه هم راځی .

دارو اپوهانو په عقیده هغه فعا لیتونه چی له انعکاسا تو ، غرا یزو او دعمر له زیاتوالی څخه را مینځ تهٔکیږی زده کړه نه بلل کیږی . د مثال پهٔتوگه ،درڼاد زیاتوا لی یا لږوالی پ ه مقابل‌کی دسترگو د کسی تنگیدل یا پراخیدل ، داو ر لمبی‌تهٔدپتنگا نو ور دانگل اود ټروپیز م (tropis m) نور حا لا ت،په غریزی توگه دمرغیو ځالـــــی جوړول ، او داسی نور دزده کړ ی‌پهٔمقوله کی نهٔشاملیږی . دغریزی‌په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کی تر دی وروستیو وختـــو پوری ډیر زیات بحثونه شوی دی چې د هغو له جملې څخه د(تینبرگن)او(تورپ) څیړنې پهزړه پوری دی. اوسنی اروپوها ن په دی عقیده دی چې غریزه دوه مهم خاصیتونــه لری :

لومړی دا چې غریزی فعالیتونه له نورو څخه نه زده کیږی یا پهبله ژبه اکتسابی نهبلکی فطری اوذاتیدی . دوهمه دا چې غریزیفعالیتونه عمومی (universal) دی او دیوی نوعی په ټولو افرادو کی بی له استثنا عمومیت لری . د دی موضوع دتوضیـــح دپاره به دوه مثالونه راوړو. پخوا اکثرو خلکوعقیده در لوده چې له مور او پــلار سره دماشوم مینه فطری ده خــووروسته تجربو وښوده چې ماشوم پوازی له هغه چاسره مینه لری چیدی یی پهمینه روزلــــی وی . د افریقا په ځینو قبیلو کی ماشوم دماماله خواروزل کیږیاو تجر بـــی ښودلی دهچې دغسی ماشو مان د پلار پهنسبت له ماما سره زیا تــه مینه لری .

د جنسی غریزی پهباره کی چیتراوسه کومی تجربی شوی دی له هغو څخه داسی نتیجه لاس تهرا غلیده چې په وړو حیواناتو کــی جنسی غریزه شته . دغه حیوانا تدجوړه کیدلو په ترڅ کی پهغریزی توگه خپل کار کوی مگر د لویـــوحیواناتو (لکه گوریلا او شامپــا- نزی) او انسان پهباره کی دغــهحکم صدق نه کوی . نو مو ږ ی حیوانان او انسان د جنسی یــــوځای کیدلو او مجا معت دپاره زد ه کړی ته اړتیا لری .

ځینی فعالیتونه چې د عمر په زیاتوا لی پوری اړه پیدا کویدزده کړی په مقوله کی نه راځی . دمثالپهتوگه ، مرغی د ښکو ترایستلواو د وزرونو د عضلاتو تر پیاوړ ی کیدلو پوری الوتنه نشی کولی .کله چې دخپل عمر ټاکلی حدته ور سیږی په الوتلو پیل کوی . همدا- رنگه ځینی حیوانات په لومړ یسرکی پهاوبو کی لامبو نشی وهلیخو چې عمریی ټاکلی پړاو ته ورسیږیبیاکولای شی چې لامبووهي.پهدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته مثالونو کې د مرغیوالوتنه‌اودسمندری حیواناتو لامبو د عمر لـه پوخوالی سره اړه لري . سره لـه‌دی ، په‌دی برخه کې د خالصـو مثالونو پیدا کول مشکل غونـــدی‌برېښي .دانسان بچي تریوه ټاکلی وخته پوری د خبرو کولو قدرت نه‌لري خو کله چې د خبرو کولوقدرت پیدا کړی باید له نورو څخه یې‌زده‌کړی. په داسی حالاتو کې دپو ـ خوالي او زده کړی د حدودوتفکیک‌یو مشکل کار دی .

ستونزه او اعتیاد هم د زده‌کړی‌تعریف له لانجو سره مخامخ کوی مونږ ټول پوهیږو چې تمریـــن اوتکرار له زده کړی سره پوره مر ـ سته کوی . په‌انګریزی کې متــل‌دی چې
(Practice makes perfect) یعنی تمرین سړی کمال ته‌رسوی خو کله کله تمرین له خپلی‌انداز ی نه‌زیات شي اود زده کړی انحنـاء بیرته بښکته رالو یږی . آیا تکر اردزده کړی پرضد کار کوی؟پوهیږو چـې خبره داسی‌نه ده خو ظاهـر اَدغسی برېښي‌لکه چې زیات تکرار دزده کړی مخه نیسی . نو زده ـ کوونکی باید استرا حت وکړی. خو که داسترا حت وقفه هم زیاته و ی‌هیره مینځ ته راځي . دغـــه ډول مسایل چې : ستونزه‌څه وخت‌پیل‌کیږی اود تمرین په مینځ کی څو ـ مره استراحت ګټه لری ډیره دقیقه‌محاسبه غواړی . البته ځینی‌اروا ـ پوهان د ذهنی ستونزی او همدا رنګه د فزیکی ستونزی د معلو مولو دپاره دقیق آلات استعما لـــوی اوهمدا رنګه د زده کړی د هر مهارت دپاره یـی دااستراحت و خت هـم ټاکلی دی خو بیاهم دانسان‌دشعور مسایل په میخانیکی توګه نه حـل‌کیږی.داعتیاد موضوع هـم په زده کړه کې اغیزه لري ، ځینی کسان‌په ځینو مواردو کې ډیر ژر معتـاد کیږی او ځینی نور زیات مقاومت‌کوی په ښار ونو کی ډیر خلـک او سیږی ځنی یی هر وخـــــت‌له غالمغال او شور وځوږ نه‌شکا ـ یت کوی خو ځینی نور عادت‌ورسره‌پیدا کوی او نور مال حالت یی ګڼی دزده کړی په تجربو کی‌اعتیاد دیوه‌عامل په‌توګه اغیزه کوی . دعادت پیدا کولو پوښتنه هغه وخت راو لاړیږی چې په یوه علمی تجر به‌کی دکنټرول عوامل له اوړ یدو نـکـو څخه بیلیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال په‌توگه ، که د (الف) او(ب) په‌نامه دوی ډلې زده‌کوو نکې
چې ټول مشخصات یې سره یـــوشانته وي په یوه ربړ ووںکي او نا-
مناسبه فضا کې تر روزنې لاندې ونیسو هغه ډله چې له نویو حالاتو
سره ژر توافق کولی شي داعتیادله‌امله دهغې بلې په نسبت ډیره زده
کړه کولی شي .

اوس د دې وخت رارسیدلی‌دی‌چې دزده کړې یو مشهور تعریف
وړاندې کړو . د (بیهیو یریزم) دمکتب پلویان وایې چې : «دار گا-
نیزم په سلوك کې هر ډول تغییر‌ته زده کړه‌ویل کیږي . » داتعریف
که‌څه هم ډیر مشهور او متداو لدې خوله نیمگړتیاوو څخه خالي نه
دی . لومړی‌دا چې (بیهیویریستان)د سلوك او شعور ترمینځ توپیر نه
کوی . دوی وایې چې شعور لـــکه‌دروح په‌شان یوه کړکیچنه مسا له
ده‌او اروا پوهنه باید گرد سره د شعور او روح له څیړنې څخه لاس
واخلي او په ځای یې سلوك (رفتار) یاکړه وړه) چې د شعوربنکارندوی
دی تر څیړنې او ازموینې لاندې ونیسي . په دې توگه ، دشعور په
نفي کولو سره ددوی تیوري‌میخا نیکي بڼه پیدا کوی . (بیهیو یر-
یستانو) خپلې تجربـــــې پر وړوحیواناتو (لکه موږك ، پیشو ،کو-
تره او نورو) باندې تطبیق کـــړي‌هغه یې دانسان‌تر قلمروه پورې
پسې تعمیم کړې په داسې حا ل کې‌چې دانسان شعور پاسیف او
ماشیني نه دی . د(انگیزی عـــکس‌العمل) یا (S-R) فورمو ل
پر انسان باندې د حیواناتو په‌شان‌پوره نه تطبیقیږي .

انسان نه یوازې هغه وخت چې‌له پرابلم سره مخا مخ شي د حل
لاره پیدا کوی بلکې څینې انسانان‌له‌مخکې نه‌د مجرد تفکر په مرسته‌د
راتلو نکې په‌باره‌کې پیشگویي‌کولی‌شي . څینې کسان د تخلیق کشف
او ابتکار استعداد ونه لـــري .دڅینو داستد لال ، تفسیر ، تجرید
او تعمیم قابلیت دنورو په‌نسبـــت‌زیات وي . د (نیوټن) پر سر چـی
منه‌راولو یده نو ډیر شیان یې تري‌زده کړل اود جاذبې قوانین یې‌تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وایستل . (ارشمید سں) پهاوبوکی دجام پهننه ایستلو سره خپـل مشهور قانون را وایست .(جیمز واټ) د دی پیښی په لیدلو سرهچی «بخار په قوت سره د دیگ سر پورته لیری وغورځاوه » د بخـار ماشین اختراع کړ . په همدی ترتیب په سلگونو مختر عانو لــه ساده لیدنو کتنو څخه ډیری ستریمفکوری را وایستی چی د ساینس پهنړی کی ډیر زیات ارز ښتلر ی‌پهدی اساس ویلی شو چی زده ـ کړه تر زده کړی پوری فرق لری . خلاقهاو ابتکاری زده کړه له عادی او میخا نیکی زده کړی سره چی‌پهحیواناتو کی لیدل کیږی جــوت توپیر لری .

دوهمه دا چی(بیهیو یریستانو) لهروح یاشعوز څخه د سلوك پــه بیلولو سره هڅه ته فقط د حرکتو نودیوه سیستم پهنظر وکتل .د دوی پهنظر ، د گیډی سلوك ، د کو لموسلوك اودانسان سلوك یوله بلــه توپیر نه درلود . په دی کی شك‌نشته چی حرکت دسلوك یوهبر خه دهخودا به هم سمه نهوی چی سلوك‌یوازی د حرکتونو مجمو عه وگڼله شی.په ځینو سلو کونو کی اصلاحرکت نه لیدل کیږی .

دریمه دا چی (بیهیو یریزم) لکهمخکی مو چی وویل اکثری تجر بی پر حیواناتو تطبیق کړی. دو ی‌ونشو کولی چی‌د انسانی شعــور کیفی ځانگړ تیاوی تشخیص کړی‌ا ودا واقعیت پهپام کی ونیسي چی انسان یوازی بیولو ژیکی‌موجودنه‌دی‌بلکی ټولنیز موجود هم دی .
د زده کړی یو بل تعریف‌داسی‌دی : «زده کړه یوه داسی پرو سه ده چی دهغی پهوسیله له یــو ی‌وضعی یا پرابلم سره دمخامخ کیدو پهصورت کی فعالیت پیل کیږی اویا فعالیت تغییر کوی په دی شر ط چی په فعالیت کی تغییر د ذا تـی‌تمایلاتو (غرا یزو) ، پوخوالی یـاد اورگانیزم دموقتی حالاتولکه (ستو نزه ، نشه ، او نورو) زیږ نده نه وی . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتارن ډايك د زده كړې نظريه :

اډواردلي تارن ډايك (EdwardLee thorndike) دامريكې د متحدو ايالتونو نامتو اروا پوه او قاموس‌ليكونكې دى .

د ده د زده كړې نظريه ، له‌ځينو مخالفتونو سره سره ، تر نيمې پيړۍ پورې په متحدو ايالتونوكې مسلطه وه او حتى لا تر اوسه پورې يې د ښوونې او روزنې پـه‌سايكالوجي كې خپل ارزښت نه دى بايللى . تارن ډايك (۱۸۷٤ـ۱۹٤۹) په خپلو تجربي ميتودونو سره له يوې خوا د (بيهيويريـزم behaviourism) د مينځ تـه راتلو دپاره لاره هواره كړه او له‌بلې خوايي د ښوو نې او روزنې د سايكالوجي بنسټ كېښېښود.سربيره پر دې ، تارن ډايك داحصا ـ ئيوى قاموس په‌ليكلو سره‌ددرسي كتابونو د تهيه كولو په‌برخه كې ستر خدمت ترسره كړ .

پخوا له دې چې د تارن ډايك دزده كړې نظريه شرح كړو بايـه وويل شي چې د ده كار ځينې‌ستري‌نيمګړ تياوې هم لري . لومړ ى دا چې تارن ډايك انسان ته‌ديوه‌سوچه‌بيولوژ يكي او ر ګانيزم په سترګه ګورې اودې تګې ته پاملرنه نه‌كوي‌چې دانسان سلوك او كړه وړه‌زيا ـ تره د ټولنې او ټولنيزو شرايطـو پر بنسټ ټاكل كيږي . ده ونشو كړى او يايې نه غوښتل چې ،پرفرد باندې د ټولنيزو عواملو په‌تيره توليدى مناسبا تو اغيزه په حسا ب‌كې ونيسي . دو همه دا چې تار ن ډايك انساني شعور په ساده تو ګه‌دحيواني شعور ادامه ګڼي او فكر كوي چې ګويا دانسان او حيوا ن‌ترمينځ د كيفيت او نوعيت په‌لحاظ كوم توپير نشته بلكې د هغوى ترمينځ فرق په درجه او كميت كې دى. په دې اساس ، دې.انـسانـي‌سلـو ك لــه حيـو ا نې سلـوك سره ور ته او مشابه ګڼي او كومې‌تجربې يې چې پر موږ كانو ، كو ـ ترو، او بيزو ګانو تطبيق كړې دې‌دانساني سلوك تر قلمرو پور ې تعميموى . دريمه دا چې تارن‌ډا يك انساني شعور پاسيف او ما ـ شيني ګڼي د مجرد فكر توانايي اودانسان دابتكار او تخليق استعداد ته‌لږه بيه ټاكي او يادا چې هيـــڅ‌قيمت نه ور كوى تارن ډايك نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی دا واقعیت درك کړی چــــی ممکنه ده انسان دیوی انګیز ی په مقابل کی همیشه یو ډول عکس العمل و نه ښیی بلکی د هغــــه د شعور سطح، انګیزنی، او اخلاقی ارزښتو نه هغه مقاومت ته راوبولی اویا دانګیزی په مقا بــل کی لــه توقع نه مخالف عکس العمل څرګند کړی . حیوان لهسزا څـــخه تښتی خوښایی څینی انسانان د خپلو ایډیالو نو او اخلا قی ارز ښتونو څخه د دفاع په خاطر دسزا منلو ته تیار وی . دانسان پهخلاف ، له حیوان سره د حیثیت اوپرستیژ مساله نه طرح کیږی او عکس العمل یی میخانیکی او انفعالی بڼه لری . لهدی امله ، د مجاز اتو او مکا فاتو هغه سیستم چی په حیوانی زده کړه کی تطبیقیږی په هماغه شکل دزده کوونکو په ټولګی کی نشـــــی تطبیقیدی څکه چی دانسان سلو ك ډیر پیچلی او مغلق دی . د مثا ل په توګه ، دفابریکی خاوند څینو کارګرانو ته داعتصاب دماتولو دپاره بډی ورکوی خو د دی احتمال زیات دی چی نومو ړی کا رګران دی د خپلو سپیڅلو ارز ښتونو اود کارګری جنبش دبریا لیتوب پهخاطر درشوت له اخیستلو څخهډډه وکړی اود خپلو صفونو له ملاتړ څخه دی لاس وانخلی .

دتارن ډایك د زده کړی د ټولــو پرنسیپونو شرح څانته جلا څیړنه غواړی څکه چی ده لهپنڅه ســـوو کتابونو او علمی مقالو څخه زیا ت آثار لیکلی دی او په دی رساله کی دهغو د تفصیل ګنجایش نشته . دلته بهیواز ی د ده دنظریی اساسی ټکی راوړل شی .

لهتارن ډایك نه مخکی پهاروا پوهنه کی نظری یا ذهنی (سو ــ بژکتیف) میتود ډیر معمول و .

ده د لومړی څل دپاره پـــهاروا پوهنه کی د تجربی اهمیت تثبیت کړ او دایی عملا وښوده چی کید ی شی په اروا پوهنه کی (او بژکتیف) میتود په کار ولویږی . تارن ډا یك په خپله ساحه کی حتی د میخا ــ نیکیت تر مرحلی پوری پرمخ ولاړ .ده به ویل : ((هر شی چی وجــود لری اندازه کیدی هم شی .))د ده پلو یانو د همدی مفکوری څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروی په نتیجه کې نه یــواز ی دذکاو تونو اندازه کولو ته ملاو ته له بلکې د اخلاقو او استعداد ونو پهمیچه کولو یې هم پیل وکړ .دتارن ډایك دتجربو په اثر داسې ذهنیتاو تمایل مینځ ته راغی چې کیدی شی کیفی حالات په کانکر یتوکمی اصطلا حاتو تبدیل کړو او بیاوروـ سته یې داحصا ئیوی میتود ونسوتابع وګر ځوو . دی عمل تهپهتجرـ بوی میتود کی (په کمیـــت اړول quantification)ویل کیږی . تارن ډایك داروا پوهنی په سا حهکی په خپلو علمی تجربو ســـره د علمی میتود دپرنسیپونو په انکشافکیډ لیدنی وړ برخه اخیستی ده .

دتارن ډایك د زده کړی نظر یهد رابطی داصالت Connectionism پهنامه یادیږی .

له (۱۹۳۰) م . کال نهراوروستهتارن ډایك پر خپلو قوانینو باند ی نوی کتنه وکړه او یو څه تعدیلاتیی پکی راوستل . د ده دنظر یی دعمده تکو له شرح کولونه وروستهبهددغو تعدیلاتو پهبارهکی همخبری وشی .

(نیناتا لیزینه Nina Talyzina) دشوروی اتحاد نامتو اروا پوهه په خپل اثر (دزده کړی اروا پوهنـــه-The Psychology of Learning د(۱۹۸۱)چاپکی دتارنډایكنظریهپهلنډو عبار اتو کی راو ړی ده .دا لیکی : ((دتارن ډایك په نظر دزدهکړی جریان دیوه ټاکلی حالت او ټاکلی عکس العمل ترمینځ درابطیدتاسیسو لو او همدا رنګه د دغـو اړیکیو دټینګولوله پروسی څخـــهعبارت دی .)) (مخ ۲۵۸) . پهدی لنډه عبارت کی دتارن ډایك دنظریيجوهر ښودل شوی دی . د دیدپاره چی مطلب په عام فهمه ژبه بیا نکړو باید وویل شی چيدتارن ډایك دزده کړی پرنسیپ پرا نګیـــزه(یاحالت) اود هغی پهمقابل کـــی عکس العمل (ځواب) باندی بنـاشوی دی . دانګیـزی او عــکسـ العمل ترمینځ رابطه د S—Rدفورمول په ذریعه افاده کیږی .

ژوندی اور ګانیزم چی له یو ی انګیزی (Stimulus) سرهمخاـ مخ شی نو هرو مرو د دغی انګیزی(محرك یامنبه) په مقابل کی یـــو ډول عکس العمل (Response) څرګند وی . دمثال پهتوګه ، کهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنگبنیـــــی پښې ته ستن وروړوچنگښه خپله پښه ور ټولوي .تارن ډایك وایي چي په حیوانانو (اوحتی انسانانو) کی سره ور ته انگیزې سره ور ته عکس العملونه راپاروی که انگیزې ته په پښتو کی (پاریزه) یعنی پاروو نکی ووایو او عکس العمل هم (ځواب) وبولونو زمـونږ فورمول د (پـ ـځ) بڼه غوره کوی.یعنـی هر وخت پـه (پ) پسي(ځ) راځی . زده کړه د (پ ـ ځ)داړیکودپرله پسی ټینگو لو په نتیجه کی مینځ ته راځی . تر څو پوری چی د(پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی ټینگیږی حیوان اشتباه کوی ، ازما ینبـت کوی ، بیا اشتباه کوی او په پای کی یوه رابطه پیدا کوی . دتکرارپه واسطه دغـه رابطه پسی پـیاوړی کیږی چي دغه حالت ته زده کړه وایو.

دتارن ډایك دزده کړی نظریه پردرو اساسی قوانینو ولاړه ده چی له هغو څخه بیانور فرعی قوا نیـن را ایستل شوی دی . دغـه درې قوانین د چمتو والی ، تمریـــن (تکرار) ، او اغیزې (effect) په نامه یادیږی . (کیدی شی چی داغیزی په ځای د ثمری یا نتیجـی کلمه هم استعمال کړو .)دچمتو والی مقصد دادی چی ژوندی اورگا نیزم باید په داسی اروایی حالت کی وا قع وی چی د عمل دپاره لــه ځانه چمتو والی و ښیی . دتـارن ډایك په عقیده د دی دپاره چی د (پاریزی) او «ځـواب» تر مـینځ اړیکی ټینگ شی حیوان یا انسا ن باید په داسی ذهنی موقف کـــی واقع شوی وی چی په پای کی یې (اغیزه) تحقق ومومی . دمثال پــه توگه ، که زده کوو نکی په ډیــر غمجن یابې اندازې خوشحاله حالت کی دښوو نکی درس ته ناست وی نو زیات احتمال دادی چی دښوو نکی درس به په ښه توگه زده نکړی شی .

که یو موږ ماشوم د ډوډی پـــه ذریعه کار کولو ته وهڅوو احتمال لری چی ډوډی وا نخلي او دکارله اجرا کولو څخه هم غاړه وغړ وی. له دی امله ، چمتو والی دزده کړی دپاره اساسی شرط دی .

البته یوبل ډول چمتو وا لی هم شته چی په وده (یعنی دعمر پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوخوالي) پوری اړه لري . تر ټولو چې ماشوم يو ټاکلی منګ (عمر) ته ونه رسيږي ځينې کارونه نشي ترسره کولی . د ښوو نځيو په لومړيو ټولګيو کې ماشومان (دچمتو والي دوره) تيروی خو د تارن ډايك مقصد دغه ډول چمتو والی نه دی چې له ودې سره ار تباط لري بلکې د هغه مقصد ذهنيچمتو والی دی .

دتمرين يا تکرار قانون دی وا قعيت ته اشاره کوی چې هر څو مره د (پ-ځ) عمليه تکرار شيهماغو مره د (پ)او (ځ)ترمينځ اړ يکې ټينګيږي . تکرار د زده کړيدپاره اساسي شرط دی .

ليکن تکرار يوازې هغه وخت مؤثر ثابتيږي چې نتيجه يا انګيزه ولري . بيځايه تکرار چې کو مه نتيجه ور باندې مرتبه نه وی دزده کړی سره مرسته نه کوی .

دتارن ډايك تر ټولو مهم قانو ندانګيزی يا نتيجې قانون دی . د دی قانون په اساس کله چې د (پ-ځ) اړيکی يوه ګټوره او رضايت بخښونکی نتيجه و لري نو د (پ)او(ځ) تر مينځ رابطه ډيره ټينګيږی . داغيزی قانون په حقيقت کی دمکا فاتو په واسطه د زده کړيدپر مختيا قانون دی . ددی په خلاف ، مجازاتيا ناکامی د (پ-ځ) تر مينځ اړ يکی کمز ور ی کوی اود زيات تکرار په نتيجه کی د (پ) او (ځ) ترمينځ اړيکی بالکل شکيږی او له مينځه ځی. په تارن ډايك باندی انتقاد شوی دی چې اغيزه يو ذهنـي(سوبژ کتيف) حالت بيانو ی اوله دی امله د ده تجربی ميتود په ټوله معنا آفاقی (او بژکتيف) نه دی . ليکن داروا پوهانو په عقيده تار نډايك خپل اصطلا حات په دقت سره تعريف کړی دی اود (سو بژکتيو يسم) څخه يې ځان ساتلیدی. ځکه د ده په نظر نتيجه (يا رضايت بخښو نکی حا لت) ددی معنا لري چې په راتلو نکی وار کی به حيوان هماغسی عکس العمل بيا وښيي . پرده باندی بيا انتقاد شوی دیچی مونږ د راتلو نکی عکس العمل په بار ه کی له مخکی نه قطعي پيشګويي نشو کولی ، تارن ډايك وايی چې زه قطعی حکم نه کوم بلکه د (غالب احتمال) اصطلاح استعمالوم چیپه احصا ئيوی قانون کی يوه مجازه کلمه ده . په دی ترتيب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تارن ډایك د زده کړې په اروا پوهنه کې د ډېنا میك قوانینو پر ځای له احصا ئیوی قوانینو څخه استفاده کوی.
تارن ډایك له پور تنیو قوانینو څخه ځینې فرعی قوانین هم ایستلی دی چې د هغو له راوړلو څخه تیریږو.

یوازې دومره یادو نه پکار ده چې تارن ډایك له (۱۹۳۰) کال نه وروسته پر خپله نظریه باندې نـوې کتنه وکړه او د اروا پوهنې پـه بین المللی کانگرس کې (نیوهاون ۱۹۲۹) کې یې وویل چې «ماځینـې اشتباه گانې کړې دی . » پـــه (۱۹۳۲) او (۱۹۳۵) کې یې نـور کتابونه ولیکل او په هغو کې یې خپلو تیر و تنو ته گوته و نیوه. ده څرگنده کړه چې د تکرار قانو ن باید په ناوړه توگه استعمال نشي او زیاته یې کړه چې بې نتیجې تکرار د زده کړې دپیاوړ تیا سبب نـه گرځي . په همدې ترتیب ده دا غیزې په قانون کې هم ځینې تعدیـلا ت وارد کړل.

دپاو لوف د زده کړې نظریه

ایوان پتروویچ پاو لوف (۱۹۳٦-۱۸٤۹) د شوروی اتحاد نامتــو طبیعي پوه او دنوبل دجایـــز ې وړو نکی دارواپوهنې اوفیزیولوژۍ په ساحه کې په مستقیمه توگه اود فلسفي دپیژندنې د تیـور ې (اپیستیمالو جی) په برخه کې یې په غیر مستقیم ډول ډیر ستر او د یادونې وړ خدمتو نه کړې دی .

دپاو لوف د مشروط انعکاس نظریه او په عمومـــې ډول د ده دکتورین په طبیعي پوهنو کې دماتر یالیستی اروا پوهنې او دانعکاس د ډیالکتیکی ماتر یالیستی تیور ی (لکه دژبې او فکر ترمینځ اړ یکې حسي ازانگه او منطقي معر فت ،او داسې نورو) بنسټ وگر ځید . امریکایي اروا پوهان (ارنســـت ـهیلگارډ) او (گورډون بوویر) په خپل اثر (دزده کړې نظریې Theories of Learning کې لیکي چـې دپاولوف د زده کړې نظریې نه یوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شوروی اتحاد بلکې د نړی په نورو هیوادو کې او له هغې جملې نه‌د امریکې د متحدو ایالتو نو په علمي محافلو کې له تاوده هر کلي سره مخامخ شوی دی . امریکا یی‌اروا پوهانو (لکه گوتري ، سنکینر او هل)دده له دکتور ین څخه‌زیاته‌استفاده کړی ده . دوی زیاتوی‌چی دپاو لوف علمي نفوذ لاتر اوسه په‌اروا پو هنه کې مسلطدی‌او ((مونر نیکمرغه یوچې د مشروطانعکاس په‌باب د ده نظریې اکثری پـــه انگریزی ژبی تر جمه شوی اوزمونږلاسس ته رارسیدلی دی .))

ایوان پاو لوف تر (۱۹۲۵)پوری‌په عسکری طبی اکاډمی کې دپرو ـ فیسر په توگه وظیفه اجرا کوله ،اوډ(۱۹۰۷) کال‌راهیسی دعلوموداکاډ ـ یمی غړی و . ده دمشروط انعکاســـ د میتود په ذریعه په ا نسا نا نـو او حیوا ناتـو کې د آفا قــــــــــی‌تجربوی میتود په تطبیقولو سـره لوړ عصبی فعالیتو نه و څیړل.

دمشروطو انعکاسو نو څیړ نی‌پاولوف ته د دماغ دفعالیت دمیکا ـ نیزم او اساسی قوانینو دکشفو لوزمینه برابره کړه . په لومړی سر کې پاو لوف دهاضمی فیزیو لوژی‌تر څیړنی لاندی نیولـــی وه او د خپلو مطالعاتو په‌ترځ کې د مشرو ـطو انعکاسو نو له مفکور ی سر ه آشنا شواو هغې ته یی انکشا فـورکړ.

دا هم باید وویل شي چې لـــه‌پاو لوف نه مخکې دروسیې نامتــو فیز یا لو جست او ماتر یا لیست‌اروا پوه (ایوان میخا ئلوویــــــچ سیچینوف) د مغزو دانعکاسونو په‌باب څیړنی کړی وی او له‌همدی امله (سیچینوف) ته د روسیې د فیزیو لوژی د پلار اودماتریالیستی اروا پوهنی د موسس لقب ور کړشوی دی . (دزیاتو معلوما تو دپاره وگوری ، د فلسفي قاموس ، دپرو گرس خپرو نه ، مسکو ، ۱۹۶۷ ، مخ ۴۰۳) .

په دی کې شک نشته چــــی دیونانی (ارستو) نه‌نیولی تـــــر (سیچینوف) پوری د نړی دیـــروپوهانو د پیوستون (تداعی) له‌لاری دزده کړی په‌باره کې نظریې څر ـگندی کړی دی خو پاو لــوف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروطی آزانگی «انعکاس» پــه برخه کی د علمی څیړنو په مرسته یوه مهمه نظریه فورمو لبندی کړه، (ارسطو) عقیده درلوده چی یــو مطلب د نژدیوالی (مقارنت)، ورته‌والی (مشابهت) او تضاد په‌واسطه په‌ذهن کی په ښه توګه ځای‌نیسی‌اود همدغو عواملو په مرسته پــه آسانی سره تداعی کیږی هم . ته

اوس به وګورو چی مشروطه‌ازانګه (Conditioned refex) څه ته وایی اود زده کړی دپاره څــــه‌اهمیت لری مشروط انعکاس (چی ځینی‌یی شرطی ازانګه هم بولی)هغه انعکاس (یا ځواب) ته ویل کیږی چی له‌اصلی محرك«انګیزی»نه‌پرته دکوم بل محرك په واسطـــه مینځ ته راشی . په دی اساس ،اصلی پاریزه (محرك یا انګیزه) نا مشروطه پاریزه بلله کیږی .دمثال‌په‌توګه ، یو تیخور ماشوم په‌لومړی سرکی د تی په لید لو سره کــوم‌عکس العمل نه ښیی بلکی یــوازی هغه وخت چی تی یی لــه شونـډو سره ولګیږی عکس العمــــــل ځرګندوی .

خو ځرنګه چی ماشوم ډیر ځله‌دتی له رودلو نه مخکی تی‌په‌سترګو وینی په‌نتیجه کی د تی منظره د دی‌سبب ګرځی چی ماشوم خپلــــی شونډی وخیبینی (یاپه بله ژبـــه‌عکس العمل ځرګند کړی) . په همدی ترتیب ، انسانان ډیر زیات‌شمیر شیان د مشروط انعکاس له لاری زده کوی اود ځینو اروا پوهانو‌په عقیده په هر ډول زده کړه‌کی‌په یوه یابله بڼه د مشروط انعکاس ښه دا خله ده . یوه ماشوم چـی ستن (پیچکاری) نه وی وهــلـی .لومړی سر کی له ستنی نه‌نه‌ویر – یږی خو وروسته له هغی چی ستن‌ووهی دستنی له لیدلو څخه ویریږی او حتی د ډاکتر له لیدلو څخه هم‌ترهه کوی . یو چاچی له‌خپلـــــو دوستانو سره په مینه‌او اخلاځ صمن‌ژوند کړی وی او له هغو څخـــــه جــفا ووینی په نتیجه کی د نــویودوستانو له پیدا کولو سره هــم علاقه نه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاو لوف تجربی :

پاو لوف مخکی له دی چی سپی‌ته غذا ورکړی زنګ بەیی واهه او ور پسی بەیی سپی ته غذاوراچوله‌کله‌چی نه (۹) ځله دغه عمل تکرار شود سپی له‌خولی نه‌د ناړواتلس‌څاڅکی توی شول . د پنځلس‌واره تکرار نه وروسته د سپی له خو لی‌نه‌دیرش څاڅکی توی شول . بل وار ته یوازی زنګ ووهل شو اوغذا ورسره نه وه خو سره له دی دزنګ په اوریدو سره دسپی لـه‌خولی نه پنځه شپیته څاڅکـــی وڅڅیدل .

دپاو لوف په عقیده نه یواز ی دزنګ آواز بلکی د غذا دلوښی لیدنه هم ښایی دشرطی انعکاس د پیداکیدو سبب شی . دا خبره هم د یادونی وړ ده چی د پاو لوف پـه‌نظر انعکاس کیدی شی چی‌مثبت یا منفی ، پاروو نکی یامخنیوونکی‌وی . انعکاسو نه دانسان له عصبی سیستم سره اړه لری . مشرو طانعکاس دنامشروط انعکاس پـــه خلاف ، موقتی وی او تریوه وخته‌پوری داصلی محرك (غیر مشرو ط انعکاس) په غیاب کی ور ځنـــی‌کار اخیستل کیدی شی . برسیره پردی دپار یزی او انعکاس تـــرمینځ زمانی فاصله هم دپاملر نی‌وړ ده . زده کړه په هغه وخت کــــی‌اغیز ناکه وی چـی د مشرو طـی پاریزی او انعکاس ترمینځ زما نی‌فاصله په‌دقت سره سنجو ل‌شو ی وی .

دپاو لوف دزده کړی نظریه چی‌لومړی پر حیوا ناتو باندی تطبیـــق شوی وه وروسته دانسانانو پـــه‌مورد کی هم تطبیق شوه. له‌پاولوف نه‌ورسته نورو څیړو نکو په تیر ه‌بکتریف په دی برخه کی زیاتـــی څیړنی او تجربی ترسره کړی .

دپاو لوف د نظریی تطبیقی‌اړخ:

لکه مخکی مو چی وویل انسا نډیر زیات شمیر شیان د شـــرطـــی انعکاس له لاری زده کوی .دپاو لوف په عقیده شرطي کول (یـــا مشروطول) د هر ډول زده کړ ی‌لومړ نی بنسټ ګڼل کیږی . شرطی انعکاسو نه فطری او غریز ی‌نه‌دی‌بلکه تحصیلی او اکتسابی دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدی امله د واقعي زده کړې په‌مفهوم استعما لیږی . دپاو لو ف دزده کړې له نظریې څخه دښوونې‌او روزنې دمسایلو په حلولو کې بنایسته زیاتې استفادې شوی دی‌چې ځینې مثالو نه به‌یې دلته راوړو.

لومړی دا چې د مشرو طولو د پاره باید له مشرو طې پاریزې څخه نا مشروطه پاریزه د مخه وی‌او به دې توګه زده کړه ډیر ژر تحقق مومي . البته تجربې ښود لې‌ده چې د ترتیب په معکو سو لو (یعنې د مشروطې پاریزې په مخکې کولو) سره هم زده‌کړه واقع کیږی خو داکار ډیر وخت نیسې‌اوزیات تکرار ته اړ تیالرې .دمثا ل په‌توګه ، که لومړی ماشوم ته‌انعام ورکړو او بیا لغات وربانـدې زده کړو په دې صور ت کې هم زده کړه واقع کیږي خو بهتـر صورت یې دادې چې لومړې ماشوم‌لغتونه زده کړې او د دغه عمل نه وروسته انعام ورکړو .دانعام‌ور کولو او دلغتو نو دزده کولو تـر منځ باید ډیر وخت تیر نشي‌څوزده کوونکې احساس وکړې چې انعام دده له‌ښاکلي عمل سره اړه‌لری .

دوهمه دا چې دمشروط انعکاس‌د تقویې دپاره تکرار ډیر اهمیت لري. په لو مړې سر کې عصبې سیستم د مشروطې پاریـز ې واره تکرار نه وروسته عکس العمل نه ښیي . خو له څو نتیجه کې انعکاس تقویه کیږ ی.له دې امله تکرار او تمرین دزده ـ کړې یو مهم عامل دی .

دریمه دا چې تشویق

motivation

هم په زده کړه کې ډیر ستر نقش‌لري . تشویق په هغه صور ت کې اغیز ناك وی چې له احتیاج سـره‌تړلی وی او کومه ګټه ور څخه متصوره وی .

دمثال په‌توګه ، اکثر خلك‌اوس‌هغه ژبې زده کوی چې په علومو ، تکنالوجې ، تجارت او بین المللی تفاهم کې ور ځنی زیاته‌ګټه‌اخیستلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي . ښوونکي پخوا لـــه‌دې چي‌دیوې موضوع په تشریح‌پیل وکړي باید زده کوو نکي په ذهني لحاظ ددرس زده کولو ته تشویـــــــق کړي.

پنځلورمه دا چي د زده کوو نکواستعدادونه‌هم یو ټربله‌توپیرلري. په دې اساس ، دمشروطو لو په‌وخت‌کي‌د عمومي حالاتو په ترڅ کي باید خصو صي حالاتو ته هم پاملرنـــه‌وشي .

پنځمه دا چي په زده کړه کـــي‌هـــمیشه تعمیم او انتقـال دا خـل وي . د تعمیم څخه مقصد دادی که یوزده کوونکي په وړه ساحه کي یوه مفکوره کسب کړي هغه بیا په‌لویه ساحه کي هم تطبیقوي. انتقال هم تعمیم ته ورته دی خو په‌انتقال‌کي د ور ته والي پر مفکوره باندې زیات لنګر اچول کیږي . د ځینـــوټاکلو مهار تونو زده کړه دنـــورو مهار تونو له‌زده کولو سره مرسته‌کوي . د مثال په توګه ، که څوک یوه ژبه ښه زده کړي کید ی شي یو ه‌بله‌ژبه چي په‌څپل جوړ ښت کي له هماغه ژبي سره ور ته والي لري‌په‌لنډ وخت کي زده کړي . البته‌دا هم ممکنه ده چي د ځینو مــهـــار تونو زده کړه دیوه بل‌مهار ت‌دزده کړي مخنیوی وکړي . ویل کیږ ي‌چي دټایپ زده کړه د پیانو دزده‌ـ کولو مخه نیسي .

دګیشتالت اروا پوهنه: پخوا له‌دې چي په ژب ښوو نه کي‌دګیشتا ـ لت اروا پوهني پرنسیپو نه وڅیړ ل‌شي د دې اروا پوهني پس منظـر هدفونه او ار زښتو نه به‌په لنـــډه‌توګه معرفي شي .

ګیشتا لت په Gestalt اصل کي جرمني کلمه ده چي دشیانو درا غونډولو او کښیښنو دلو طریقې‌ته ویل کیږي . په قاموسونو کـــي ګیشتا لت د بیلګي (نمونې) اوشکل‌په معنا هم راغلی ده .

د ګیشتا لت اروا پوهنه دنولسمې‌پیړۍ په وروستیو وختو کي‌په‌جرمني کي مینځ ته راغله اود (۱۹۱۳) کال‌نه وروسته یې په‌ټوله نړۍ کـــي شهرت وموند . د ګیشتا لت اروا پوهنې مو سسین (مـا کس ورتیمر) دې خود ده په څنګ کي د (ولفګا نګ کوهلر) او (کورت کافکا)نومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همډ یادو نی وړ دی .ور تیمر کوهلراو کافکا خپلی څیړنی په آلمان کی پیل کړی ، په امریکا یی اروا پوهنه‌یی انتقادو نه وکړل ، او بیایی‌دخپلو نظریو د دفاع دپاره دامریکی متحدوایالتو نو ته سفر ونه وکړل او هماغلته یی استو گنه غوره کړه .

دګیشتالت اروا‌پوهنی په فلسفه،ښکلا پیژندنه ، بیولوژی ، کیمیا ،او اقتصاد کی هم نفوذ وکړ خو مونږدلته یوازی پرهغو موضو عګانو غږیږو چی د زده کړی د پرا بلمونوله حلولو سره مرسته کوی .

دګیشتا لت اروا پو هنه دامریکی بیهیویریزم ،دتارن ډا یك د زده‌کړی دنظریی ، او تداعی دنظریو پر ضدديوه عکس العمل په توګه رامینځ ته شوه . امریکایی اروا پوهنی زیا تره میخانیکی او موزا ئیك بنه‌در لوده . د مثال په‌توګه ، په امریکایی‌اروا پوهنه کی د اشتباه او ازما ینبنت، ګټی او مکافات ، له‌جزءنه‌کل ته تعمیم ، تدریجی بدلون،میخانیکی زده کړی ، او پاسیف شعور پرنسیپونه منل شوی وو .دګیشتا لت اروا پوهنی له خوا د پور تنیوپرنسیپونو پر ضد داعترا ض غږ پورته شو او ویی ویل چی اجزا که‌هر څومره په دقت سره تحلیل هم شی د کل د پیژندنی دپاره بسنه نه‌کوی. د مثال په ډول ، او به له آکسیجن او هایدرو جن څخه ترکیب‌شوی دی خو که مونږ دآکسیجن او هاید روجن خواص په جلا جلا توګه‌وپیژنو د دی معنا دانه ده چی ګویا مونږ داوبو خواص هم پیژند لی‌دی .

دګیشتا لت اروا پوهنه له‌کل نه‌جزء ته ځی او شیان جلا جلا او ټوټه ټوټه نه ګوری بلکی دیوه‌کل‌په چوکاټ کی‌یی له‌نوروشیانواوحالاتو سره دار تباط په ترڅ کی مطا لعه‌کوی.

کله چی یو شخص موازی کر ښی‌ګوری داسی نه کوی چی لومړی‌یوه کرښه او ور پسی بله کرښه‌وګو ری بلکی دواړه په هماغه وخت کی وینی اود ((موازی توب)) مفکوره‌یی‌په ذهن کی انځور یږی . د ګیشتا لت اروا پوهنی عمده مقولی دادی : کل، جوړ ښت ، رابطه ، حالت (یا موقعیت) ، او بصیرت (چی، په‌خپل مفهوم کی له شهود یا ناڅاپی پوهی سره نږدیوالی لری.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبیهیو یریزم په اروا پوهنه کی‌یوه پیشو د غذا دلاسس ته راوړلود پاره داشتباه او ازما ینښت له لاری‌پرمخ ځی . پیشو اشتباه کوی بیا په تصادفی توګه غذا ته لاره پیداکوی . دغه عمل څو ځله‌تکرار یږی په‌پای کی پیشو زده کوی چی څنګه(مثلا دتار په کشولو سره) خپل ځان غذا ته ور ورسوی . د ګیشتتا لت اروا پوهنه زده کړه د بصیرت او ناڅاپی پوهی محصول بولی .کوهلر د خپلی تجربی دپاره چمپا نزی انتخاب کړه . ده په یوه کوټه‌کی کیله ځوړ نده کړه اویوصندوق یی هم چیرته په کونج کی کیښود.چمپا نزی کیلی ته وکتل څو پو ه شوه چی کیلی ته نشی وررسیدلی. یونا څاپه د صندوق‌څخه‌داستفا-دی په فکر کی لویږی . صندو قرا اخلی او په هغه ځای کی یی ږدی چی کیله ځوړ نده ده . دصنـــدوق‌سرته په ختلو سره کیلی ته تو پ ورا چوی او را اخلی یی .

همدا رنګه په‌یوه بله تجربه کی‌کیله دیوه نل په مینځ کی ایښود ل شوی ده او په کوټه کی یو کوتك‌هم شته . چمپانـــزی له او ږده ((چرت)) نه وروسته کوتك را اخلی‌کیله تیله کوی او له نل‌نه‌یی‌راباسی بل ځلی دوه لنډ کوتکو نه په کوټه‌کی ایښودل کیږی چی هیڅ یویی کیلی ته‌نه ور رسیږی .

چمپانزی دیوه کوتك په‌پای کی‌بل کوتك ږدی او په تیله کولوسره کیله له‌نل نه راباسی .

کوهلر داسی نتیجه اخلی چی دوسایلو د موجودیت په صورت کی لوړ حیوانات او انسان خپل شعورپه‌کار اچولی شی. درابطی موجو-دیت او د چا پیر یال جوړ ښتیـــز مشخصات له زده کړی سره پو ره مرسته کوی . د ګیشتتا لت اروا پوهنه د تکرار او تمرین په ځا ی پرپوهه او بصیرت باندی ټینګا ر کوی او عقیده لری کومه زده کړ ه چی د ژورژی پوهی او بصیرت لـــه‌لاری لاس ته‌راځی له‌هغی زه‌کړی‌نه ډیره اغیزمنه ده چی تشی دتکراراوتمرین په واسطه حاصلیږی . دتکر-ار له لاری زده کړه ړنده زده کړه‌ده‌او ګټوره نتیجه نه ور کوی . په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی شک نشته چی په ځینو وختو کی د گیشتالت اروا پوهنی نظر په سمه ده خو په مقابل کی ځینی مهار تونه د تکرار او تمرین له لاری ښه زده کیږی . مثلا په بدنی روزنه کی او همدا رنگه د ژبی په زده کړه کی تمرین ډیره گټه لری . لیکن په بدنی روزنه اود ژبی په زده کړه کی هم داسی موارد شته چی عقل سلیم ته باید بلنه ور کړه وشی .

دفتهبال په لوبه کی او په سوک وهلو کی بنیابی د تمرین تر څنگه پوهی او بصیرت ته هم اړ تیاولرو.

دژبی په زده کړه کی د گرامری قواعدو استعمال ار زښت لری . په عمومی ډول ویلی شو چی تمرین او بصیرت دواړه مهم او ډیر ځله یو دبل متمم دی .

د زده کړی په برخه کی د حالت یا موقعیت مساله هم ډیر اهمیت لری . د دی مطلب د روښنا نتیاد پاره به څو مثالونه راوړو . که تاسو څپله گوته دسترگو په مخکی ونیسی لو مړی یوه سترگه پټه کړی او بیا وغړوی او بی له ځنډه ور پسی بله سترگه پټه کړی ښه به وو ینی؟ غالبا تاسو ته به داسی احساس پیدا شی چی د دوهمی سترگی د پټولو په وخت کی موگو ته یوی خواته حرکت کوی .

لیکن وا قعیت دادی چی ستاسو په موقعیت یا وضع کی بدلون را غلی دی . دا ستاسو دکتلو مو قعیت دی چی تغییر یی کړی دی . یو بل مثال : مونږ همیشه وایو چی (لمر راوخوت) آیا داخبره سمه ده ؟ د شپی چی په آسمان کی اوریځی په چټکی سره حرکت کوی آیا داسی نه بریښی چی تر سپوږ می لاندی اوریځی ولاړی دی او پخپله سپوږمی په تیزی سره روانه ده ؟

د دی ټولو مثالونو مقصد دادی چی زده کوو نکی د زده کړی په وخت کی یو ټاکلی حالت یا مو قعیت لری . داحالت کیدی شی ذهنی ، مکانی یازمانی وی (چی دادواړه پر ذهن باندی اغیزی کوی) نود دی دپاره چی زده کوو نکی مطلوبه نتیجه لاس ته راوړی باید چی په مناسب حالت کی واقع شی د (جان لاك) مشهوره تجربه داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې یو لاس یې (مثلاً ښی لاس) یې دتودو اوبو په لوښی کې او کیڼ لاس یې د سړو اوبو په لوښي کې د څو دقیقو دپاره ایښي وو. بیا یې دواړه لاسونه په تومنهو اوبو کې کیښنو دل گوري چې ښی لاس یې د سوړ والی او کیڼ لاس یې د تودوالی احساس کوی . او بهٔخو د دواړو لاسونو دپاره عین شی دی خود لاسونو پسی منظر یوتر بلـه توپیر لری . دا وضع په ټولنیـــزژوند کی هم شته . دوه تنه ماموران خـپل آ مــر ته و ر ځي . یوه ښه کار کړی دی او هغه بل بد. آمر صاحب یوه ته هم څه نــه وایی . کوم مامور چې ښه کار کړی دی له آمر څخه خپه کیږی او هغه بل تری خوشحا لیږی ځکه چې یوه د تحسین توقع در لوده او هغه بل د توبیخ.

ښاغلي محترم لوستو نکي وپو ښتی چې دا ټولی خبری بالا خره د ژب ښوونی له مسائلو سره څه اړه لری ؟ داپوښتنه پر ځای ده .اوس به مونږ د گیشتتا لت اروا پوهنـــی تطبیقی اړخ په نظر کی ونیسو .لو- مړی به له کل نه جزء ته تگ شرح کړو:

د گیشتتا لت اروا پوهنی له روا جیدو نه مخکی دلوست کتابو نه له الفبا یعنی دتوریو (حروفو) څخــه پیل کیدل ، ور پسی به کلمی راتلی او په پای کی به جملی پیل کیدی .لیکن اوس دلوست اکثر کتابو نه دتوریو څخه نه شروع کیږی اوحتی دلوست په اکثرو درسی کتابونوکی دالفبا توری په آخر کی را ځي .دلته د گیشتتا لت اروا پوهنی دوه پرنسیپونه په نظر کی نیول شوی دی : لومړی له کل نه جزء ته تگ او دو هم د پو هی یا بصیرت پــرنسیپ . د لومړی پر نسیپ مقصد دادی چې اجزا (توری) دکل (جملو) په ترڅ کی زده کیږی د دوهم پر - نسیپ مقصد دادی چې زده کوونکی باید داسی عبارت ولولی چې معنا ولری او زده کوونکی ته بصیر تـور کړی. زده کوونکی دتورو په معنا او مفهوم نه پوهیږی . د جملی دزده کولو په ترڅ کی زده کوونکی ورو- ورو له آوازونو او توریو سره هم آشنا کیږی . بله دا چې آواز ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کلمې په اصل کې د پوهو لواوراپوهولو دپاره دي او پوهول او را ـ
پوهول د جملو په واسطه تر سره کیږي نه د کلمو او یا فقط آوازونو
په وسیله .

درابطې ځخه مراد دادي چې ترټولو ښه زده کړه هغه ده چې له
زده کوونکو سره د روابطو په درك کولو کې مرسته وکړي . پخپله علم
د روابطو مجموعه ده خو په دې‌شرطچې دغه روابط د شیانو او پدیدوتر
مینځ ماهوي ، ضروري ، تکرار یدونکې ، او نسبتا دوام لرونکې
اړیکې وي چې په اصطلاح کې قوا نین او پرنسیپونه بلل کیږي . له
چې یو ماشوم باران ګوري په دې‌نه پوهیږي چې اور ښت له اور ـ
یځې ، حرارت ، بړاس اودسمندرله اوبو سره څه ار تباط لري . خو
کوم وخت چې د ماشوم پوهه زیاته‌شي د شیانو او پدیدو ترمینـــځ
اړیکې درك کوي . د رابطې پیژندنه‌نه یوازې په طبیعي او ټولنیـــزو
پوهنو کې ستر ارزښت لري بلکې‌په ژبه‌کې هم زیات اهمیت لري . د
یوې مفکورې د څرګند ولودپاره‌بایدد دال (لفظ) او مدلول(شي ،پدیدې)
ترمینځ عیني او صریح اړیکې‌ویږ ندل شي . دوینا منطقي تسلسل‌او
دمختلفو مفکورو یو تر بله نښلول‌او مطلب ته‌په خپله قرینه کې ځای
ورکول ، د وینا دمرکـــزي هستې‌ټاکل ، او داساسي او فرعي‌مفکورو
په خپل خپل ځای کې راوړل ، داټول درابطې له مفهوم څخه زیږ ـ
یږي . همدا رنګه د رابطې په‌برخه‌کې دو خت او ځای مساله هم طرح
کیږي په دې باره کې له پخوا وختوڅخه ډیرې لیکنې او څیړنې شوې
دي .

د مثال په ټو ګه و یل کیږي. چې فصیحه وینا هغه ده چـــې
دحال له غوښتنې سره سمون‌ولري‌او په هغــــه کې د وخت او ځای
اقتضاء ته پاملرنه وشي . د ژ بې‌ښوونکې کولې شي چې په دې برخه
کې له کلاسیك‌ادبیاتو په تیره‌دمعانی‌له‌علم څخه زیات مثالونه راوړي .

د ګیشتالت په اروا پوهنه کې د پوهې یا بصیرت (Insight)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکي مخصو صا د پاملرنې وړ دي .

پخوا به په ښوو نه او روزنه‌کې د زده کوو نکو پر حافظه باندې ډیر زیات باراچول کیده او ډیر ځله به شاګردانو داسې معلومات حافظې ته سپارل چې په مفهوم باندې به‌یې‌هم ښه نه پوهیدل . زمونږ په‌هیواد کې به د عربي ژبې د زده کولودپاره‌طالب العلم ((صرف میر)) یاداوه چې په نتیجه کې به‌یې ځینې شا ګردان په عصبي نارو غتیا وهم‌اخته کیدل . په کوچنیوالي کې مې ډیرځله اوریدلي دي چې خلکو به ویل ((پلانکې طالب سر میر «صـر ف‌میر» لیوني کړ .)) د دې علت‌داو چې پر حافظه باندې به ډیر زور اوفشار اچول کیده او شاګرد به له ذهني ربړو سره مخامخ کیده . دګیشتا لت اروا پوهنه په زده کړ ه کې پوهې او درك ته زیات اهمیت‌ور کوي . د دې اروا پوهنې توصیه داده چې درسي کتابونه باید په‌داسې‌ترتیب ولیکل شي چې د میخا نیکي یادولو په ځای زده کوو نکي دمو ضوع ژورو ته ور ننوزي ، په‌مطلب ښه وپوهیږي او ضروري معلوما ت‌یې ذهن ته وسپاري . کله چې زده کوو نکي دموضوع په مطلب او مقصدښه وپوهیږي په حافظه کې هم تر ډیره وخته پاتې کیږي او که ځینې‌معلومات یې‌له یاده هم ووزي اسا سي مفکوره او پرنسیپ یې په ذهن‌کې پاتیږي او دز ده کوونـــکي د شخصیت جزء ګرځي .

د ښوو نکي وظیفه داده چې په‌زده کوونکي کې داستعجاب احساس راوپا روي ، له موضوع سره یـــې‌علاقه مند کړي ، او په ټاکلي‌مو ـ ضوع کې یې زده کړې ته تشویق کړي خو د لکچر یا توضیح په ځای د زده کوونکي دپاره داسې زمینـــه‌برابره کړي چې هغه پخپله ځینې اړیکې او د مسالې د حل ځینې‌لارې خونه کشف کړي ، خپل ماغزه په کار واچوي اود موضوع ژورو تـــه‌ورننوزي . ښوو نکي باسیـــف او لاسس تر زنې نه کښیني بلکې‌داسې‌شرایط برابروي چې له زده کوونکي سره د موضوع په فهم او درك کې‌مرسته وکړي . په دې ترتیب‌زده کوونکي تیاره لقمه نه ترلاسه کوي بلکې پخپله زیار باسي چې مسا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړي ، له خپل کار اوزیار نه‌خوند اخلي ، پر ځان ویسا اواعتماد پیدا کوي ، د ځیرني له اسلوب‌سره آشنا کیږي ، دخلاق اوابتکاري فکر خاوند کیږي ، اودوړیا لاس‌ته‌راغلو شیانو او مفتخوری نه کرکه کوي .

د گیشتالت اروا پوهني د روا جیدو نه وروسته داسې مفکوره‌مینځ ته راغله چې ښوونځی د ما شوم‌دپاره دی ، دماشوم روزنه د ښوونځي اصلي هدف دی او نور ټول تدریسي او اداري فعالیتو نه د ده‌د پاره دي .

ځرنگه چې ماشوم د ښوو نځي زړه او مرکز دی نو د
Child-Centered
ښوونځي اصطلاح رواج شوه .

په دې ښوو نځي کې نصاب او ودرسي پرو گرام دماشوم د روحیاتو او غوښتنو سره عیاریږي ، د ده‌سویه په نظر کی نیول کیږي.د ده دستونزو د حلولو دپاره زیار ایستل کیږي، اوهر ځوك او هر څه د ده دخدمت دپاره گومار ل کیږي . له‌دې نه‌مخکې عمومي ذهنیت داسې و چې ماشوم به مجبور وهغه څه زده کړي‌چې د ده دپاره گټور او لازم گڼل شوي دي . دا مهمه نه وه‌چې ما شوم هغه مضمون زده کولی شي که‌نه بلکې مجبور و چې زده یې کړي‌که څه‌هم په وهلو او ټکولو سره‌وي د ده سویه اور وحیه مهمه نه وه‌بلکې د ښوونکي لزوم دید مهم و او پخپله ښوو نکي مهم و . په‌بله ژبه‌ماشوم د ښوو نځي دپاره و نه‌ښوونځي د ماشوم دپاره . د گیشتالت‌اروا پوهني آسس په گاډي پسې‌ونه تاړه بلکې گاډی یې په آسس پور ی‌وتړله . البته دا خبره به مبالغه‌وي که د گیشتالت اروا پوهنه لــــــه‌اجتماعي ـ اقتصادي جوړ ښتونو نه تجرید کړو. بالعکس ، د گیشتنا لت سایکا لوجي د خپل وخت او چاپیریال د ټولنیزو او اقتصادي‌شرا یطو زیږنده وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړی څښنی عمومی پرنسیپونه:

زده کړه دسلوك تغییر ته ویل کیږی خو په دی شرط چی نومو ړی تغییر ارثی ، غریزی اود عمردپو خوالی زیږنده نه وی . نامشروط یا فطری عکس العمل د زده کړی پـه کټیگوری کی نه راځی. نوزده کړه دسلوك هغه تغییر دی چی دتجربی او پراتیك په نتیجه کی رامینځ ته کیږی. دزده کړی په موضوع کـی ډیر زیات عوامل دخیل دی او لـه همدی امله تراوسه پوری دزده کړی پـه برخه کی یوه ټاکلی او د ټولو له خوا منل شـوی وا حده تیـوری نه ده وړاندی شوی . سره له دی، یو شمیر عمومی پرنسیپونه شته چی د اروا پوهانو اود ښوونی او روزنی د متخصصا نو له خوا تاییدشوی دی چی دلته به په لنډه توگه معرفی شی . لومړی باید ووایو چی په هره زده کړه کی زده کوونکی، ښوونکی ،د زده کړی ماده یاموضوع اود زده کړی چاپیر یال (یا شرایط) لازمی عناصر دی چی د هغودنشتو الی په صورت کی زده کړه امکا ن نه لری . کیدی شی چی زده کوو نکی یوساده ژوندی اور گانیزم او ښوو نکی هم یو شی یایوه پدیده وی. خودلته زموږ دبحث موضوع انسان دی او له دی امله دنورو ژوند یـواورگا نیز مونو په برخه کی دمثا لونو له راوړلو څخه تیریږو .

دا څرگنده خبره ده چی هرانسان زیار باسی خپل هدف ته درسیدو د پاره لنډه او آسانه لاره ومومی .له لرغونو زمانو راهیسی انسانانو زیار ایستلی دی چی خپل کارونه پـــه آسانه طریقه سرته ورســـوی . د ښوو نی او روزنی پوهانو هم د علم د تحصیل دپاره دآسانو او لنډو لارو دپیدا کولو په برخه کی ډیری څیړنی کړی دی . خو دا ټکی باید هیر نه کړو چی د شخص هغه ،مینه، ذو ق فعالیت او له مسوو لیت نه ډك بر خورد داسی عوامل دی چی هیڅکله د زده کړی له صحنی څخه د غیر حاضر یدلو حق نه لری . د زده کړی هغه تکنیکونه چی دلته معرفی کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر عمومي دي او هرڅوك كولی‌شي‌په عمل كې‌یې تطبیق كړي او گټه
تري واخلي . راځي ترهر څه دمخه‌څپله پوښتنه په ساده او صریحـو
الفاظو كې طرح كړو . پوښتنه‌داده:

كوم عوامل د زده كړي له آسا نولو سره مرسته كوي ؟ د دې‌پو ـ
ښتنې ځواب به‌په لاندې مادو كې توضیح كړو :

۱ـ دهدف ټاكنه : كه‌دزده كړي‌هدف ځرگند او مشخص‌وي نو څپل
هدف ته‌په آساني سره رسیدلـــي‌شو . یوه معمولي لاره داده چې‌هره
ورځ په ټاكلي ساحه كې گامو نه‌واخلو ، مطالعه وكړو ، په ځیر نه
لاسې پورې كړو ، او څپلې‌زده‌كړې‌ته انكشاف ور كړو . بله لار هغه
ده چې د گیشتالت‌اروا پوهنې‌له‌خواهواره شوې ده او هغه داچې د جز ـ
ئیاتو له‌ځیرلو نه مخكې ترهد فـه‌پورې درسیدو یو كلي تصویـر او
ښښېږ انځور په ذهن كې ترسیـــم‌كړو. د دې په ځاى چې یو یو گام
پورته كوو باید پړاوونه ، واحدونه‌عمده ځانگې تشخیص كړو ، دهغو
ترمینځ اړیكي كشف كړو او له‌دغې((اكتشافي الوتني)) نه وروستـــه
جزئیات او لوړې ژورې‌په دقت‌سره‌مطالعه كړو ، او داصلي او فرعي
ځانگو ترمینځ كرښې راوباســـو .دریمه لار داده چې په غیر مستقیم
ډول ، او تقریبا په تصادفي توگه ،بې‌له دې چې د درسې متن په لو ـ
ستلو پیل وكړو او كورنۍ دندې‌ترسره كړو دهدف په شاو خوا كـې
وگرځو راو گرځو اود څپلو معلو ماتو ساحه پراخه كـــړو . په دې
صورت كې د مقالو ، داستانو نو ،او بیوگرافیو لوستنه له موږ‌سره
مرسته كولی شي . البته ځرگنده‌ده‌چې په دغو درو لارو كې دو همـــه
لاره غوره ده ځكه‌په دې صور ت كې‌زده كوونكي د معنا او مفهوم ژورو
ته‌ور ننوزي ، روابط په ښه ‌ه‌توگه درك كوي ، داساسي او فرعي‌اړ ـ
خونواو همدا رنگه د كلي او جزیې‌مسایلو په توپیر ښه پوهیږي ، د
زده كوونكي د تخلیق او ابتكـــاراستعداد ونه روزل كیږي ، او د
میخانیكي زده كړي په ځاى ډیا لكتیكي پوهه تر لاسه كولی‌شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ کلکه اراده : زده کړه یواز ی‌دهدف په ټاکلو اوپیژندلوسره لاس ته‌نه راځی بلکی هدف ته‌درسید لودپاره باید کلکه اراده موجوده وی هر څوك هغه څه‌زده کولی شی چی‌غواړی زده یی کړی . کله چی هدف څرگند اوجوت و ی او مثبته نتیجه‌هم ور باندی مرتبه وی هماغو مره دزده کوونکی علاقه هم هڅـــــول کیږی.

له زده کړی سره دشاگرد مینه‌دهغه دتوقع او آرزو گانو له سطحی سره مستقیم اړیکی لری . د دی خبری یادو نه به‌هم بی ځایه نه‌و ی چی د هدف رو ښا نتیا اوکلکه‌اراده‌یوازی هغه‌وخت مثبته نتیجه‌ورکوی چی د زده کوونکی له استعداد اوقابلیت سره عیار شوی وی . که زده کوونکی خپلی آرزو ته درسیدوپه لاره کی له زیاتو خنډونو سـره مخامخ شی نو زده کړه په ښـــــه‌توگه پرمختگ نشی کولی او پـه تدریجی توگه آرزو پـه‌نا هـیلـی بدلیږی .

ښایی دا پوښتنه وشی چـــی دبالغ واو پخو زده کوونکو په برخه کی دهدف ټاکنی او کلکـــی ارادی‌موضوع صدق کوی خو ماشو مان‌نه هدف ټاکلی شی او نه تصمیم‌نیولی‌شی . په داسی مواردو کی مسو- ولیت د تعلیمی نصاب او ښوو نکی‌په غاړه لویږی . درسی او تربیوی فعالیتونه باید په داسی توگه تنظیم‌شی‌چی زده کوونکی زده کړی ته وهڅول شی ،، په هغو کی د زیاتی‌زده کړی دپاره شوق او تمایل‌مینځ ته راشی او ترکومه حده چی ممکنه‌وی‌د زده کوونکی درسی باید دلوبو او تفریح بڼه پیدا کړی . سره له‌دی په دی برخه کی دی‌له‌افراط څخه کار نه اخیستل کیږی ځکه چـــــی‌ژوند همیشه دلوبو او تفریح دپاره نه‌دی بلکی ستونزی او ترخه وا قعیتونه هم پکښی نغښتل شو ی دی .

ماشوم باید په یوه یابله بڼـه دخپلی زده کړی له‌هدف سره‌آشنایی پیدا کړی که څه هم چی د ده‌په‌نظر کی‌به هدف تت او مبهم ښانته وی کلکه اراده همد ترغیب motivation په اثر مینځ ته راځی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ وقفه لرونکی کوششس : یـوشمیر تجربو ثابته کړی ده چـــی فاصله لرونکی زده کړه د پرله‌پسی‌او مترا کمی زده کړی په نسبت‌ښه نتیجه ور کوی . دمثال په توگه،که‌په‌یوه ورځ کی دری ساعته سر په سر ژبه تدریس شی دیره گټه نه‌لری‌د هغی په ځای به‌دا بهتره و ی چی یوه نه بله ورځ پویو ساعـــت‌تدریس شی . البته مترا کمه زده کړه په هغو موارود کی ښه نتیجه‌ورکولی شی چی د زده کړی‌موضوع په‌کافی اندازه آسانه وی او هضم‌یی مشکل نه وی . .دو قفه‌لرونکی زده کړی یوه ښیگڼه داده چی یـــومطلب یا مفکوره په ذهن کی ښـــه کښینی اود بل مطلب د زده کړی دپاره زمینه برابروی .

بله دا چی وقفه لرونکی زده کړه‌شاگرد نه ستړی کوی ..سره له‌دی دیوه درس اوبل درس تر مـینـځ‌وقفه باید په زمانی لحاظ ډیره لری نه‌وی . اروا پوهانو په‌دی برخه کی‌څیړنی کړی دی ، باید د وقفـی د تاکلو دپاره دهغو له تجربو څخـــه‌گټه واخیستله شی .

٤ـ اضافی (له معیار نه پور ته)زده کړه: که‌یو زده کوو نکی لـــه تاکلی معیار سره سم درس‌زده‌کړی‌اود حاضرینو په مخکی یی په مو ـ فقانه توگه تکرار کړی شی دی نه‌زده کړه ویل کیږی . خو که‌چیری زده کوو نکی بیابیا خپل درســـــ‌تکرار کړی دی ته اضافی (لــــه نصاب نه پور ته) زده کړه وایی .

اضافی زده کړه over learningپوره گټه لري اود اصلی زده کړ ي په نسبت لږ زحمت غـــواړی . دمرستیالو موادو لو ستنه هـــم د اضافی زده کړی په کتیگوری کی راځی. داد ښوو نکی وظیفه ده چی زده کوونکی د تکرار ، کورنی دندی‌مرستیا لو موادو په واسطه اضا فی زده کړی ته وهخوی .

٥ـ ټوله زده کړه او د برخو زده‌کړه : د مطلب د توضیح دپاره به یـــــو مثــا ل راو ړو . فر ضـــاً تاسو غواړی د خوشحال خټک یـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظم په یاد کړی . ستاسو په‌مخکی دوی لاری دی : لومړی دا چی یو یو بیت یادوی او له خو بیتو وروسته بیاله سره یادشوی بیتو نسه تکرار وی او په دی ترتیب تر پایه‌پوری پرمخ ځی اوټول نظم په‌یـا دوی . دوهمه طریقه‌داده چی‌له سره تر پایه پوری نظم لولی بیا بیایی لولی تر څو چی ټول نظم په‌یادکړی گومان کوم چی زموږ په ښو ونځیو کی لومړی طریقه ډیر عمومیت لری‌خود اراواپو هانو په نظر دو همه طریقه غوره گڼله کیږی اوعلت یی‌داسی ښودل شوی دی چی پــه دو همه طریقه کی د بیتو نو تــــرمینځ رابطه په‌ښه توگه درك کیږی زده کوونکی یو کلی‌تصویر او عمو می مفکوره تر لاسه کوی ، دمطلب ژورو ته ور ننوزی ، او که په‌نظم کی‌منطقی تسلسل‌موجود وی‌دافکارو تداعی له زده کړی سره مرسته‌کوی‌خو که چیری دیوه مضمون مطالب تیت او پرك وی او یازده کوونکی‌دموضوع په مطلب نه پوهیږی اوپه میخانیکی ډول یی زده کوی په دی‌صورت کی لومړی طریقه غوره‌بر ـ یښی خو دا هم باید زیاته کړو چی‌میخانیکی زده کړه چندانی گټه نه لری .د ځینو موضو عگانو په‌یادولوکی باید د (ټولی زده کړی) له‌پر ـ نسیپ نه کار واخیستل‌شی .دمثال‌په‌توگه ، داکتوبر د انقلاب په باره کی چی ځوك مطالعه کوی بایـــد دانقلاب پس‌منظر اوعلتونه ،دانقلاب جریان ، او نتیجی یی ټول یو ځای‌او په یوه وار مطالعه شی په دی صورت کی د زده کوونکی ذهن په‌ښه ډول روښانه کیږی ، د پیښو ترمینځ روابط په ښه توگــه در ك‌کولی شی اود موضوع ماهوی او قشری اړخونه تشخیصو لی شی .

هر څومره چی زده کوو نکــی دتاریخ نوموړی فصل له ځانه ســره تکرار کړی هماغو مره به‌یی فهم اوبصیرت زیات شی .

د دی په خلاف ، د برخو بر خویادونه بنایی د زده کوو نکی دپاره ډیره گټه ونه لری ځکه په‌دی‌صورت کی د پیښو ترمینځ منطقی ار ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تباط او تسلسل ته‌نه متوجه کیږي‌اود ډیالکتیکی پروسی د درك کولو
پر ځای میخانیکی پوهه تر لاســـه کوي .

٦ـ د ترقی په‌باره کی پوهه : که‌زده کوونکی وپوهیږي چـــی د ده
معلومات زیات شوي دي اود زده کړي سطح یی لوړه شوي ده نو دا
کار د ده دمعلوماتود سطحی پـــه‌ارتقاء کی نوره هم مرسته کوي او
دزده کوونکی دزیات پرمختګ‌سبب‌ګرځي . زده کوونکی دي ته ضر -
ورت لري چی وپوهیږي آیاد ده‌کارسم دي که غلط ، ښه دي که بد .
که شاګرد د خپل کار په نتیجه‌ونه‌پوهیږي دا کارد ده دتشو یشس ،
نارامی ، او په پای کی د نهیلـــی(مایوسی) باعث ګرځي . فرض‌کړي
چی یوځوك په توپك نـــښه و لـــی‌خو په دي نه پوهیږي چی مرد کیږي
چیرته لګیدلی دي او له‌نښی نـــــه‌څومره فاصله لري ، آیا کولی شی
چی خپله اشتباه په آسانی ســــره‌تصحیح کړي ؟ طبعاً ، نه . په‌همدی
ترتیب ماشوم باید د مور او پـــلاراو ښوو نکو له خوا خپلو مثبتو یا
منفی عملونو ته متوجه کړي شی . په دي صورت کی نه یوازي‌دما -
شوم پوهه او معلو مات زیاتیږ ی بلکی مثبتو او ارزښتمنو کارونوته
تشو یقیږي لا هم . اروا پوهانو په‌دي برخه کی ځینی تجربی هم‌سرته
رسولی دي چی یوه یی دا ده : د (الف) ټولګی داز موینی نتیجی په
اوسط ډول د (ب) ټولګی سره یـــوشانته وي . بل ځل چی ښوو نکی
ازموینه واخیسته (الف) ټولګی ته‌یی داز موینی نتیجی ابلاغ کړي خو
د(ب) ټولګی له نتایجو څخه بـــی‌خبره پاتی شو . په راتلو نکی‌از -
موینه کی چی نتیجی وکتل شوي د(الف) ټولګی د (ب) ټولګی په‌نسبت
ډیر پرمختګ کړي و . اروا پوهانوددغه پرمختګ علتو نه داسی بیا ن
کړي د ی (١) له نتایجو څخه پـــه‌خبریدلو سره زده کوونکی هڅـــه
کوي چی سم ځوا بونه تکرار کړي(٢) له ناسمو ځوا بونو او اشتباه
ګانو څخه ځان وژغوري ، او (٣)دسمو ځوا بونو دمو ندلو د پاره لا
نور هم هڅول کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ـ تکرار: دمعلو ماتو دیادولواو یاد یوه مهارت د زده کولو دپاره تکرار او تمرین ډیر زیات اهمیـــت لري . انسانان له ډیرو لرغونـــو زمانو څخه په دی رمز پوهیدلی‌دی. دتکرار او تمرین په ذریعه دکاراجرا کول اسا نیږي او په چټکتیا سره‌ترسره کیږي ، داشتباه ګانو چانس کمیږي ، او زده کړی معلومـــات ،مهارت ، یا عادت ژر نه هیر یږ ي بلکی تر ډیره وخته پوري دوا م کوي . البته د تکرار بهتر شکل‌هغه دی چی زده کړی موضوع یا مهارت‌په نوي چاپیر یال او نوي حالت کی و ازمویل شی . مثلا که چا موټر په‌سم او هوار سړك کی زده کړ ی وي باید په پیچومو ، کږ لیچونواوهوارو سړکونو کی‌هم موټروچلوي.
یا داچی زده کوونکی په یوه‌چا پیریال کی د کومی نارو غتیا تداوي کړي وي بنایی چی په یوه بله سیمه‌کی (چی په اقلیمی یا اقتصـــا دی لحاظ هغی بلی منطقی سره تو پیرلري) هم خپله تجربه تکرار کړ ي په طبیعی پوهنو کی تکرار معمو لایو شانته نتیجی ور کوي خو پــــه اجتماعی ، سیاسی ، او کلتور ی چارو کی باید دنورو له تجربو څخه په معقوله توګه او احتیاط ســــره‌استفاده وکړو . له دی امله ، بنه تکرار هغه دی چی میخا نیکی بڼـــه‌ونه‌لري بلکی په‌نویو شرایطـــو او حالاتو کی له پخوا نیو معلو ماتو اوتجربو څخه په‌بنه توګه استـــفا ده وشی .

۸ـ تطبیقی زده کړه : انسان یوهدف لرونکی مخلوق دی. نودی‌چی هر څه کوي او یایی زده کوي‌بایـــدیوه عملی ګټه ولري او څه نتیجه‌ور باندی مرتبه وي . اوس څوك د یونانی فیلسوف (ارسطو) له دی نظر سره سر نشی خو ځولی چی‌وایی : ((بهترین علم‌هغه‌دی‌چی‌ګټه یی لږه وي .)) نور نو څوك علم دعلم د پاره نه زده‌کوي‌بلکی‌ددی د پاره یی زده کوي چی د انسان‌ژوندبنه شی اود علم په‌برکت خپلی اړ ـ تیاوي پوره کړي او ستو نزي حـــل کړي. د زده کړي په باره کی بایـــد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایو چې لومړی : ښه زده کړه هغه‌ده چې تطبیقی اړخ ولری . دو همه دا چې هره زده کړه په هغه وخت‌کې پاینښت لرونکې وی چې په‌عمل کې تطبیق شوی او از مویل شوی وی . په تطبیقی زده کړه کـــی د نظری معلو ماتو صحت او سقـم‌اثبات ته رسیږی ، پخوانی معلومات تکرار یږی ، له عمل سره ار تباط‌پیدا کوی ، او نتیجه‌یی‌دزیاتی‌زده ــ کړی د تشویق موجب گرځی .

۹ــ ((امسا پیزه)) زده کړه :لکه‌گوډ او نا توانه (بی سیکه) سړی چې امساته ضرورت لری هماغسی‌ماشومان (او ښایی لویان) دزده ــ کړی په وخت کی له ځینو (امسا گانو) څخه کار اخلی .

دمثال په توگه ، دلومړی ټولگی‌شاگردان د شمیر پـه‌مضمون کی‌د گوتو په گڼلو سره د جمعی‌او تفریق‌مسایل حلوی . یادا چې د دری ژبی زده کوونکی د لیکنی یاوینا په‌وخت‌کی له ځان سره سوچ وهی چې د ذیروح جمع په (ان) اود غیر ذیروح‌جمع په (ها) سره راځی نود (مرد) جمع باید (مردان) راشی . دغه‌ډول«امسا گانی» له زده کړی سره‌پوره مرسته کوی خو اروا پوهان توصیه‌کوی چې باید د دغه ډول «امسا ــ گانو» استعمال موقتی‌وی او د عادت‌به غوره نکړی .

۱۰ــ فعاله زده کړه : د ښوونی‌او روزنی متخصصان زیار باسی چې د عنعنوی پاسیف تعلیم په‌ځای‌فعاله زده کړه رواج کړی . پخوا به ځینی ښوو نکی د درسی ساعت له‌پیل نه ترور وستی شیبی پـــوری غږیدل او له زده کوو نکو څخه به‌یی غوښتل چې فقط غوږ ونیسی ، هیڅ حرکت ونکړی ، پوښتنه‌ونکړی‌او هر څه چې ښوونکی ور ته وایی هغه ټول په پټو سترگوومنی. لیکن‌اوس د ښوو نی او روزنی مسو ــ ولین کوښښ کوی‌چی زده کوونکی‌په درسی ساعت کی زیاته ونډه‌وا ــ خلی ، دهغوی استعداد ونه په‌کــــاروا‌چول شی ، پوښتنی وکړی،پټخپله لار پیدا کړی ،د ښوو نکی ســـــره‌مباحثه وکړی ، پر ځان اعتماد پیدا کړی ، او دابتکار ی فکر خاوندا نشی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه برخه
ژبښوونه

په دوهمه برخه کی مو د زده کړی ځینی مهمی نظریی شرح کړی اوس د دی وخت را رسیدلی دی چی پور تنی نظریی د ژبی په ډگر کی پلی کړو . لومړی به د ژبی دزده کړی ځینی مهم اړخونه بیان کړو او ور پسی به زموږ په هیواد کی دژب ښوونی پس منظر وښـــودل شی .

دژبی د زده کولو ځینی مهـــم اړخونه :

د (ارسطو) له وخت نه را په دیخوا انسان ته ناطق حیوان ویل شوی دی دمریی توب په دوره کی چـــی غلامانو ته د انسان په نظر نه کتل کیده مریونه به یی د((ناطق ابزار)) په نامه یادول . مقصد دا چی انسان له حیواناتو څخه دژبی او وینا په درلودلو سره ممتاز گڼل شوی دی او مریی هم د نطق په برکت له نوروابزارو څخه امتیاز در لود . اوسنی اروا پوهان هم په دی عقیده دی چی انسان دماغزو او وینا په بر کت د حیواناتو له نړی څخه ډیر لیـــری شوی دی . په دی حساب ، ژبه د انسان په ټولنیز ژوند کی ډیـــر زیات اهمیت لری او له همدی امله ویل شوی دی چی ژبه د تمدن عراده ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروا پوهانو د ذکاوت په از موینه‌کی دلغاتو نقش ډیر مهم گڼلی دی دوی وایی چی‌د چاپیر یال پـــــه‌پیژندنه او په کار اچونه کی ویی پانگه (دلغاتو ذخیره)اساسی رو ل‌لری . دځینو اروا پوهانو په عقیده دویی پانگی ډیر ښت د ذکاوت‌علت‌اود ځینو نورو په نظر د ذکـــاوت معلول (یانتیجه) گڼل کیږی .

خوپه دواړو صور تونـــو کی داثابته ده چی ذکی او معقول انسا ن پرزیاتو لغاتو بانډی احاطه لری اوپه عملی ژوند کی یی پـــکار وی . ځینو ځیرنو ښودلی ده چی ړانده شاگردان د کنهو شاگرانو په‌نسبت ذکی دی چی البته عمده‌علت یی‌دویی‌پانگی توپیر دی . د اروا پوهانوپه عقیده تکره او لایق زده کوو نکی‌عموما د منځنیو زده کوو نکو پـــه تناسب زیاته ویی پانگه لری .

ژبه له چاپیر یال سره د توا فق‌په‌برخه کی هم زیات ارزښت لری . روزیات شمیر کسان چی په ژوندکی له ستونزو او ربړو سره مخا‌ـ مخ‌کیږی علت یی داوی چی هغوی‌خپل مقصد او غوښتنی په ښه توگه نشی څرگند ولی . (ډاکتر کاین کمیپ بیل) یو نامتو سایکاټریست وایی چی اکثر عصبی نارو غان‌نشی‌کولی خپلی ستونزی او مشکلا ت په څرگندو الفاظو کی افاده کــړی‌په واضحو او مشخصو کلماتو سره دیوی موضوع څرگند ونه دپوهی‌اوعلمیت غوره نښه گڼــله کیږی . د ځینو پوهانو په‌نظر ، ((تفکر)) لـه‌خپل ځان سره د غږیدلو پروسه ده کلمی یوازی سمبولو نه‌نه دی بلکی‌مفکوری او داړیکو تر منځ کړی‌دی. ډیر ځله داسی پیښیږی چی دوه‌تنه‌هماغه یوه‌خبره کوی خو دیو بل په مطلب نه‌سره پوهیږی او کله کله‌خبره جنگ ته ورسیږی.

د دی یادو نو څخه مقصد دادی‌چی ژبه د ذکاوت ضریب زیاتوی او دښه تفاهم ، توافق او علمیت دپاره‌ضروری گڼله کیږی . د ژبی دښو‌ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونی په برخه کی ښوونکی باید دی‌لاندی ټکو ته خاصه پاملرنه وکړی :
۱ـ د زده کوونکو د لغاتو ذخیره‌دی زیاته شی .
۲ـ د خبرو ، محاوری ، او دبیا نیی دایرادو لو دپاره دی زمینـــه برابره شی .
۳ـ د پوهنو په اختصا صی ځا نگو کـی دی اا سا ســی کلمی‌او اصطلا حات زده کوو نکو ته وروښوول شی .
٤ـ پرسم تلفظ ، د کلمو ســمانتخاب ، او دویلو پر آهنگ دی زیات فشار واچول شی .
دنړیوال ښه تفاهم اود نورو ټو لنو له‌علمی او تخنیکی پر مختگونو څخه داستفادی دپاره د خار جـــی‌ژبو زده کړه هم زیات اهمیـــت لری . دیوی ټولنی کلتور هغه وخت‌ښه پیژندل کیږی چی سړی‌دهغی ټولنی ژبه‌زده کړی . ژبه او کلتوردیوی سکی دوه مخونه دی . هره ټولنه باید دنورو ټولنو له کلتوری‌او فرهنگی ذخیرو څخه دخپـــل ثقافت د غنی کولو په خاطر گټـــه‌واخلی .
په دی اساس ، زده کوو نکی‌برسیره پر ملی ژبو باید د باندنیوژبو زده کړو ته هم وهڅول شی .

ماشو مان او ژبه :

هما غسی چی ژبه په‌عمده توگه‌ټولنیزه پدیده ده بیولو ژیکی‌پدیده هم گڼله کیږی . هر څومره چی ما شوم وده کوی هماغو مره یی د ژبی د زده کولو توان او استعداد هــم‌زیاتیږی . تیخور ماشو مان لومړ ی یو توریز (یو حرفی) آواا زونه لــه‌خولی څخه راباسی او وروسته پــه دوه توریزو آوازو نو بدلیږی . دمشروطولو په‌پروسه کی ماشو مان ورو ورو د آوا زونو اوشیانو تر مینځ اړیکی پیژنی . د ژبی لومړ نی زده کړه پاسیف شکل لری او بیــافعاله بڼه غوره کوی .
ماشوم ښایی ونشی کولای چی بشپړه کلمه تلفظ کړی خو دکورنی غړی هغوی ته‌یوه معنا ور کوی اوله‌یوه شی (مدلول) سره یی تړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغو ابتدايي الفاظو داستعمال پهوخت کې ماشوم ته‌ تې ور کول کېږي یااوبه یاد لوبو شي ور ته راو ړل کېږي او دمکا فا تو په نتیجه کې ماشوم د نورو الفاظو زده کړې ته‌تمایل پیداکوي . هغه ماشو مانچې دلویانو سره زیاته ناسته ولاړه لري‌دهغو ماشومانو په‌نسبت چې له خپلو همځولو سره لوبې کوي دژبې په‌زده کړه کې زیات پرمختګ کوي .

کله‌چې ماشو مان ښوو نځي‌ته‌داخل شي د هغو سويې یو له بله توپیر لري . دځینو ماشو مانو د لغاتو ذخيره د نورو ماشو مانو په نسبت زیاته وي او مطلب په ښه توګه افاده کولی شي . ښوو نکی باید داسې خبرې ونه کړي چې ضعیف او بیرته پاتې شاګردا ن‌د کمترۍ ، شرم یا خجالت احساس‌وکړي. که ښوو نکی ووایي : «وګورو پلا نکی هڅاك څومره ښې‌خبرې کوي او تاسې یې نشي کولی)) احتما ل لري دغه جملې‌د زده کوو نکو پرسا یکالو جي‌ناو ړه اغیزه وکړي اود هغو جرات سلب‌کړي.

شر مید ونکې‌او محجوب‌شاګردان‌باید وهڅول شي چې خبرې وکړ ي اود مهرباني لاسس پررا کښل شي .

د اد ښوونکي وظیفه ده چې په‌ټولګی کې د ټولو زده کوو نکو د پاره دخبرو کولو زمینه‌برابره کړي،دهغوی د کمترۍ احساس له‌مینځه یوسي ، او همکار ي او ونډې‌اخیستلو ته‌یې تشویق کړي .

د ټڅایونو لیدنه ،د کار تو نې‌فلمونو ښودنه ، او دور ځنیو جریا ناتو په‌باره کې پوښتنه‌شاګر دانو ته ددې موقع برابروي چې‌په مباحثه کې ګډون وکړي ، خپل نظرونه څرګند کړي ، نوي شیا ن زده کړي ، اود خبرو کولو مو قسع ترلاسه کړي .

نه‌یوازې دماشو مانو په برخه‌کې‌بلکې د لوړو ټولګیو په‌برخه کې هم باید دوینا ، کنفرانس او خبروکولو دپاره مساعد چانسونه برابرشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مرحله کې باید له زده کوونکو سره مرسته وشي چې د موضوع مرکزي هسته وپېژني، له موضوع نه د باندې خبرې ونه کړي لغتونه په مناسب ځای کې استعمال کړي، نحوي اشتباه ګاني ونه کړي تلفظ او آهنګ ته پاملرنه وکړي او که ممکنه وي له ادبي تشبیهاتو او هنري فورمونو څخه استفاده وکړي دوینا په وخت کې باید دبې لزومه تکرار او ناوړه ژستونو مخه ونیوله شي . د وینا آهنګ او ژستونه دې له موضوع سره متناسب وي . ددې دپاره چې وینا سړه ، وچه ، بې روحه او یکنوا خته یا مبتذله نشي زده کوونکو ته دې دوینا کولو تکنیکونه ورو ښودل شي .

ژبنی مهارتونه :

ژبني مهارتونه څلور دي : اوریدل ، ویل ، لوستل او لیکل دویلو په باره کې مو مخکې خبرې وکړې.

اوس به د درو نورو مهارتونو په باره کې په لنډه توګه ځینې غټې غټې ټکې شرح کړو .

اوریدل :

د ژبې د زده کولو لومړی شرط اوریدل دي . د ماشومانو په ماغزو کې د اوریدلو له لارې مفکورې عقیدې ، انګیرنې او معلومات سره یو ځای کیږي او د هغوی شخصیتونو ته تشکل ورکوي . دوی له همدغو معلوماتو ، مفکورو عقیدو، او انګیرنو سره ښوونځي ته راځي معمولا ماشومان هغه څه اوري چې دراما تیك شکل ولري او د هغوی پاملرنه ځانته واړوي . لو یان کولی شي له مخکینې پلان سره سم د اوریدو پروګرام تعقیب کړي خو د ماشومانو اوریدنه په تیره د ښوونځي نه مخکې دوره کې تصادفي بڼه لري . ماشومان بنایي دویو ټکې له خولې څخه یوه یادوې جملې و اوري او نورو د خپلو خیالونو لړۍ پسې تعقیب کړ ي . دا د ښوونکي په مهارت پورې اړه لري چې څنګه د ماشوم اوریدنه په داسې ټینګ کي واچوي او هغه له خوږو خوبونو او رنګینو خیالونو څخه د واقعیتونو او اړتیا و نړۍ ته رابولي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد میندو پلرونه واو ښوو نکــودنده ده چی داوریدلو په‌برخه کی‌د ماشومانو دپاره سم مو ډل انتخاب‌کړی . ځینی کورنی زیار باسی‌چی دخپلو ماشومانودپاره داسی‌همځولی‌ولټوی چی د ښو اخلاقو پر درلودلو سربیره دمعیاری لهجی په استعما لولو کی مهارت ولری . که څه هـم میندی پلرونه د دی حق لری چی دخپلو ماشومانو دښی روز نی پــه خاطر د هغوډپاره مهذب همځولـــی‌پیدا کړی خو په دی کار کی بایدله پوره احتیاط څخه کار وا خیستل‌شی‌چی په اولاد کی یی دتبعیض اوله نورو څخه دکرکی احساس پید انه‌شی . هر څومره چی د همځولــو د پیدا کولو پروسی ته طبیعی بڼــــه‌ورکړه شی هماغو مره به بهتـــره وی .

په ښوونځی کی‌هم **بایدداوریدلو**موډل وپلټل شی . لومړی موډ ل پخپله دژبی ښوو نکی دی . زده کوونکی همیشه دده خبری اور ی او تقلیدوی یی . له ښوونکی څخـــه‌طبعا داتوقع کیږی‌چی‌دزده کوو نکو دپاره دمهذبـــی او **فصیحی و یــنا**نمونه او مثال وی . دده له‌خولی‌نه باید سپك او رکیك الفاظ وانه‌وریدل‌شی . دڼیپونو ، ریکار ډونو ، را ــ دیویی پرو گرامونو او ریدل او د فلمونو لیدل همزده کوونکو ته د دی فرصت **ورکوی چی فصیحه‌ویناو** اوری او ددغه شان وسایلو پــــه مرسته سم تلفظ او خوږ آهنګ‌زده‌کړی . ترکوم ځایه چی په ښوو ــ نځی پوری اړه لری داوریدلـــو دمهارت تقویه تر پر وګرام لاندی راتلای شی خو په عمومی‌ډول‌اوریدل‌یو تصادفی کار دی په بازار ، کوڅه اوډله ایزو فعالیتونو او معا شر ت‌کی‌هر ډول خبری اوریدل کیږی .

داوریدلو د مهارت دپیـــاوړ ی‌کولو دپاره یوه عامه طریقه داده چی ښوونکی ځینی ګټور متون لولی اوپه‌پای کی له زده کوو نکو څـــخه پوښتنی کوی . کله چی پر ټاکلی موضوع باندی تود بحث پیل شـــی هغه زده کوو نکی چی د مضمو نمتن یی په دقت سره نه‌وی اوریدلی پخپله دپښیمانی احساس کوی اوله ځان سره وایی کاشکی دښو ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکی خبری یی په دقت سره اور یدلی وای . بل وارته به ،که‌خیروی دښوونکی خبری په دقت ســــره‌تعقیبوم .

ځینی کسان په دی عقیده دی‌چی‌که ښوو نکی گټور او په زړه‌پوری مطالب بیان کړی اود زده کوو نکوله روحیی او سویی سره برا بروی نو زده کوو نکی به ټولی خبری په‌شوق او مینه واوری . که ښوونکی د زده کو و نکو پــا ملر نــه خــپلــی خــو ا تــه را وانه ړوی معنایی داده چی د ده‌وینا جالبه اوپه‌زړه پوری نه ده . دا خبره قسما سمه او پر ځای ده . دښوو نکـــی‌درسی باید جالب او په زړه پوری وی . خو په دی‌برخه‌کی‌له افراطڅخه کار اخیستنل دزده کوو نکود پاره گټه نه‌لری . مونږ باید زده کوونکی داسی اموخته نه کړو چی هغوی یوازی لــه ډرا ما تیـکـو صحنو سره مینه ولری . ژوند هر وخت درنگینو خیالونو او خوږورو مانونو مجموعه نه ده . برسیره پر دی ، ځینی مضمونونه وچ، ساړه‌او بی روحه دی او زده کړه یی ډیره ستونزه غواړی .د ریاضی ، فزيك‌او کیمیا د فور مولونو یادو نــه د شاهنامی له داستا نونو سره توپیرلری . یو پلټونکی قصه کوی چی یو ځلی د جغرا فیی د تدریسی ټولگی‌ته ولاړم . ښوو نکی دافریقا دقاری په‌باره کی درسی ور کاوه . ده د افریقا د خلکو د ژوند او ځنگلو نو په باره کی ډیری په زړه‌پوری‌خبری‌وکړی او د ده ساحرانه وینا ټو ل زده کوونکی تر ژوری اغیزی لاندی‌راوستلی وو . د درسی په‌پای کی می‌له زده کوو نکو څخه پوښتنــــه‌وکړه چی افریقا چیری واقع ده ، هیڅیا سم ځواب رانه کړ ځکه‌هغوی‌یوازی رما نتیکی او ډرا ماتیکی‌برخی ته‌پاملرنه کړی وه او دمهمو معلو ماتو ځای جالبومعلو ماتو ډك‌کړی‌و.

لوستل:

لوستل ذی ته ویل کیږی چـــی‌سړی دچاپ شوو یا په لاسی لیکل شوو آثارو او پاڼو په مطلب وپو هیږی . **یعنی‌دلو ستلو په‌مهارت کی** دپوهیدلو ټکی خاص اهمیت لری .سره له دی باید وویل شی چی له عین عبارت څخه ټول خلك هما غــه‌یو ډول معنا نه اخلی ځکه چی په‌ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځینې کلمې له ارزښتونو سره تړلې دي . نه یوازې افراد دیوې کلمې په اوریدلو سره مختلف عکس العملونه څرګند وي بلکې ټولنې هم مختلفو کلمو ته بیلا بیل ارزښتونه ټاکي .

که څه هم پنځه نیم کلن ماشومان دښوو نځي درس تعقیبولی شي خود اکثرو اروا پوهانو په عقیده کله چې ماشوم شپږ نیم کلن شي په لوستلو کې به له خاصو ستو نزو سره مخامخ نشي او د لوست درس به په ښه توګه تعقیب کړی شي. دماشومانو د تشویق دپاره معمولا له رنګه انځورونو او ښکلو تابلو ګانو څخه استفاده کیږي . د ماشو مانو ذوقونه او استعداد ونه او همدارنګه د هغوی دکورنیو اجتماعي ــ اقتصادی موقفونه یو له بله توپیرلري . ښوو نکی باید ځپل زده کوــ ونکي وپیژني او د هر یوه دتشویق دپاره له مناسبې وسیلې څخه کار واخلي .دمثال په توګه ، یو وماشوم له حیواناتو سره ډیره مینه لري .د دی دپاره چې نومو ړی ماشوم لــــه لوستلو سره مینه پیدا کړی هغه ته یو داسې کتاب ور کول کیږي چې دحیوا ناتو تصو یرونه او د هغوپه باره کې قصې پکښې را غلې وي .ماشوم ته ویل کیږي : ((دا ښکلې انځورونه وګوره .د هغو په باره کې قصې هم لیکل شوې دي . دغه قصې ولوله او که لوستلې یې نشې لــــه نورو څخه مرسته وغواړه.))

په لومړی مرحله کې اکثر ښو ونکي له چار تونو څخه استفـــاده کوي. دچار تونو په ذریعه د لوست تدریس معمولا مثبته نتیجه ورکوي دماشو مانو د لوست مضمون باید په داسې مهارت سره تدریس شـــي چې دزده کوو نکو په نظر دتفنن او سر ګرمې بڼه ولري خو په ضمن کې یې دوی په لوستلو کې ښه پر مختګ وکړی . هماغسې چې ما ــ شومانو ته ترخه دوا په خوازه کپسول کې ور کول کیږي د هغوی زده کړه هم باید ظاهرا تفنني بڼه ولري. له بده مرغه ځینې داسې ښوو نکی هم شته چې ماشو مان له ښوو نځـــي څخه بیزاره کوي . هر سهار چـــي ماشوم له خوبه راپورته کیږي نـــو لومړی جمله یې داوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ادی ، زه نن مکتب ته نه ځم !))موریبی په وعد او وعید اومهی خواری ښوونځی ته استوی .

داسی ماشومان چی په ژړاښو ونځی ته لیږل کیږی په حقیقت کی دمربوط ښوو نکی په بی تفاوتی اوبی کفایتی باندی شاهدی وایی . دتاسف خبره ده چی دلومړی ټولګی ځینی شاګردان هره ورځ درخصتی دوریځی په امید خپلی ګوتی ګڼی اوهره شیبه دکورنی له غړو نه پو ښتنه کوی : ((نن څو شنبی ده ؟ جمعه کله راځی ؟ شکر خدایه سبا ته جمعه ده که نه موری ...؟ اوداسی نور .))

دچمتو والی د دوری یواز ینـــی هدف دانه دی چی دماشوم د زده کړی دپاره زمینه برابره کړی شی بلکی د دی په ضمن کی ښوو نکی زیار باسی چی ماشوم له زده کړ ی سره مینه پیدا کړی او خپل چاپیر یال وپیژنی . ښوو نکی یوازی د نصاب دبشپړولو مسوول نه دی بلکی د ده وظیفه ده چی د زده کو ونکی شخصیت ته انکشاف ورکړی دهغه .بدنی ، ذهنی ، اخلاقی ، رو حی او ایستیتیکی اړ تیا وته پاملرنه وکړی.

دلوست په تدریس کی باید د ماشوم روحیه ، سویه او استعدادپه نظر کی ونیول شی . لوست بایـــدمیخانیکی بڼه ونه لری. ماشوم باید داسی وروزل شی چی د لوست په معناو پوهیږی ، او لوستل شو ی عبارت تفسیر او ارزیابی کړی شی ځینی داسی ذکی ماشو مان شته چی د کتاب پر تصویر ونو او عبا رتونو باندی انتقاد هم کولی شی . ښوونکی کولی شی چی ماشو مانو ته ووایی : ((دا ډیر ښه کتاب دی خو کله چی تاسی لوی شی له دی نه به بهتر کتاب هم ولیکلی شی که ستاسو په نظر په کتاب کی کو مه نیمګړتیاوی ماته یی راو ښییی .)) په دی ترتیب ، ماشومان د تکامل اوانکشاف له مفکورو سره آشنا کیږی او پوهیږی چی ښه والی او بدوا لی نسبی مفهومونه دی .

د زده کوو نکو د لوستلو مهارت ته په انکشاف ور کولو کی باید دغو ټکو ته خاصه پاملرنه وشی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ زده کوونکی باید د لوستل‌شوی عبارت په‌مفهوم‌ښه وپوهیږي.
۲ ـ دلوست په ترڅ کی بایدنوی‌لغتونه ، فقری ، او ادبی ښیګڼی‌زده شی .

۳ـ کله چی زده کوو نکی لــه‌ځان سره مضمون لولی نو باید د شونډو له خوځولو اود آوازو نو له‌ایستلو ځخه ډډه وکړی اود لوست په‌ترڅ کی داسی حرکات ونکړی‌چی‌نور کسان اخلال کړی .

٤ـ که مضمون نورو ته لوستل‌کیږی باید دوقفی ځای ، دآهنګ دلوړولو او ټیټولو ځای داوریدو نکودفاصلی او شمیر په تناســب د آواز دلوړ والی یا ټیټوالی رعایت سم تلفظ ، او په روحیاتی شیبه‌کی دوقفی وخت او د تاکید پر ځــای‌فشار او داسی نور شرایط په‌نظـر کی وساتل شی .

٥ـ په کومو ځایونو کی چی ادبی‌ښکلاوی ، فکری ژور تیاوی ، او یا دمفهوم پیچلتیا وی موجو دی وی‌هلته دی زیات توقف وشی او که لازمه وی عبارت دی له ځان سره په‌مکرر ډول ولولی .

٦ـ دهر فصل یا غټ ځپر کی‌په‌پای کی دی عمده ټکی په فکر کی راوړل شی او مهم مطالب دی حا فظی ته وسپارل شی . دبیلا بیلـو ځپرکو او پریګر افونو تر مینځ اړ یکی دی په انتقادی نظرو کتل شی له ځانه دی وپوښتی : دلیکــــوال‌اساسی هدف څه شی دی اود مو ـ ضوع مرکزی هسته څه شی ده ؟آیا لیکوال خپل هدف سم افاده‌کړی دی ؟ آیا دافکارو تسلسل پکښــــی‌لیدل کیږی ؟ آیا د منطقی او بدیعی اړخونو ترمینځ تناسب یی په نظرکی نیولی دی ؟ آیا تشریح‌مستدله او مستنده ده ؟ دا او داسی نور .

۷ـ تر ټولو مهمه پوښتنه داده :آیا دغه مضمون یا اثر په لوستلو ارزی ؟ که ځواب‌مثبت وی نو بایددلایل یی په ښنبه شی .

دا د ښوو نکی وظیفه ده چی د علومو او ادبیاتو په ساحه کی‌خپلو زده کوو نکو ته ډیر مهم آثار اوادبی‌شاهکار ونه ورو پیژنی اود هـــغو لوستلو ته‌یی وهڅوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکل :

دلیکلو اهمیت له دی څخه هـــم څرګند یږی چی (مکتب) دلیکلوځای تهویل کیږی .

اما دلیك ستر اهمیـــت له دی‌حقیقت سره اړه پیدا کوی چی د بشریت خاص تاریخ دلیك له‌تاریخ‌څخه پیل کیږی .لکه چی ګویا د بشر تمدن دلیك زیږنده وی . البته دا وروستی خبره سمه نه ده څو په عنعنوی توګه مور خان دلیك له‌پیدا ینبت نه مخکی دوری ته ((دتاریخ‌نه مخکی دوره ـ دما قبل‌التاریخ‌دوره))وایی . لیك دبشر یت د فرهنګـــی موار یثو په‌ساتنه او انتقال کی ډیرزیات ارزښت لری . دنړی نامتـــو لیکوال د خپلو لیکنو په‌برکت نـه‌یوازی د خپل عصر له خلکو ســره خبری کوی بلکی د راتلونکو نسلونوغوږونو ته هم خپل پیغام رسو لی شی . دلیکوال واقعی مرګ هغـه‌وخت پیل کیږی چی څوك یی آثار نه‌لولی او افکار یی په محو کیدلو محکوم شی . څرنګه چی ښه لیکنه دانسان نوم ژوندی ساتلی شی نوپه‌ښوو ښځیو کی د لیکلو مهارت ته زیاته پاملرنه په‌کار ده . کله چی دلیکلو په‌باره کی خبری کیږی اکثر خلك په شکلیاتو باندی بحـث کوی‌یوشمیر کتا بونه‌چی د لیك داصولو (اصول انشاء) په باره کی لیکل‌شوی دی . زیاتره دالفاظو انتخاب دېریګرا فونو یو والی او انسجام ،اطناب او ایجاز ، دحال اقتضاء ، د تنقیط اصول ، د تشبیهاتـــو اواستعارو استعمال ، او داسی نورو شکلی مسایلو په‌باره کی توضیحات‌ور کوی خود لیکنی ((پیغام اورسالت)) له‌نظره غور څوی .

دلیکنی عمده هدف باید مفکوره او رسالت وی . د لیکوا لی په‌باره کی مهمه پوښتنه داده :

لیکوال غواړی څه ووایی (یا په‌بل عبارت ، د لیکنی مقصد څه شی دی) آیا خپل مقصد یی په‌سمه‌توګه‌بیان کړی دی ؟

البته د دی خبری معنا دانه ده چی په‌لیکنه کی شکلیات ارز ښت نه‌لری . شکل باید له مضمـــو ن‌سره متناسب وی . په هره لیکـــنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اساسي او ټاکو نکـــې اړخ مضمون دی . په ادبي مضا مینوکی دمحتوا تر څنګ شکل هم خـــاص ارزښت لري . يو پياوړی ليکـــوال محتوا او شکل دواړو ته پاملرنـــه کوي او د هغوی تناسب په نظر کې ساتي .

ځينې ښوو نکي د مقالو په ار زيابۍ کې شکل ، سبك ، ګرامر ، او املا ته ګوري او دمقالې اصـلي مفکورې او پيغام يې له ياده وزي . خو که چيرې ښوو نکې او زده کو ونکي خلاق فکر او ابتکار ته د لو-مړيتوب حق ورکړي نودوی به د مقالې له لوستلو څخه خوند وا خلي او فرعي شيان به پر اصلي مفکورو باندې سيوری ونه غور ځوي . پـــه لوړو ټولګيو کې بايد زده کوو نکي دځيرنې له اسلوب سره آشنا کړی شي او د علمي ميتود پرنسيپو نه او تکنيکونه ورو ښودل شي .

د اروا پوهانو په عقيده ، دليك په ښو و نـــه کې با يد د ا لانـدې ټکي په پام کې ونيول شي :

١- پريږ دی چې زده کوو نکي د ليکنې موضوع پخپله انتخاب کړي اوله خپل ذوق سره سم مقاله ، شعر کيسې يا درامه وليکي .

٢- زده کوو نکو ته دې دسبك په خوښولو کې آزادي ورکړه شي او ترممکنې اندازې پـــورې دې دفور ماليزم او شکل پرستۍ مخــــه ونيوله شي .

٣- دګرامر او املاء په باب انتقادي افراطي بڼه نه غوره کوای .

٤- دليك ښوو نې ځينې قاعدې دې د ضرورت په وخت کې په تطبيقي بڼه تشريح شي .

٥- دليکنې دسويې لوړ والي وازې دژبې دښوو نکي وظيفه نه ده بلکې نور ښوونکي هم بايد د خپلو کارونو په ساحه کې زده کوو نکي ليکنو او ځيرنو ته وهڅوي .

٦- دليکنې اساسي هـــدف دمفکورو انتقال دی . ښوو نکي او زده کوو نکي بايد دغه اصل له نورو تکنيکونو څخه لومړی او مقـــدم وګڼي .

٧- کوم زده کوو نکي چې پـــه ليکوالۍ کې تبارز وکړي د هغو د تحسين او تقدير دپاره دې مناسبې لارې چارې وپلټلې شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې دژب ښوونې پس منظر:

په افغانستان کې د عصري ښوونې او روزنې تر رواجیدو او تعمیم پورې ژبه په جوماتونو کې تدریسیدله . کله به چې ملاامام دسهارد لمانځه اود غانه فارغ شونو یـــویو طالب به یې راغوښت او په خپل څنګ کې به یې ځای ورکاوه . زده کوونکي به معمولا لومړی د تیری ورځې درس داستاذ په حضورکې تکرار اوه او بیا به یې په نوې درس پیل کاوه . استاذ به هغومره جملې یا فقرې لوستې چې طالب العلم بـه وروسته لوستلې او تعقیبولې شوې درس به د ضرورت په اندازه تکرازیده او هر وخت به چې استـــاذ مطمئن شو چې طالب درس زده کړی دی نو ور ته ویل به یې اوس ولاړ شه ، هلته کښینه او خپـــل سبق دې ضبط کړه . سبق به معمولا په جهر تکرار یده او دطالبانـــو آوازو نه به له لیرې څخه هم اوریدل کیدل . په دې ترتیب به یو یو طالب سبق ویلو . که د طالبانو شمیـــر به ډیر زیات و واو استاذ به رسیدګی نشوی کولای نورسید لو طالبانو به نورو وړو یا مبتدی طالبانو ته (چې دچړیانو په نامه یادیدل) درس ور کاوه . کوم وخت به چې طالب درس ښه ضبط کړنو بیا به داستاذ په اجازه رخصت شو . ځینو طا ـ لبانو به د خط له زده کولو سره هم علاقه در لوده . هغوی به د کړ کـــې (نی) قلم ، له سیاهی نه ډکه مشوانی اود لرګی یو ډول تخته له ځانه سره راوړل . استاذ به هغه ته سر نا مه لیکله او زده کوونکي به ور پسې لیکله . کله به چې تخته ښه ډکـــه شوه او استاذ به اصلاح کړه نو بیا به طالب ډنډ ته ورغی داوبو پـــه واسطه به یې لیکل پاك کړل ، یو څه خټه به یې په تخته ووهلـــه او څنګل به یې په را تیره کړه بیابه یې څنګل پریمنځله . داکار ډیر اقتصا دی و ځکه چې کا غذ به نه مصرفیده یوازینی مصرف سیاهی وه ا ودکړ کی قلم به هم ژر نه تمامیده .دقلم جوړول هم آسان کارنه و اواکثر به له استاذانو څخه زده کیده.دحساب زده کول ډیر مروج نه وو خو ځینوکسانو به د ضرورت په وخت کې حساب هم زده کاوه . طالبانو به پاړی (ضرب زبانی)د ابجدد تورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب زده کولی . مثلا د (٤ضرب٨ مساوی ٣٢) په ځای بهیی(دحلب) ویل . په حساب کی اعمال اربعه(جمع ، تفریق ، ضرب او تقسیم) او اربعه متناسبه او کسرونه شامل وو . پهعمومی ډول تعلیمی نصاب په لاندی ډول و :

١ـ عربی : بغدادی قاعده ،قرآن شریف ، خلاصه کیدانی ، قد وری، منیه، کنز ، صرف میر، د ا ســی نور.

٢ـ دری : پنج کتاب یا پنــــج گنج(چی بی له معنا کولو څخه به فقط په عبارت لوستل کیــده)، دسعدی گلستان او بوستان ،د جامی یوسف وزلیخا ، دنظامی سکندرنامهدهندد مغلی دوری انشاء گانی ،او داسی نور .

البته مدرسانو کولی شول چی پور تنی ترتیب تهپه ځینو مواردو کی یوڅه تغییر هم ور کــړی . دفقهی مدرسان ، دنحوی ملایان ، او نظمی استاذان بیل بیل وو . یعنیځینو بهپه فقه ، ځینو بهپه نحو او نورو به د نظم پهکتا بونو کیمهارتدرلود . په دری ویونکو سیمو کیِد خواجه حافظ د دیوان لوستل ډیرمروج وو .

په دری ژبو سیمو کی هم تعلیمینصاب پهلږ تفاوت سره د پښتــو ویونکو په شان و او غالبا داســیترتیب یی در لود : قاعده بغدادی ، پاره آلم ، قرآن کریم، پنج کتاب ،دیوان خواجه حافظ ، بســـتان و گلستان شیخ سعدی ، خلاصـــهکیدانی ، قدوری ، منیه ، کنــز ، مستخلص ، مثنوی جلال الدیـــن بلخی، صرف میر ، او داسی نور . پښتنو ښځو بهپه خپلو کور ونوکیرشیدا لبیان ، نور نامه ، اود پښتو ځینی نور کتابونه هم لوستل. د تعلیمی نصاب په څرنگوالی کی د استاذ اود شاگرد دپلار خوښه ا وپخپله د شاگرد استعداد هم په نظر کی نیول کیده . که هدف به داوچیطالب ملایا قاضی شی نو هغه تهبه دفقهی کتابونه تدریس کیدل اوکهمقصد به میزرا کیدل وونو پهمراسلات ، انشاء گانو او ملاتیپوبهزوراچول کیده . (ملاتیپه دلیکل شــوو مکتوبونو مجموعه وه چی یو مکتوب بهپه بل پسی سر ینبس شوی وو اوټول بهیی په یوه لرگی باندیراتاوکړی وو .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژب بنوو نی اصول اکثر پــر تحت اللفظی (ټکی په ټکی) ترجمه‌او دګرامری قواعدو پر یادولو بناشوی‌وو . د(صرف میر) یادول‌د طالبانو دپاره ډیر ګران وو . په عوامو کی‌داخبره مشهوره وه چی «دسر میر (صرف میر) یادول سړی لیو نــی‌کوی». تحت اللفظی ترجمی به‌اکثرو شاګردانو ته د دی امکان نه ور کاوه چی دموضوع په اصلی مطلب وپوهیږی بلکی شاګرد به دغو ییواونامانو سه لغتونو په سیند کی لاس اوپښی وهلی او دمطلب ساحل‌ته‌به‌نه رسیده .

دمثال په ډول ، مونږ به چی په‌کوچنیوالی کی له استاذانو نه‌سبق ویلو هغوی به د(خواهد شــد)ترجمه په (وغواړی کیدل)او (شمارا درس خواهم داد) ترجمه په (تاله‌به درس وغواړم در کول) باندی کوله . مونږ نه پوهیدوچی(وغواړی‌کیدل) یعنی څه ؟ درسی متون هــم اکثر دمغلق مسجع یا مرجز نثــر نمونی وی . مبتدی شاګرد ته بــه کلاسیك آثار ور بنوول کیدل او هغه به‌په مشکله سره څو جملی‌زده‌کولی شوی .د زده کوونکی سویه‌په‌نظر کی نه نیول کیده او محتوا به په‌الفاظو کی ور که شوه . طالبانوبه درس د توتی په‌شان زده کولو دنوی طریقی او نوی فکر دپار ه‌لاره‌نه‌وه خلاصه . هغه کتابونه (لکه د سعدی ګلستان) به چی د لومــړی‌ټل‌دپاره د ترجمی په منظور لوستل کیدل ډیر مشکل وو . په تعلیمـــی‌نصاب کی د روحیاتی ترتیب پــر ځای منطقی ترتیب غوره ګڼل کیده‌د ژب بنوونی په پرو ګرام کی مخاــوره نه‌وه شامله . ډیر داسی کسا ن‌وو چی دنظم زیات شمیر کتابونه به‌یی لوستلی وو خو د دری ژبـــی‌یوه ساده جمله به‌یی نشوه ویلا ی څکه چی کتابی ژبه له محاوری‌څخه‌لیری وه . شاګردانـــو به له زړو (ارخائیك) لغتونو سره آشنا یی‌در لوده خو په ژوند یو لغاتو به‌زیا ت نه‌پوهیدل . دلته ماته یوه قصه راپه‌زړه شوه او هغه د اچی مونږ یـــو وخت د خپل استاذ سره کابل تـــه‌راتلو . دسما وارد کان ته ورغلو . سماوار چی چای راوړ خو یوه‌پیاله‌کمه وه . زمونږ یوه ملګری چی تـر سکندر نامی پوری نظمو نه یـــی‌لوستی وو ، سماوار چی ته غږکړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((قدح را بیاور) مقصدیې دا وچې پیاله راوړه مګر سماوار چې نیوـ هیده چې ملګری په کومه ژبه را ته ګړه دی تر څو چې یوې پیالې ته هموـ اشاره وکړه او هغه په مطلب پوه شو. بیا چې ښور وا راوړل شوه استاذ سماوار چې ته وویل :((فلفل بفرمائید)) یعنې تور مرچ راوړه . دا ځل بیاسما وار چې حیـــران ووچې استاذ څه وایي . وروسته چې استاذ یو شاګرد په (فلفل) پسې واستاوه په ټول بازار کې یې (فلفل) ونه موندل ځکه چې دا کلمه دکا نداراتو ته نا آشنا او کتابې ژبـــه وه .

زموږ په ښوو نځیو کې لا تـــردیره وخته هماغه د ترجمې او قواـ عدو دیادولو پخوانی طریقې مروجې وې .

په ژبه کې محاوری ته پاملرنه نه کیده او داسې ښکاریده لکه د ژبې زده کړه چې فقط دلغاتو دقاموس یادونه وی . ښوو نکې به ددوهمې ژبې دتدریس په وخت کې د کتا ب عبارت لوست او تکی په تکی به یې ترجمه کاوه اوورپسې به له زده کو ونکو څخه غوښتنه کیده چې عبارت ولولی او ترجمه یې کړی . د دې په څنګ کې به البته ښکلی خـــط (خوشنو یسی) ته هم پاملرنه کیده. تر ډیره وخته پورې دښوو نې عمده هدف میرزا کیدل وو . وروستـــه د میرزا کلمه په کاتب یالیکونکی بدله شوه کله چې مسلکی (حرفه یی) ښوونځی جوړ شول نو په عامه ذهنیت کې هم بدلون راغی او خلك په دې پوه شول چې میرزایی د ښوو نځی یوازینی هدف نه دی .

دمورنې ژبې دتدریس پخوانـــی بڼه :

زموږ په ښوو نځیو کې مور نی ژبه په ډیره ساده او نیمګړی بڼـــه تدریس کیده . اکثر ښوو نکی نه پوهیدل چې څنګه درس ورکړی ځکه چې هغوی نه دپیدا ګوږی لـــه میتودونو سره آشنا وو او نه یـــې درسی لار ښود درلود .

په نورو مترقی هیوادو کې درسی کتابونه ځانته لا رښود هم لری چې په هغه کې ښوو نکی ته لار ښوونه شوی وی چې کتاب څنګه استعما ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي ، په درسس باندې ښکنګه پيـل وکړي ، په څه ډول د زده کوو نکی توجه جلب کړي ، درسس ښکنګه‌ختم‌کړي، د درسس اصلي مقصد څه دی او کوم ډول مهارت، احساسات اومفکوري زده کوونکو ته ورکوي، کوم ټکي پکښي لومړي در چه اهميـــت‌لري او د درسس په‌پای کی زده کوونکو ته‌څه ډول کورني چــاري‌ور سپارل کيږي . برسيـــره پر دي ، درسي لارښود ښوونکي ته دارزيابی‌سيستم هم ورښيي او ښوو نکی ته لارښوونه کوي چی د خپل مو فقيت‌اندازه په‌څه توګه امتحان کړي او داسي نور . مگر دلته نه‌يواز ی دی‌کار ته پاملرنه نه‌وه شوی بلکی د کتاب اکثرو ليکولوا ته پخپله هم دتدريسس لاري چاري نه وی معلو می يو چا چی څو مقالي په مجلو او ور ځپاڼو کی خپري کړی‌وی اودليکوال په‌نامه يي شهرت موندلی و دمو لف‌په‌حيث بهور ټنی کار اخيستل‌کيده بی له دی چی د ښوونی او روزنی‌له‌پرنسيپونو سره آشنايي ولري او يا دتدريسس سابقه ولري . د پښتـــواکثر کتابونه له دری ښځه ژباړ ل کيدل ، بی له دی چی د دی ژبــی‌خصو صيت او ځانګړ تياوی په‌نظر کی ونيول شي کوښښ به کيده‌چی‌دلوست کتاب له هر حيثه د دری دلوست له‌کتاب ښځه وژباړل شی.د دی په ځای چی مثلا دسعدی ديوه نظم په ځای په‌پښتو لوست کی درحمان بابا يا خوشحال شعر راوړل شي ،هماغه د دری نظم به‌يي په‌پښتو نظم اړاوه . په دی ترتيب‌دمو رنی ژبی ځانګړ تياوی او ادبی تاريخ‌له‌نظره غور څيدلی وو. د پښتودلوست کتابونو ډيری نيمګړ تياوی‌در لودی چی ځينی به‌يي په لنډه‌توګه وښودل شی :

۱ـ دزده کوونکو سويي‌ته‌پاملرنه‌نه‌کيده . دمثال په ډول ،د پښتـــو لوست دلومړي ټولګی په‌درسی‌کتاب‌کی ، لکه ښکنګه چی د يوی څيړنی له‌مخی څرګنده شوی ده ، ټولـــی(۱۴٤۲) کلمی راغلی دی چی دهغو له جملی ښځه (٤۲۲) کلمی فقط يو يوځل استعمال شوی دی . سر ـ بيره پردی چی د کتاب دټولوکلموشمير زيات ښکاري د څلور سوه دوه ويشت کلمو يو ځل استعمال‌ديادونی وړ نيمګړ تيا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې اوسنی پرنسیپونه‌له دغسی بې کنټرو له استعمـــال سره موافقه نه کوی . په تیره‌دلو مړی ټولګی دلوست کتاب‌د کلموپه تکرار باندی زیات ټینګار کـوی .معاصره ژب ښوو نه په دغســـی مواردو کی له احصائیوی قاموسونوڅخه زیاته استفاده کوی .

۲ــ د لوست کتابو نه له نامانوسواو غیر مروجو شیانو او پدیدو څخه ډک دی . دمثال په توګه ، دلومړ ی‌ټولګی د لوست د کتاب په (۳۹)مخ کی داعبارت وګوری :

وداع وداع وداع

د ټولو سره کوم وداع

داپور ته عبارت اصلا په پښتـومحاوره کی نشته . (وداع) ته پـه پښتو کی (خدای په امانی) یـــا(مخه ښه) وایی . هیڅوك په محاوره کی (وداع ، وداع) نه وایی بلکـی‌عامه محاوره داسی ده :

(په مخه دی ښه!) ، «دخدای په‌امان ! » ، (په مخه دی چلیږه !) ، «په خیر ولاړ شی !» او داسی نورالبته مولف زیار ایستلی دی چـی ماشومان د (ع) له‌توری سره آشناکړی‌خو د دی هدف د تحقق دپاره‌یی ناسمه طریقه انتخاب کړی ده . دعربی تورو د معرفی کولو په‌منظور دکتاب محتوا خپل پښتنی رنګ او کلتوری هویت‌بایللی دی.سربیره‌پر دی چی بی ضرور ته پکښی زیا ت‌نومونه را غلی دی د پښتنی نومونو لکه څلمی ، ګلالی ، ببرك ، غوټی او نورو پر ځای نجف ، مرتضـــــی ، محفوظ ، برات ، ثریا ، آصف او داسی نور راغلی دی. د(پیرمحمد) له نامه نه‌پرته نور اکثرنومونه پـه‌پښتنو کی زیات معمول نه دی .

۳ــ کتنا بونه دژباړنی ر نګ‌لری‌اود پښتو ژبی ځانګړ تیاوی اودا‌ــ خلی جوړ ښت په‌نظر کی نه نیسی‌دمثال په‌توګه ،دپښتو دلومړی کتابه لومړی کلمه (آس) ده .که‌څه هم‌دآس کلمه دماشو مانو د پاره‌ناما‌ــ نوسه نه ده مګرد (آ) آواز په‌پښتو ک ی‌ډیر لږ راځی .د پښتو ټولنی په (پښتو قاموس) کی یوازی د (آب‌آیس ، آبس ، آسپل ، آلـــه، آن) محدودی کلمی زما له نظره تیر ی‌شوی دی چی د(آ) په آواز پیـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. ددغو کلمو له جملې څخه (آن) دوخت په معنا پښتو نه ښکاري ځکه چې د عربي جمع یې (آوان) ده او دري هم دغه لغت له عربي نه اخیستي دی . د (آب) کلمه د عزت او آبرو په معنا له دري څخه راغلی ده . (آسپل ، آبنس ، آل) ناما نوسي لغتونه دي چې ما په محاوره کې نه دي اوریدلي . فقط د (آسن) کلمه پاتې کیږي چې محترم مو لف د دري کتاب په تقلید د (آب) سره دورته والي په خاطر راوړي ده . بیانو په کتاب کې تر پایه پورې د(آ) توری نه دی راغلی . حتی د دري دلوست کتاب هم په دې برخه کې بې عیبه نه دی ځکه ماشومان او بوته (آب) نه وایي دافقط کتابي ژبه ده ، په محاوره کې (او) ور ته ویل کیږي . د ژب ښوو نې ښیني متخصصان په دې ټکې ټینګار کوي چې تر وسه وسه دې کوښښ وشي چې د لوست په کتنا بونو کې ، په تیره په لومړي مرحله کې ، د ماشومانو ژبه استعمال شي په لومړي مخ کې د (آپ) استعما ل مناسب نه بریښي ځیني کسان استدلال کوي چې د (آب) کلمه په دې علت استعمال شوی ده چې په دی کلمه کې (ا لف) او (با) په ترتیب سره د (الفبا) د معرفی کولو دپاره راغلي دي . دا دلیل سم نه ښکاري ځکه چې ماشو مانو ته په لومړي مرحله کې دتوریو ترتیب نه ور ښودل کیږي او کـه داسې وي نو بیاخو باید چې دبغدادي قاعدې په شان لومړی دهجا توري په ترتیب سره راوړل شوي وای په داسې حال کې چې دالفبا تـوري دکتاب په پای کې معرفي کیږي. دتوریو دترتیب پوهیدل دقاموس داستعمال دپاره ضروري دي مګر لوست باید دفونیمونو اود هغو د ترکیب پـه سلسله پیل شي .

٤ــ دلوست د پخوانیو کتابونو لیك دو دمعیاري ا وسیستما تیك نه دي . په یوه کتاب کې (دی) بـې همزه او بل کې (دی) په همزه سره لیکل شوي دي .د ځلورم ټولګي دلوست دکتاب پنځم مخ وګورئ چې په اوومه کرښه کې (زامنو) په (ز) او په یولسمه کرښه کې ځامنو پـه (ځ) لیکل شوي دي .

٥ــ په ځینو ځایونو کې تصو یرونه له اصلي موضوع سره سمون نه خوري . دمثال په توګه ،د لومړ ي ټولګي د لوست په څوار لسم مخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(باغ) عنوان دی مگر هلته یو غټ آس وینو چی په پس منظر کی یی دونی ځانگی ښکاری مونږ نه پوهیږو یوه ونه چی د (آس) تر شا دا ځور دپس منظر په توگه رسم شوی ده ځنگه کولی شی چی یو «باغ» تمثیل کړی په همدغه مخ کی د آس نوم قدری هم نشته او دباغ کلمه هم فقط یو ځل را غلی ده .

٦ـ طباعتی تیرو تنی پکښی زیاتی دی په داسی حال کی چی د لوست کتابونه باید ډیری لږی غلطی ولری .

د مثال په ډول ، د دری ویونکو سیمو دپاره د پښتو په دو هم کتاب لومړی مخ کی دغسی لیک دودراغی دی : ((نور یالی زما ملگری دی زه دده ملگری یم .)) په دی عبارت کی دری تیرو تنی لیدل کیږی د پنځم ټولگی د لوست په کتاب کی دزده کوونکو دمشق دپاره یوه رقعه لیکل شوی ده چی فقط اووه (٧) غلطی پکښی راغلی دی نور نو خیر او خیریت دی :

٧ـ دلوست په پخوانیو کتابو کی د زده کوونکو اړوایی اړتیاو او ذوقونو ته پاملرنه نه کیده . دلو ست په یوه کتاب کی ډیر لغتونه او بی ربطه جملی راغلی دی چی هیڅ عنوان نه لری او نه ځوك کولی شی چی عنوان ور ته وټاکی . په دی کتاب کی یوه قصه هم نه ده راغلی .

٨ـ دلوست کتابونه د عصر له روحیی او غوښتنو څخه بیر ته پاتی وو . په یوه کتاب کی یو وړوکی مضمون مونږ ته د یوه ښه هلك مثال داسی راښیی :

الف ـ له خپل ملگری سره یی وعده کړی ده چی دهغه کور ته به ورځی او د ده دخپلوانو واده په مراسمو کی به گډون کوی خو پس له یو څه چرت وهلو یی پریکړه وکړه چی بهتره ده درس ووایم او وعده پر ځای نکړم .

ب ـ دموسیقی اوریدل یو عبث او فضول کار دی نو ځکه د واده مراسمو ته نه ورځی .

ج ـ نوموړی ښه هلك پر ته له درس ویلو نه بل هیڅ کار نه کوی او نه علاقه ورسره لری .

په دی ترتیب د کتاب مولف ((دیوه ښه هلك مثال)) زده کوونکو ته ور ښیی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې پخوانې او اوسنۍ میتودونه:

د ژب ښوونې په پخوانی سیستم کې د رسونه له حیاتی اړتیاو سره نه وو عیار شوی او میخا نیکی بڼه یې در لوده . د ژبې په تدریس کې سنتری نیمګړ تیاوې لیدل کیدی. د پښتو ژبې دتدریس یوه غټه نیمګړ-تیا د اوه چې په دری ویو نکو سیمو کې به محا وری ته پا ملرنه نه‌کیده. دداسی زده کوو نکو شمیر لږ نه وچې مثلا دامیر کروړ شعر به یې زده و او په یاد به یې‌ویلی شو خودو مره ساده جمله چې : ((زما نوم... دی.)) به یې نه شوه ویلای . په‌ښوونځي کې به زده کوونکو کلا - سیك متون‌لو ستل‌خود ((څنګه‌یې؟)) خواب به یې هم نشو ور کولی.ددی نیمګړ تیا علتونه ډیر دی خو یوشوعلتونه به یې د تدریس دپخوانی او اوسنې میتودونو د پر تلنې په ترڅ کې مطا لعه کړو :

دتدریس پخوانی میتود پــــردې‌مفکوره بنا شوی و چې ټول‌معلومات او د الړ تر لړه اساسی معلومات‌دلر غو نو پو هانو او حکیما نو له خوا په کتا بو نو کې لیکل شوی دی. دزده کوونکی وظیفه داده چې ترممکنی اندازی پوری د لر غو نو پو هانوآثار زده کړی او بې له نقد او کره کتنې څخه یې راتلو نکی نسل تــه‌ورانتقال کړی . ددی مطلب دتوضیح دپاره به دنا متو انګریز فیلسوف (فرانسیس بیکن) قصه رانقل کړم. (بیکن) وایی چې یو وخت له علماوڅخه پو ښتنه و شوه چې : ((آس‌څو غا ښو نه لری؟)) ددې پو ښتنې دځواب دپاره علما و کتا بونه‌ولټول او ډیری شپې ورځې یې په سکو-لاستیك بحثو نو او دلر غونی‌یونان د فیلسو فانو د آثارو په کتلو تیری‌کړی. دوی عقیده در لوده چې پــه کتابو نو کې هر څه را غلی دی اوعلماو ټولو پو ښتنو ته ځوابونــه ور کړی دی . څرنګه چې پــــردی‌مو ضوع بانډې ډیر زیات مګر بــې نتیجې بحثونه و شول یو چــــړی(مبتدی شاګرد) بې حوصلې شو او له خولې نه یې دا خبره وو تــــه :((محترمو استاذانو، راځئ‌د آس‌خو-له خلاصه کړو او غاښو نه یې وشمیرو.)) ددې خبرې په اوریــدو علماء له ډیره قهره سره تاوشول‌اونژدې و چې چړی سنګسار کـــړی. دوی چړی ته وویل : «مفسده، تــه‌غواړی چې بدعت رواج کړی اود

(c) ketabton.com: The Digital Library

لر غونو پو هانو او حکیمانو پر عقل او فرا ست باندی ملنه‌ی ووهی!))
ددی قصی له یادونی څخه مقصدداده دی هغه څوك چی فکر کوی پخوانو حکماوو ټول حقایق او قوا نین شرح کړی دی او د «شارل مالك» په قول:
((اوسنی فلسفی دا پلاتون دفلسفی حوا شی دی)) د هغوی دتدریس په سیستم کی ابداع، اختلاف ، او تردید ته مو قع نه ور کو له کیږی .
شاګردان باید ((حقایق)) یادکړی او د لر غونوپو هانو د افکارومرغلری دغاړی امیل کړی . ددغه ذهنیت په نتیجه کی ابداع د بد عت په نامه رټل کیږی او ابتکار ته د کر کی پــــه‌ستر ګه کتل کیږی .
دتدریس په دغه ډول سیستم کی باید پر حافظه، درسی متن، تکرار، یو اړخیز استدلال، دګماتیزم، پــه‌ړندو ستر ګو تابعیت ، د فر هنګی میراث بی‌حده درناوی، عنعنه‌پر ستی‌روایتونو ، کلاسیك افکارو او کلا ـ سیك میتود او ارزښت باندی تکیه‌وشی . په ژب ښوونه کی دکلاسیك میتود د پیروی نتیجه داده چی د کتاب عبارت‌بایدښه ضبط شی‌پخپله شاګرد ته زیاته مو قع نه ور کوله‌کیږی چی په دی برخه کی له ځانه څه زیات کړی ، مقاله پړی ولیکی ، په انتقدای نظر ور ته و ګوری‌اود مضمون نیمګړ تیاو ته ګو ته‌ونیسی. په دی سیستم کی شاګردد ګماتیك (جزمی) فکر کوی‌او خلاق استعدادیی‌نه روزل کیږی . دلو ست په تدریس کی زیات و خت د کتاب د عبارت‌سم لوست اوتشریح ته وقفیږی.

د ښوونی او روزنی اوسنی میتودکتاب ته دیوه مر ستیال په نظـــر ګوری . کتاب د تفکر د پاره مواد برابروی او د قضیو مختلف ا ړخونه څیړی مګر د کتاب معلو مات اونتیجه‌ګیری د وروستنی او مطلق حقیقت‌په تو ګه نه تعبیروی څکه چی پو هنه‌دپرا ختیا په حال کی ده اوزده‌ـ کوونکی کو لی شی‌د خلاق او انتقادی‌فکر په مر سته د پو هنی په پرا ختیا او ژور تیا کی‌ونډه وا خلی .
په کلا سیك میتود کی یوازی منطقی نظم ته ا همیت ور کول‌کیږی او اروایی اړتیا وته چندانی پا ملرنه‌نه کوی . د کلا سیك میتود له مخی دا ډیره پروانه لری چی د شا ګردعلاقه او سو یه څنګه ده . که‌شاګرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لەدرس سره علاقه نه بنیی نوداد ښوونکی قصور نه گڼل کیږی .
ماشومان ترڅه دوا هم په میل نه خوزی مګر دده د زو غنیا دپاره ضروری ده با ید په زوروزور کړه شی. که زده کوونکی له درس سره مینه نه لری باید قهرا ور باندی زده کړی شی . نوی میتوډ له دی دول استدلال سره موافقه نه کوی بلکی په دی خبره ټینګار کوی چی تر څه دوا باید په خوازه کپسول کی وپیچل شی څو زده کوونکی یی په میل سره وخوری او سنیو علمی تجربو ښودلی ده چی زده کړه د خپګان ، ویری، قهر او نورو هیجانی حالاتو په وخت کی ښه نتیجه نه ور کوی . او سنیو اروا پوهانو ثابته کړی ده چی تشویق دزده کړی د پاره یو لازم شرط دی.
په کلا سیک میتوډ کی زده کوونکی د تو جه مرکز نه و ، په داسی حال کی چی د اوسنی میتوډ له مخی د تو جه مرکز باید پخپله زده کوونکی وی . ښوونکی، کتاب ،د ښوونځی ودانی او نور وسایل، او اداره ټول ددی دپاره دی چی د زده کوونکی دشخصیت د هراړخیز تکا مل په لاره کی مرسته و کړی . د ښوونکی وظیفه داده چی دزده کوونکو د استعداد د غو ړیدلو د پاره مناسبه زمینه برابره کړی . ددی ورو ستنی جملی مفهوم دا نه دی چی ښوونکی دی زده کوونکی وروزی بلکی مقصد دادی چی د زده کوونکو دپاره دی داسی شرایط برابر کړی چی د هغو په رڼا کی شد اګرد (پخپله) د خپل پرمختګ لاره و لټوی او هر زده کوونکی د خپل ذوق او استعداد په تنا سب په ذهنی او جسمی لحاظ تر ممکنه اندازی وده وکړی . د ژب ښوونی په ساحه کی ددی خبری نتیجه داده چی زده کوونکی ته دی موقع ور کړه شی خپل مافی الضمیر په آزادانه تو ګه ښکاره کړی . پر یږدی چی زده کوونکی غلطی و کړی خو باید وپوهول شی چی غلطی یی کړی ده . ښه تره به وی داسی ز مینه مساعده شی چی زده کوونکی پخپله خپلی نیمګړ تیاوی کشف کړی . البته دا کار حوصله غواړی ، انرژی غواړی، او وخت غواړی خو ګټه یی دادهخو ک چی د تجر بی په اساس پخپله خپلی نیمګړ تیاوی و پیژنی پر ذهن باندی یی ژوره اغیزه کوی .
په کلا سیک میتوډ کی د نظری اوتا ملی معلو ماتو وته زیا ته وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجر بی ته زیات اهمیت نه‌ورکول کیده . «فرا نسیس بیکن»نه راپسه دیخوا تجر بی د نظری تعلیماتو ځای‌ونیو او خبره یو څه افراط ته هـــم ورسیده مګر ننني علم له تجر بی‌څخه بیل کیږی او دغه تجربه دمنطق‌په رڼا کی پر مخ ځی .

دتجربی اومجرد فکرمتنا سب‌اومتوازن نقش د علم بنسټ تشکیلوی . بی له عقله تجر به څه مفهوم نه‌لری‌او بی له تجر بی څخه عقل په‌خالیګاه کی واقع کیږی .

له کو م وخت را هیسی چــــی کنترول شوی تجر به او کتنه(مشاهده) دسا ینتفیك خیړ نو د پـاره‌لازمی شرط ګڼل شوی دی په‌بشری او ټو لنیزو پو هنو کی هم د تجربی‌دداخلو لو دپاره زیار ایستل شوی دی . د تجر بی مقصد دا نه دی چی‌هرو مرو دی په لابراتوار کی وی .په هره تجربه کی معمولادری‌مهم‌عوامل‌لیدل کیږی : خپلواك ع امل ، تابع عا مل ، او کنترول شوی عا مل .

د مثال په تو ګه ، مو نږ غواړودافرضیه د تجر بی په واسطه اثبات ته ورسوو چی : تشو یق زده کــړه پر مخ بیایی . په دی فر ضیه کی «تشویق» خپلواك عامل دی، (دزده‌کړی پر مختګ) تابع عا مل دی ،او دکنترول عا مل هغه ټول شیان او حالات دي چي احتمالا د خپلواك‌عامل په‌توګه کار ور کولی شی لکه عمرچی د هغه کموالی او زیاتوالی پرزده کړه باندی اغیزه کوی .

که مونږ یوه پنځه کلن اویو اووه‌کلن ماشوم ته یو ځای درس ور کړو طبیعی خبره ده چی اووه کلن نورمال‌ماشوم درس ښه زده کولی شی. له همدی ا مله باید د ماشومانو عمرکنترول شی او کو شش دی وشی چی زده کوونکی د تجر بی په وخت‌کی سره همځو لی‌وی. ځکه‌دااحتمال شته چی دزده کوونکو د عمر د تفاوت په لحاظ مونږ له خپلی تجربی نه غلطه نتیجه واخلو. دزده‌کوونکورو غتیایی حالت هم باید تر کنترول لاندی وی . د انسان په و جود کی‌د ځینو غو رمو نونو ډیر والی او لږ والی هم پر زده کړه باندی اغیزه‌کوی . دزده کوو نکو طبقاتی‌موقف هم په زده کړه کی تاثیر لری . د مثال په تو ګه، په هغو کور نیو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کتابونه، مجلې، راډیو، تلویزیونونه او د زده کړې نور وسایل موجودوی د ماشوم د معلوماتو ساحه هم پراخه وي او د ښتمنو کور نیو ماشومان په ځینو خاصو مواردو کې د زده کړې د پاره زیات چانس لري.

د ماشوم پخوانی معلومات او دلوست لیك سره مخکینی اشنا یې طبعاً په زده کړه کې ډیره برخه لري نوله دې کبله د کورنی او چاپیریال وضع باید د کنترول د عامل په توگه په نظر کې ونیول شي. د جنس مساله هم کله کله په زده کړه کې اغیزه لري په ځینو فني چارو کې ښځې د نارینه و په نسبت زیات مهارت پیدا کولی شي او په ځینو نورو کارو کې نارینه تر ښځو د مخه کیدای شي. همدارنگه (ځای) باید په تجربه کې تر کنترول لاندې راشي. په ځینو ځایو کې د زوږ او غالمغال په نسبت د سړي فکر اخلال کیږي. په ځینو ځایو کې سړي ته هیجان پیدا کیږي اوداسې نور. په دې توگه باید هغه ټول عوامل (لکه عمر، جنس، اجتماعي، اقتصادي موقف، علمي سویه، د تجربې ځای، اقلیمي او اروایي حالات، او داسې نور) تر کنترول لاندې ونیسو چې زده گوونکو ته د زده کړې په برخه کې ښه یا بد چانس ور په برخه کوي.

د ژب ښوونې په اوسنی میتود کې د زده کړې له ځینو پرنسیپونو څخه استفاده کیږي. که څه هم دغه پرنسیپونه مخکې هم راغلي دي خو دلته یې له موضوع سره د ارتباط له مخې په لنډه توگه راوړو:

۱ـ تشویق د زده کړې د پرمختگ د پاره یو مهم او ضروري شرط دی مگر دغه تشویق باید چې په برابره اندازه وي ځکه په تشویق کې افراط او تفریط زده کړې ته زیان رسوي.

۲ـ انعام او سزا هم په زده کړه باندې اغیزه کوي. لیکن دغه پرنسیپ باید په بشپړه انساني طریقه تر تطبیق لاندې ونیول شي. جسماني سزا او سپکاوی د ښوونې او روزنې له هدفونو سره ډیره فاصله لري. د انعام او سزا پرنسیپ په عمومي ډول در سنت دی خو په تطبیق کې یې باید له خاصو تاکتیکونو او هیو مانیستي ارزښتو څخه استفاده وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ تکرارهم زده کړه پرمخ بیایي مگر په دې شرط چې په تکرار کې تاکلي ضوابط مراعات شي .

که مونږ سنتر کې پټې کړو او زیاروباسو چې د پنځو سا نتي مترو په اندازه کر بنه وباسو دغه عملیه نه دوه زره وار هم تکرار کړو نتیجه نه و رکوي تر څوچې اندازه یې نه کړو او دا راته معلو مه نشي چې اشتباه مو کړې ده که نه .

دېر له پسې تکرار په نسبت څنډه لرونکي تکرار ښه نتیجه ورکوي. د مثال په ډول که مونږ یو درس څو میاشتې مخکې سل واره تکرار کړې وي احتمال لري چې اوس به مو له یاده وتلي وي خو که هماغه درس مو پنځه و خته شل ،شل واره تکرار کړی وي د هیر یدو احتمال یې دلو-مړ نی تکرار په نسبت کم دی .

٤ـ د هغو موادو او مو ضو عاتو تر مینځ چې ار تباط مو جود وي ژر زده کیږي او ددې په عکس بې ربطه شیان په حافظه کې ډیر نه پاتې کیږي د همدغه ار تباط د پیدا کولو دپاره نن ورځ کو ښښ کیږي چې تعلیمي نصاب له ژوند ار ورځنیو مسایلو سره اړه و لري . څینې پو هان په (ارتباط) باندې ټینګار کوي او په ښوونه او روزنه کې د هستــــــوي نصاب ملاتړ کوي . د مثال په ډول که ددرس موضوع نباتات وي په جغرا فیه کې د مختلفو ځایو نو ، اوپه تاریخ کې د مختلفو و ختو نو پر نبا تاتو باندې بحث کیږي ، پـه بیالوژۍ کې د نبا تاتو کورنۍ څیړل کیږي ، د رو غتیا په مضمو ن کې د نبا تي خوړو پر غذا یي ار ز ښـت او ګټه باندې خبرې کیږي ، په رسم کې دنباتو نو شکلو نه انځور یږي او داسې نور .

۵ـ تجر بوي او عملي درس دنظري درس په نسبت ښه زده کیږي. له همدې کبله په ژب ښوونه کې هم دنورو علو مو په څیر له لابراتوار ، چا رټونو، سلا یډونو، فلمونو او داسې نورو تدریسي موادو څخـــــه استفاده کیږي .

٦ـ په زده کړه کې باید د زده کوونکو سویې ته پا ملر نه وشي. هغه لکچر چې د زده کوونکو له سویې سره عیار نشوي نه وي زده کړه یې مشکله ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبې ښوونې نصاب

څرنګه چې علوم او فنون ورځ په ورځ انکشاف کوي او د نړۍ په حالاتو کې کال په کال بدلون راځي نو ښايي چې پر تعليمي نصاب هر وخت نوې کتنه وشي. البته په ځينو پوهنو کې چې پر احصايئوي او سياسي تحولاتو باندې بحث کيږي واقعيتونه ډير ژر بدليږي. د مثال په ډول، په دې وروستيو کلونو کې په افريقاکې يو زيات شمير هيوادونه خپلواک شوي دي، په ځينو نورو کې سياسي رژيمونو تغيير کړي دي همدا رنګه د نړۍ نفوس، توليدات د توليد وسيلې، سياسي وضع او داسې نور تقريباً په هر کال يا دوو کلونو کې توپير پيدا کوي نو له همدې امله د سياسي او اقتصادي جغرافيې کتابونه بايد ژر ژر نوي شي. د دې په خلاف، د لرغونې تاريخ دپاره د دې ضرورت نشته چې هر کال دې درسي کتابونه له سره وليکل شي. البته د دې خبرې معنا دا نه چې ګويا د لرغوني تاريخ په باب معلومات انکشاف نه کوي. په کيميا، فزيک، طب، تکنالوجي او د طبيعي علومو په نورو څانګو کې هم هر وخت انکشافات مينځ ته راځي او د پوهنو ساحه پراخيږي. له دې کبله تعليمي نصاب او پروګرامونه هميشه نوې کتنې غواړي.

ليکن يو زيات شمير هيوادونه د دې توان نه لري چې تعليمي پروګرامونه له علمي انکشافاتو سره عيار کړي. د دې نيمګړتيا د ځنيوي لپاره غوره لاره دا ده چې ښوونځي او کتابخانې په مهمو اختصاصي مجلو کې چې نړيوال شهرت لري ګډون وکړي او خپل معلومات زده کوونکو ته ور انتقال کړي.

د ژبې د متونو په باره کې بايد ووايو چې ژبنۍ هنرونه د ځينو نورو پوهنو په تناسب زيات تحول نه کوي يوازې د ميتودو لوجي په برخه کې د زيات پرمختګ امکانات شته. په دې اساس پر درسي کتابونو باندې نوې کتنه زياتره د ميتودولوجي او کله کله د سياسي بدلونونو له امله مينځ ته راځي. يو زيات شمير عوامل د ژبې ښوونې پر ميتود باندې اغيزه کوي. مثلاً ښايي د عنعنوي ګرامر ځای نوی ګرامر ونيسي، يا دا چې د تدريس نوې ماشينونه او ژبنۍ لابراتوارونه د ښوونې د اسانتيا دپاره اختراع

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ، یاداچي دزده کړي په اروا پوهنه کې ځیني نوي نظریې ومنل
شي .

په تعلیمی نصاب کی معمولا دا لاندی دری اصله په نظر کې نیو ل
کیږي.

۱ـ دټولنی اقتصادي ، سیاسي، ټولنیزي او فرهنګي اړتیاوي .

۲ـ دزده کوونکی علمي ، ذهني بدني ، اخلاقي، او ایستیتکي اړتیاوي .

۳ـ دهري پوهنی میتود ولوژیکي غوښتني .

لومړی اصل د دولت له سیاسي او اقتصادي تګلاری سره اړه پیدا
کوي او تر پلان لاندي راځي :

په مترقي ټولنو کی چی د پلا نګذاری سیستم معمول دی : تعلیمی
نصاب په ټاکلو سیاحو کی دیرسو نل روزنه په نظر کی نیسي او د ټو ـ
لنی اړتیاو ته ځواب ور کوي .

په دوهم اصل کی دفرددشخصیت هر اړ خیز تکامل په نظر کی نیو ل
کیږي . ځیني بورژوا ایډیالوجیستان پرو پاګند کوي چی ګویا په مترقي
ټولنو کی (چي دنیا یا نګولي لاره یي غوره کړی ده)دفرد اړتیاو ته پا ـ
ملرنه نه کیږي او یوازی دټولنی اړتیاو ته اهمیت ور کول کیږي . دا
خبره په باوره شکل طرح شوی ده او زیات بحث غواړي خو دلته باید دو ـ
مره وویل شی په مترقي ټولنو کی دفردی ګټو او ټولنیزو ګټو تر مینځ
تضاد نشته . د دي ټولنی شعار دا دی : «یو دټولو دپاره او ټول ذیوه
دپاره .)) یعنی هر څوك چی کار کوی ګټه یي ټولو ته رسیږي او ټول
چی کار کوي ګټه یي هر یوه تـــه رسیږي.

دریم اصل دي واقعیت ته اشاره کوي چی هره پوهنه د ښیو نـــي او
ښوونې دپاره ځانته ځلا میتودولوژي لري . دکتاب په لیکلو کی باید
دهري پوهنی دځیرني له اړ ونـــدو اصولو سره سم درسي متون تیاز او
برابر شي . دکتاب له لیکلو نه مخکي باید هغه واقعیتو نه ، ارزښتو نه ،
مفکوری ، علمی مفهومو نه اوجها نبیني چی زده کوو نکو ته ور ښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی تثبیت شی او له هغی ورو ستـه داسی موضو عگانی وټاکل‌شی چی د پورتنیو هدفونو له سرتـــه‌رسو لو سره مرسته کوی .

د درسی کتاب په‌لیکنه کی ترکوم‌ځایه چی ممکنه وی باید محلی‌اړ – تیاوی په‌نظر کی وساتلی شی . په‌کومو هیوادو نو کی چی د پوهنی متمرکز سیستم منل شوی وی بایدزیار وایستل شی‌چی د‌هرځای‌اوسیمی اړتیاوی په درسی کتاب‌کی منعکس‌شی . کله چی نوی درسی کتـــاب لیکل کیږی باید یو ځلی پخوانـــی‌کتابونه هم په انتقادی نظر وکتل شی . هغه موضو عگانی چی تعلیمی‌ارزښت لری او دنوی پرو گرا م له هدفونو سره سمون لری باید پـــه‌نویو کتابونو کی هم راشی .

د ژبنیو مهاړ تونو دنصاب پـــه‌باره کی ځینی یادو نی :

دژبی د فنونو په نصاب کی مونږدا لاندی پوښتنی تر ځیړنی لاند ی نیسو . :

۱– آیا د لومړ نیو ښوو نځیو دژب ښوونی دتعلیمی نصاب مقصـــد یوازی باسواده کول دی ، کــــه دراتلونکو سویو دپاره چمتو کول او یادواړه ؟ هغه پوهان چی د لومړنیوښوو نځیو نصاب جوړ وی باید دغه پو ښتنه له ځان سره حل کړی چی‌دلومړنیو ښوو نځیو د ژب ښوونی پرو گرام یوازی دنوعیت په لحاظ‌دمنځنیو ښوو نځیو له پرو گرام‌سره توپیر لری که د‌درجی او سویی لـه‌مخی ؟

۲– دژبی په‌نصاب کی بایدهری‌ژبی ځانګړ تیاوی او جوړ ښت په نظر کی ونیول شی .

تر کومی اندازی چی امکان ولری‌د ژب ښوونی نصاب دی دهری‌ژبی خصو صیاتو او ادبی‌غنی‌اوذخیری ته‌پاملرنه وکړی او له پاسیف‌تقلید ځخه دی ډډه وشی . د دی مطلـــب‌دتوضیح دپاره په دوو ټکوته‌اشاره کفایت وکړی : په‌لومړی مثال کی‌به‌د پښتو او انګریزی ژبو ځانګړ – تیاوی وګورو . په‌انګریزی کـــــی‌بیلګه یی (نمونه یی) جملی یوټا – کلی ګرامری نظم‌لری اوکه دغه نظم‌نه ځوك تیری وکړی نو هغه غلطی ګڼله کیږی . په‌پښتو کی زیاتـــه‌آزادی لیدله کیږی خو بیاهم نظـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یومخی لەنظره نەلویږی .دمثال په توګه ،د پښتو په لاندی جلمه‌کــی
مونږ کولی شود کلمو موقعیت تــه‌تغییرورکړ و بی له دی چی په‌معنا
کی‌یی کوم څرګند توپیر ولیدل‌شی:

۱ـ مادرته نه وو ویلی چی زه داکار نشم کولی ؟

۲ـ مادرته ویلی نەوو چی زه داکار نشم کولی ؟

۳ـ مانه وو درته ویلی چی‌زه داکار نشم کولی ؟

٤ـ مانه وو ویلی در ته چی زەداکار نشم کولی ؟

٥ـ ماویلی نه وو در ته چی زەداکار نشم کولی ؟

٦ـ ما در ته ویلی نه وو چی داکار زه نشم کولی ؟

۷ـ ماویلی درته نه وو چی زەداکار نه شم کولی ؟

۸ـ ما درته ویلی نەوو چی زه داکار کولی نشم ؟

په انګریزی ژبه کی مونږ له ځینوموارد و پرته د کلمو نظم ته تغییرنه
شوور کولی . په‌پښتو کی داسی مثالونه ډیر پیدا کیږی چی کلمی په
آزادانه توګه‌خپل موقعیت بدلو لی‌شی .

یوبل مثال :

۱ـ که بیا می هلته ولیدی ...

۲ـ‌که هلته می بیا ولیدی ...

۳ـ هلته که می بیاولیدی ...

٤ـ که می هلته بیاولیدی ....

٥ـ بیامی که هلته ولیدی ...

٦ـ که می بیا هلته ولیدی ...

۷ـ بیا می هلته که ولیدی ...

۸ـ هلته می که بیاولیدی ...

۹ـ هلته می بیا که ولیدی ...

۱۰ـ بیا که هلته می ولیدی ...

دپور تنیو جملو دویلو په وخت‌کی باید خچ (فشار) ته پاملر نــه
وشی .دمثال په ډول ، په دی فقره‌کی: «که‌بیا می هلته ولیدی » خــچ
پر (بیا) باندی راځی او که په(هلته)باندی خچ راشی (شرط) تغییرکوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بخانته پیله (جزا) غواړي.دپور تنی فقری لسم شکل دادي :(بیاکه هلته می ولیدی ...) خو په‌دی ورو ستنی جمله (بیا) معترضه بڼه پیدا کوی او داانګریزي by the wayپه معنا راځي . په دی صورت کی‌د جملی تنقیط باید داسی وی: ((بیاکه هلته می ولیدی ...))

دپښتو ژبی یوه بله مهمه‌ځانګړ تیا داده چی ددری ژبی په خلاف‌د دغی ژبی مشکلات زیاتره افقی دی‌نه‌عمودی .په بله ژبه ، څوك چی د پښتو محاوروی ژبه زده کړی پـــه‌لیکنی ژبه کی له ستونزو سره ډیر زیات‌نه مخامخ کیږي . په دری کی‌لیکنی ژبه ډیری درجی لری . ځینی کتابونه ، په تیره کلا سیك آثاريډیر مشکل دی چی یوازی دتخصص خاوندان په پوهیږی او عام خلـــك‌مفهوم نشی ځنی اخیستلی . پـــه پښتو کی د دغسی آثارو شمیـــرمحدود دی .

۳ـ دلومړی تولګی په لوست کی‌باید داسی لغتو نه استعمال شی‌چی شپږ کلن او اووه کلن ماشو مان‌پری‌وپوهیږی . داکار باید د هیواد په هر ګوټ کی دپراخی سروی په‌توګه‌وشی او ترممکنی اندازی دی‌زیاز ـ وایستل شی چی په دی توګـــه دکوچنیانو معیاری ژبه لاس ته‌راشی په‌دی برخه کی بنایی چی دادبیاتواو بشری علومو د پوهنځی د ژبی له اطلس څخه هم استفاده‌وشی .

٤ـ دعلمی تجربی په اساس‌بایدداخبره اثبات ته ورسیږی چی دتو ـ ریو د پیژندلو طریقه بنه نتیجه‌ور کوی او که د هغی پر ځای فونیمیك سیستم غوره دی .په دی وروستنی‌سیستم کی زده کوو نکو ته دتوریو (حروفو) دنوم پر ځای دتوریـــــوآوازونه ور ښوول کیږی : په دی کی شك نشته چی په اروپایی ژبوکی دغه وروستی میتود معمول دی خو په‌پښتو او دری کی چی تور ی‌سره ګډیږی او داروپایی ژبو په‌شان بیل بیل نه لیکل کیږی باید په‌پتوسترګو دغه میتود تطبیق نشی‌بلکی دتجربوی میتود په واسطه دا دواړه‌میتودونه واز مویل شی.

٥ـ یوه بل ټکی‌ته تر اوسه‌هیڅ‌پام نه دی شوی او هغه دا چی که‌په لومړی سر کی ماشومانو ته‌لوست‌په جلا جلا تورو (حروفو) ولیکل شی او په وروستیو سویو کی سره‌ګډ شی نتیجه به‌یی څنګه وی ؟ په دی برخه کی یوه علمی تجربـــــه‌ضروری بریښی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ دلومړ نیو ښوو نځیو او سنی کتابونه په چاپی تورو خپاره شوی دی اود نستعلیق په ځای لهنسخ څخه کار اخیستل شوی دی . په دی باره کی هم غور په کارد ىچی د لومړیو ټولګیو د لوست کتابونه دی پهنستعلیق یا نسخ ولیکل‌شی .ځینی کسان دیوه خاص لیک دود پلویان دی او هغه داسی دی‌چی‌نسخ او نستعلیق دواړه یی سره ترکیب کړی دی .

٧ـ دلوست په اوسنیو کتابـــوکی د کلمو ترمینځ فاصله نشته. په اروپایی ژبو کی بی‌له فاصلی لوست‌ناممکن غوندی ښکاری . په پښتـو کی باید د علمی تجربی په اساس داسی څیړنه وشی چی آیا زده ـ کوونکی فاصله لرونکی متن ښه لو ستلی شی او که بی فاصلی .

(پای)

یادونه :

په دی لیکنه کی د مأخذو نـو نومونه په متداول او متعارف‌سیستم سره نهدی ښوول شوی ځکه چی‌درسالی اصلی مقصد په هیواد کی د ژبنیو پرابلمو نو تشخیص او لههغو سره آشنایی ده . سره له دی په دی اثر کی له یو څو مأخذونـو څخه زیاته استفاده شوی ده چی په لاندی توګه یی معرفی کوم :

1. Ernts R. Hilgard, Gordon H. Bower. Theories of Learning, third edition. New York. ACC, 1966

2. Nina Talyzina, The Psychology of Learning, Progress Publishers, Moscow, 1981.

3. M. Rosenthal and P. Yudin, A Dictionary of philosophy, Progress Publisher, Moscow. 1967.

4. Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching, Mc Grow-Hill Book Company, 1965

٥ـ نرمان ل . مان ، اصول‌روا‌ن نشناسی ، ترجمه و اقتباس دکتر ـ محمود ساعتچی ، جلد دوم، چـاپ‌دوم ، چاپخانه سپهر ، تهـــران ، ٢٥٣٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخ
سریزه	۱
لومړی برخه ـ ژبه	٥
دژبې ماهیت	۲۰
ژبه د ژبپوهانو په‌نظر کې	۲۳
ژبښوونه او ژبپوهنه	۲٤
دوهمه برخه : د زده کـــــړی اروا پوهنه	۲۷
دزده کړې نظریې	۳٤
دتارن ډایك دزده کړې نظریه	٤۰
دپاولوف دزده کړې نظریه	٤٥
دگیشتالت اروا پوهنه	٥۰
دزده کړې ځینې عمو مــــــې پرنسیپونه	٥۸
دریمه برخه : ژبښوونه	٦٦
ماشومان اوژبه	٦۸
ژبنې مهار تونه	۷۰
زمون په‌تولنه کې د ژبښوونـې‌پسې منظر	۷۸
د ژبښوونې ځوانې او اوسنـې‌میتودونه	۸٦
د ژبښو مهار تونو نصاب په‌باره‌کې ځینې یادونې	۹٤

یادونه : د ۳٤ مخ دعنوان له‌پاسه «دوهمه برخه » زیاته ده حذف دې

Rashad

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتي مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library